شماره (٧٢) حوزەیران (٢٧١٠) کوردی (٢٠١٠) میلادی

گوڵ سوو

مجلەیەگ مانگانە گشتییە لەلاین
دەزگای رووشنهویری (شەفەق) بڵاوئەکریەگ

■ شەفەق.. باڵیۆز ڕەسانن
کوردی لە ناوڕاس و
باشوور عێراق

■ سەبر بەرەگەی شرینە ... ئەی
سەبر (فەیلی) چوین بووگ؟

■ بەغدا گەنترین پایتەخت جەهانە

■ دیموکراسی لە ڕواڵەتە عیراقیەگەی
نە ڕەنگ دیری نە بوو!

گول سوو

GULL SOO MAGAZINE

مجلەیەگ مانگانە گشتیـیە لەلاین دەزگای رووشنهویری
ورەسانن کورد فەیلی(شەفەق) بلاّوئەکریەگ

شمارە (٧٢) حوزەیران (٢٧١٠) کوردی (٢٠١٠) میلادی

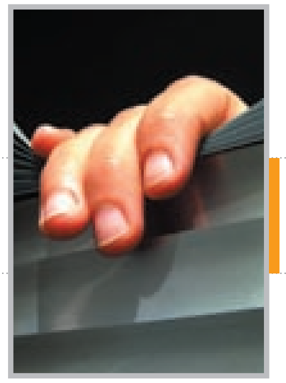

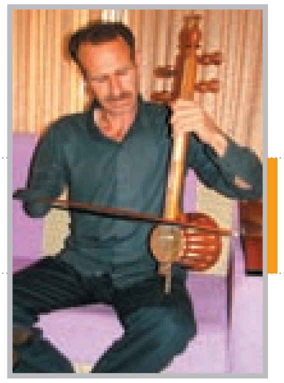

18
وەرج لە سی ساڵ لە نیسان ساڵ ١٩٨٠ ، هەق و دارایی و ماڵ و مولْك ٢٢٠٠٠٠ تا ٣٠٠٠٠٠ کورد...

22
ئافەریم ئەرا کەسیگ لە ژیانی تویەنست رەزای مەردم وەدەس باریگ و هەمیشە ئاما نجی....

44
یەکەو گرتنێگ ناونی هونەرمەندەیل لەباوەت موسیقا و کار فەرهەنگی و قەومی....

فەیلیەیل.... پیکهاتەیگ فەراموشکریاگ ٦
دویاکەفتن دامەزرانن حکوومەت هالە بەرژەوەندی کی؟ ١١
حزب سیاسی چوین وەل وەختەو سیاسەت گونجنیگ؟ ١٢
خانەقی وە تەمای سەدەقەی کەس نییە! ١٦
ئەرا چە ژویەر یا (room)یگ کوردی نەیریم؟ ٢٥
دەور بازرگانەیل بیگانە لە کار کوردناسی ٣٢

سەر نویسەر
عەلی حسێن فەیلی

بەڕێوەبەر نویسان
ماجد سویرەمیری

دەستەی‌نویسەرەیل
جەماڵ ئەرکوازی
ئاراس جواد
سارا عەلی
نسرین میرزا
ئارام حەسەن
هەورراز ئەمین

ئامادەکردن هونەری
لەیس عیسا ئیبراهیم

Tel:
07901373702
7403411
8836604

gullsoo@shafaaq.com

نرخ ١٠٠٠ دینار

خاوەن ئمتیاز دەزگای رۆشنبیری و راگەیاندنی کوردی فەیلی(شەفەق)

مؤسسة شفق للثقافة والاعلام للكورد الفيليين

رقم الايداع في دار الكتب والوثائق٨٩٢ في ٢٠٠٦

مطبعة الطباع

سەرباس شمارە

THE BEGINNING

شمارەێ وەرپرسەیل ولاّت ئاوەدان ناکا

ئی رووژەیلە ك گەرمای تاوسان و گەرمی لیسك بازار سیاسەت گشت لاێگ هەراسان کردگە و خودا خودامانە ك دەنگ ئاشنایگ وە ناو خوەمان بچڕیدەمان هەم لە نوو دوینیمن ك برێ کەس و لاین هانە شوون ئەوە ك لە ئاو لیخن ماسی بگرن و نە ئەرای خزمەت وە کورد و نە ئەرای ئەونوابردن کاروان سەرروەریەیل ئی مللەتە بەڵکم ئەرای نەف شەخسی و وە دەس هاوردن ئمتیاز قسیە کەن و کار پەك خەن و خوەیان وە باوەڕەیل مەردم ئەڵواسن!

یە بیەسە خوویەگ ك هەر کەس دەنگ بڵنتر بکاو ناهەقی فیشتر و دروو زیاتر بیاد تویەنێ ئەرای ماوەیەگ لە ناو مەیدان سەر ئەلارێ و جەم رازی بکا ك دنیا کش و ماتە و کەس لە یەتیم و لە یەسیر ناخواو ئەوەێ ك هەس هن گشتمانە چ خوەشی و چ ناخوەشی

ئیوە زانن ئیمە تویەنیمن وەخت سویر و خوەشی و ڕووژ لە داڵگ پەیا بوینمان و چنە بوونەیلێگ دیاری بکەیمن و پیش وەخت مەردم بانگ و داوەت بکەیمن وەلی تا ئمروو یە دویر لە باوەڕەو نەبیە ك وەرژە مانگێگ بویشن ك فلاّنە ڕووژ سێیەم ڕووژ فاتای فلاّنە کەسە!! هەیە خوەی نیشانەی ئەوەس ك نشانەیل ژیان دیاریترن لە نشانەیل مردن! لە باوەت کوردەیل دەیشت هەریم کوردستان دوینیمن ك لایەنەیل خوەش مەسەلەگە لە هویرەو چوینە و گشت باسێگ ڕەگ تیەڵ سیاسەت ها ناوی و بی ئەوە ك لایەنێگ تاوانبار بکەیمن خوازم لە بان ئی باوەتە پا بکوتم ك مللەتەیل دنیا و ئیمەش وەلیانا لە فرە چشت هاوبەش و جوور یەکیمن ك مەسەلەی هس کردن وە ئەرك و مەسئوولیەت یەکێگە لەو باوەتەیلە ك گەرمیان و کویەسان نێرێ! لێرە خوازم بپرسم ئەوانەی وەناو کورد دەیشت هەرێم بینەسە خاوەن پلەو پایە چە ئەرای خوەیان و چە ئەرای مەردم خوەیان کردنە ؟! خوازم بزانم کی ها لە ناو ناز و نیعمەت و کی لە بان ساج عەلی نیشتگە!؟ یە ڕاس نیە ك شمارەێ وەرپرسیارەیل سیاسی و ئیداری بوونە پێوەر یا معیار یە کە بویشن ئی مەردمە خوەشبەختن یا ئەو مەردمە بەدبەخت چوین ئەگەر چنە بوود ئەرا گرفتەیل مەردم هە جوور خوەی مێنێ! تا ئمڕوو لە باس کورد دەیشت هەرێم کوردستان برێ چشت کەفتیەسە نوا ك وەر چەو لێڵاو ئەکا، لە وانەش جیا نەکردن مەسەلەی خاك لە نەتەوە یا قومیەتە ك هەر مللەتێگ تویەنێ خاك دیاری کریاگ خوەی داشتوود وەلی هیچ مللەتێگ نیە ك گشت ڕووڵەیلی تەنیا لە ناو ئەو خاکە بژیەن بەڵکم لە ولاّتەیل دەور پشت و دویرو نزیك نیشتەجان و کەسیان لە قەومیەت خوەی دانەوڕیاس بەڵکم شانازی وەپی ئەکا!

کورد دەیشت هەرێم لە کوردستان ناژیەد وەلی هەم کوردایەتی ها ناو دڵی و هەم ئنکار کورد بوین خوەی ناکا، ئەرای ڕەسین لەی راسیە ساڵیاد مەزرانن دەزگای شەفەق ك ك فیشتر لە شەش ساڵ لە ناو بەغدا دریژە وە ژیان خوەی دا خەمە هویردان، ئمجا ئویشم ڕەوا نیە ك تەنیا وە چەو سیاسەتمەدارەیل و وەرپرسەیل بنووڕیمنە ئی بەشە لە مللەت کورد، بیلا لە جیات باس ژمارەی وەرپرسیارەیل باس ژمارەێ هەژارەیلیان بکەیمن!!

سەر نویسەر

ديموكراسى له ڕواڵه‌ته عيراقيه‌گه‌ى نه ڕه‌نگ ديرى نه بوو!

بەڕێوەبەرنویسانن

ئه‌وه‌گ ناوى نريا عيراق، له دوياى ڕميان ئمپراتۆريه‌ت عوسمانى و چه‌ن سه‌ده‌يگ له حوكم تۆركه‌يل وه سسته‌م ئيدارِى ويلايه‌ته‌يل، پيكهاتوى له سێ ويلايه‌ت: به‌غدا و به‌سِره و موسل؛ يانه له دوياى جه‌نگ جه‌هانى يه‌كم و پيرووزى ولاته‌يل هاوپه‌يمان، وه‌زوور لكاننه‌يانه قه‌ى يه‌ك و ده‌وڵه‌تيگ وه‌ناو عيراق دامه‌زرانن و ئه‌را فه‌رمانره‌وايى ئى ولاته، مير فه‌يسه‌ڵ له حيجازه‌و هاوردن و كردنه‌ى شاى عيراق، هه‌ر له سه‌ره‌تاى بيسه‌يل سه‌ده‌ى گوزه‌يشته تا ساڵ ١٩٥٨ مه‌مڵه‌كه‌ت عيراق وه‌رده‌وام بوى تا ڕه‌سييه ئه‌و كووده‌تاى سه‌ربازييه ك زه‌عيم عبد الكريم قاسم و برِيگ ئه‌فسه‌ر له‌شكر عيراق حوكم گردتنه ده‌س و سسته‌م كۆمارى يا جمهوورى ئاشكراكردن و له شوون ئه‌وه‌يش چه‌ن كووده‌تايگتر له لايه‌ن ئه‌فسه‌ره‌يل ته‌مادار ئه‌نجامدريا تا ڕه‌سيه ئه‌و رووژه ك له ته‌مموز ١٩٦٨ حزب به‌عس ده‌س نا بان ده‌سلاّت و حوكم ته‌كره‌وى وه ئاسن و ئاگر چه‌سپانه بان مه‌ردم ئى عيراقه و هه‌زاران كاره‌سات كرده ميوان ماڵ گشت پيكهاته‌يل عيراق و مه‌ردم ڕه‌سانه ئه‌و راده ك ته‌مام هوير و تواناى خوه‌يان بخه‌نه گه‌ر، نه‌ك ئه‌را بيناكردن كوومه‌ڵگايگ يه‌ككگرتێ و وه يه‌يه‌كه‌و سازياى، وه‌لى ئه‌را خود لادايان له زوڵم و زوور ئى ڕژيم خوينرشنه و كه‌س له هوير ئه‌وه نه‌وى ك شكڵ شيوه‌ى حوكم چوينه و سسته‌م گونجياگ ئه‌را وه‌ريه‌وبردنى سه‌ر وه چ مه‌دره‌سه‌يگ سياسى و فكريه... وه‌لى دوياى ڕميان ئى ڕژيم زاڵه، گوێرانكارى گه‌ورايگ كه‌فته ناو مه‌يدان سياسى و فكرى و ئابوورى و هه‌تا كوومه‌لايه‌تييش، ئه‌وه بوى ك جاريگتر ئه‌و پيكهاته‌يله ك له سه‌ره‌تاى سه‌ده‌ى وه‌رين وه زوور لكيانه قه‌ى يه‌كه‌و دوباره له يه‌كه‌وبوين و هه‌ركه‌سى شكڵ و شيوه‌ى خوه‌ى گردوه‌وه چ وه‌ك نه‌ته‌وه و چ وه‌ك مه‌زه‌و و دين و حزب؛ و كوتله‌يل سياسييگ وه‌رجه‌سه‌بوى ك گوزارش له‌و پيكهاته‌يله كه‌يد و داواكارييه‌گانيان خه‌يده ڕوى له سه‌رده‌ميگ نوو ك ناوى نريا سه‌رده‌م ديموكراسى!.

له ناو گشت ولاته‌يل جه‌هان ديموكراسى، مه‌سه‌له‌ى فره‌لايه‌نى و فره نه‌ته‌وه‌يى و فره‌گه‌زى فاكته‌ره‌يليگن ئه‌را ده‌وڵه‌مه‌نى ئه‌زموون ديموكراتى و يه‌كه‌وگردن هوير و ڕايه‌يل جياجيا و دروس كردن شيوه‌يگ له ئيداره و وه‌ريه‌وبردن و كه‌ش و هه‌وايگ پرله ڕكابه‌رى ئه‌رێنى يا ئيجابى په‌يا بوود ئه‌را پيشكه‌شكردن گه‌وراترين خزمه‌تگوزارى وه هاووڵاتيه‌يل ئه‌و ولاته‌يله بى ئه‌وه‌گ ئه‌و هاووڵاتيه‌يله له فره جار هس وه‌و ئۆپه‌راسيۆنه بكه‌ن ك ئه‌و حزب و لايه‌نه‌يله سه‌رقاڵى بوينه و فره‌يش له‌لييان ته‌نانه‌ت شايه‌د ناو كاروه‌ده‌سه‌يل ه وه‌زيره‌يل و سه‌رۆك وه‌زيره‌يل ولاته‌گانيان نه‌زانن!!..

ئه‌گه‌ر بايمنه‌و ئه‌را ئه‌زموون سياسى نوو له عيراق له دوياى ڕميان ڕژيم ديكتاتۆرى و وه ديد و چه‌ويگ منسفانه‌وه به‌راوردى بكه‌يمن، نيه‌تويه‌نيم ئه‌وه ئينكار بكه‌يمن ك قه‌يرى ده‌سكه‌فت گيرهاتيه جوور ئه‌و فه‌زاى ئازادييه و ئه‌و وازبوينه وه‌بان كوومه‌ڵگاى جه‌هانى و ئه‌و پيشكه‌فتن زانستى و ته‌كنۆلۆژيه ك ئيمه له ماوه‌ى ٣٥ ساڵ وه‌رين له‌لى ناهمى كرياويمن وئينجا ئه‌و ده‌ستوور هه‌ميشه‌يى و ئه‌و ئۆپه‌راسيۆن سياسيه ك يه ماوه‌ى زياتر له هه‌فت ساله له‌تى ژيه‌يمن؛ وه‌لى له هه‌مان وه‌خت نيه‌تويه‌نيمن چه‌وپووشى له‌و ديارده‌يله نه‌رێنى يا سلبيه بكه‌يمن ك له‌ى ئه‌زموونه كه‌فته‌وه؛ له وه‌ر هه‌مان ئه‌و هووكاره‌يله ك له ولاته‌يل پيشكه‌فتێ له ئه‌زموون ديموكراسى مايه‌ى ده‌وڵه‌مه‌نيين؛ له لاى ئيمه بوينه‌سه مايه‌ى لاوازى و زه‌عيفى و ڕه‌سيه‌سيشه قوناغ كيشمه‌كيش و ململانى و جارجاريكيش جه‌نگ تايفى و مه‌زه‌ويى و زوورانه‌يليگتر... شايه‌ت له‌يرا يه‌كى بپرسێ ئه‌را ئيمه جوور ئه‌واكانتر نيمن و له‌ى فره‌ييه سوود وه‌رنه‌گرتيمنه و وه پيچه‌وانه‌ى ئه‌وه‌يش ئه‌زموونه‌گه‌مان ڕوى وه‌ره‌و خاسه‌وبوين نيه‌كه‌يد؟ ئى پرسياره پرسيار ڕه‌وايگه و له جوواوداينيشى وه شيوه‌ى كوڵ وكوڵبريگ تويه‌نيمن ئاماژه وه چه‌ن هووكاريگ بكه‌يمن ك وه راى ئيمه بوينه‌سه مايه‌ى ئى حاڵه‌ته؛ وه‌رج له‌گشت چشتى له دويدمان ئه‌و ساڵه‌يل سه‌خته له حوكم ديكتاتۆرى وه ناو يه‌كيگ له پيكهاته‌گان عيراق جووريگ له به‌شبه‌شه‌و بوين و درز گه‌ورايگ له ناونى ئه‌و پيكهاته‌يله دروس بوى ك ئه‌سڵه‌ن خوه‌يان (منسجم) نه‌وينه وه‌دريژايى تاريخ وه‌لى له سه‌رده‌م ديكتاتۆرى ئى دياره‌ده وه شيوه‌يگ ئاشكرا ديار نه‌دا له ترس زوڵم و زوور و سه‌ركوتكردن ئه‌و ڕژيمه و له ناو دڵ و ده‌روين گشت پيكهاته‌گان بويه دومه‌ڵ و په‌نام گه‌ورايگ ك دوياى له‌ناوچوين ڕژيم به‌عس ته‌قيه‌وه‌و چه‌وى وازكرد و ئه‌و قه‌يرانه‌يله له لى هاته ئه‌مه‌ڵ و وه‌ك پيشينه‌يل ئويشنه‌ى: هه‌ركه‌سى چويه پووس جارانى خوه‌ى، و يه‌كيگ له گرينگترين مه‌رجه‌گان وه‌يه‌كه‌وژيان له‌ده‌سدان ك ئه‌ويش مه‌رج متمانه وه‌يه‌كترى داشتنه، و ئيسه هويچ لايه‌نيگ عيراقى متمانه وه‌و لايه‌نه‌گانتر نه‌يريد و هويچ لايه‌نيگ سياسى نيه ك بتويه‌نيد ئى پيكهاته‌يل جياجيا له‌ژير چه‌تريگ يه‌ككگرتێ جه‌مه‌وبكه‌يد و كاروان ئى ئه‌زموون سياسيه وه‌ره‌و كناره‌يل سه‌ركه‌فتن ئاراسته بكه‌يد.

له لايگتريشه‌و كوومه‌ڵه‌يگ غه‌ڵه‌ت له شكڵ و شيوه و ڕه‌وت و وه‌ريه‌وبردن ئۆپه‌راسيۆنه‌گه ئه‌نجام دريا ك هيشت ئه‌زموون ديموكراسى له عيراق هويچ تام و بوو و ديموكراسى وه‌پيه‌و ديار نه‌يه‌يد و بووده مايه‌ى دڵره‌نجيان هاووڵاتيه‌يل و كوشتن ئه‌و ترويسكه‌ى ئوميده ك له دڵ و هويريان په‌يا بوى دوياى ڕميان به‌عس، ته‌نانه‌ت هيشت به‌عزه‌كه‌سيگ، له‌ڕوى نه‌زانيه‌وه، ئه‌سه‌ف بكيشيد ئه‌را ئه‌و سه‌قامگيرى سياسى درووكانى جارانه ك به‌عس وه زوور چه‌سپانويده‌ى... به‌ڵى ئيمه تويه‌نيم كه‌مى هه‌ق به‌يمنه ئه‌و هاووڵاتيه‌يله ك نوورن له‌و سسته‌م و قانوون هه‌ڵوژاردنه ك له عيراق نوو په‌يره‌وى كريه‌يد ك بريار دريا چوار ساڵ جارى ئه‌نجام بدريه‌يد؛ چشته‌يل ئه‌لاجه‌وييگ ئه‌نجام گريد ك له هويچ ولاتيگ وينه‌ى نييه، چوينكه له‌ى چوار ساڵه هه‌م حكوومه‌ت و لايه‌نه‌يل و كوتله‌يل سياسى و په‌رله‌مانى هانه قه‌يران و هه‌م هاووڵاتيه‌يل؛ ئيمه له ساڵ يه‌كم هايمه قه‌يران خودئاماده‌كردن و پرۆپاگه‌نده‌كردن و تووم‌ه‌تبار كردن يه‌كترى و ئينجا مينه‌كردن هاوپه‌يمانيه‌تى و ئئتلافكردن تا وه هه‌رچوينيگ بوود حكوومه‌ت دامه‌رزيه‌يد و له ساڵ سێيميش هه‌م دوباره كه‌فيمنه قه‌يران خودئاماده‌كردن ئه‌را هه‌ڵوژاردنه‌يل هاتێ ئه‌و ساڵيشه وه‌ك ساڵ يه‌كم ته‌واو بوود، له‌ى به‌ينه يه‌كم خه‌ساركه‌ر هاووڵاتييه ك له‌ى ماوه‌ى قه‌يرانه‌يل خزمه‌تگوزارى و پرووژه‌يل پيشكه‌فتن ژيان گشتى وسيه‌يد و ژيانى تويش فه‌له‌ج تيه‌يد بيجگه ئه‌و گرژيه و ئه‌و دڵه‌ڕاوكييه له ترس ئه‌و ئه‌زموون سه‌خته له كوشت و كوشتار تايفى و مه‌زه‌ويى، چوينكه هه‌ريه‌ك له و لايه‌نه‌يله خوه‌ى وه نوێنه‌ر يه‌كيگ له پيكهاته‌گان عيراق شماره كه‌يد و پشت خوه‌ى وه‌پى قايمه‌و كه‌يد!!...

ئايا چاره‌سه‌ريگ ئه‌را ئى قه‌يرانه‌يله هه‌س؟ له جواو ئى پرسياريشه تويه‌نيمبويشيم، وه‌رج له گشت چشتى بايه‌سه، لايه‌نه‌يل سياسى ئه‌و هه‌وڵه‌يل گه‌ورا و تواناى بى پايانه ك دژ وه يه‌كترى خه‌نه‌ى گه‌ر، بايه‌سه ته‌رخانى بكه‌ن ئه‌را خوه‌شكردن زه‌مينه‌ى له‌يه‌كحاڵى بوين و په‌ياكردن متمانه له ناونى پێكهاته‌يل سياسى و فراكسيۆنه‌يل په‌رله‌مانى و پارته‌يل كارا، و ئينجا گرووپه‌يل كوومه‌لايه‌تى، و ئاراسته‌كردن گشت هه‌وڵه‌گان وه‌ره‌و هوير نيشتمانپه‌روه‌رى و گيان هاووڵاتيرى يا مواته‌نه و داناين ستراتيژيه‌تيگ دريژخايه‌ن ئه‌را بيناكردن ئۆپه‌راسيۆن سياسى له خاتر پيكهاوردن حكوومه‌تيگ نيشتمانى ك بتويه‌نيد گه‌وراترين پرووژه‌يل خزمه‌تگوزارى پيشكه‌ش بكه‌يده چينه‌يل جياجياى كوومه‌ڵگاى عيراقى، له شوون ئه‌وه‌يش چه‌و بخشيه‌يده ناو ده‌ستوور و قانوون هه‌ڵوژاردن و ئه‌و برگه و قانوونه‌يله هه‌موار يا ته‌عديل بكريه‌يد ك بوينه‌سه ريگر له‌وه‌ردم په‌يابوين سسته‌ميگ سياسى سه‌قامگير ك ماوه وه‌ده‌سيه‌و بوود ئه‌را ته‌واو كردن ئه‌و به‌رنامه‌ى كاره ك ئه‌را خوه‌ى داينايه ئه‌را پيشكه‌شكردن خاسترين خزمه‌تگوزارى وه كوومه‌ڵگا، يه‌كيگ له‌و چاره‌سه‌ره‌يله ئه‌را ئى مه‌سه‌له؛ وه راى ئيمه ئه‌وه‌سه ك ماوه‌ى حكوومه‌ت و په‌رله‌مان بكريه‌يده لاى كه‌م هه‌فت ساڵ؛ وه يه‌يه‌يشه ماوه دريه‌يده حكوومه‌ت ئه‌را جيوه‌جى كردن كاره‌گانى بى ئه‌وه‌گ كه‌مى ماوه بكه‌يده مه‌هانه‌ى كه‌مته‌رخه‌مى و سسى له پيشكه‌شكردن ئه‌وه‌گ مللەت چه‌وه‌ريى له‌لى كه‌ن؛ له هه‌مان وه‌خت ماوه‌ى ناونى قه‌يران دروسكردن ئى حكوومه‌ت و ئى په‌رله‌مان تا وه‌خت هه‌ڵوژاردن و قه‌يران په‌رله‌مان و حكوومه‌ت هاتێ زياتره‌و بوود و مه‌ردم كه‌مى وچانيگ بخوه‌ن له‌ى ماراسۆنه‌يل يه‌ك له‌شوون يه‌كه!!!

فەیلیەیل ...
پیکهاتەیگ فەرامووشکریاگ

گوڵ سوو

کوردەیل فەیلی جیا لە گشت هاووڵاتییگ عیراقی زیاتر ئومید و ئارەزوو دشتن وە گویرانکاری لە شوون کەفتن بتەگەی مەیدان (فردەوس) لە نیسان ٢٠٠٣، ئەویش لەوەر ئەوەك بەڵکوو وەفەوتیان ئەو رژیم دکتاتۆرە ك نزیکەو سەدەیگ بیبەشیان کردویگ لەگشت هەقیگ ماددی و مەعنەوی خوەیان، وەلی وەل پەیابوین حوکم وەناو دیموکراتی ئیسەی عیراق ئەرا جاریگ تر خەوەیلیان لەچاڵ نریا، ئیسەیش هەرچوینیگ بووگ هەر دڵخوەشن وە ئەوەك رووژگاریگ وشە یا کەلیمەیگ ئەگەر وتنیشی قەیەغە بوی ئمروو ئەوەسە وەئاشکرا هاوار ئەرای کەن ك ئەویش وشەی (ئیمە کوردیم) بوی.

لە شوون دروسبوین حکوومەت عیراق، کوردەیل فەیلی جویر هاووڵاتی پلە دویم تەماشا کریان ، بیجگە ئەو قانوونەیلە ك تایبەت وە ئەوان لە پەرلەمان عیراق دەرکریانەو هەق هاووڵاتی تەواویگ وەپیان بەخشی و داوای هەرچی زویتر قەرەبووکردنیان کرد ئەرا هاوردنەوەی ماڵك و موڵکەیل زەفتکریاگیان، وەلی تائیسە جی وەجی نەکریاگەو تا ئیسەیش جویر ئەوەك خود کوردەیل فەیلی ئویشن جویر ساڵەیل هەیشتای سەدەی وەرین لە نارەحەتی و کولەمەرگی ژیەن، لەوەر ئەوە بایەسە لە بان کوردەیل فەیلی وە یەکدەنگی و یەکهەڵویستی خوەیان فشار بخەنە بان حکوومەت ئاێندە ئەرا جی وەجیکردن ئەو قانوونەیلە ك تایبەتن وە ئەوان و تا لەیەودویا کەم وکوری نەکریەیگ لە وەریەوبردن کارەیلیان وەو شیوە ك داوا لەلیان کریاگە ئەرك بان شانیان جی وەجی بکەن.

بیگومان تا ئیسەیش زندانیەیل سیاسی لە کوردەیل فەیلی هویچ هساویگ ئەرایان نەکریاس لەلایەن دەزگای زندایەیل سیاسیەوە، وەل ئەوەیشا وەریەوبەرایەتی (رەگەزنامەی عیراقی) یا مودیریەی جنسیە تا ئیسە لە جیای ئەوەك هاوکاری و دەسمیەت کوردەیل فەیلی بەیگ ، نووریدە وەچەواشەوە هەر کیشە و گرفت خەیگە وەردەم ئەو هاووڵاتیەیلە ك داواکاری پیشکەش کردنە ئەرا وەرگرتن شوناسنامەی عیراقی، یا تویەنیم بویشیم ئامادەکاری خواستیگ لەو باوەتەوە نەکریاگە. لەلایگ ترەوە (مەحموود عوسمان) کەسایەتی سەروەخوەیی سیاسی کورد و ئەندام پەرلەمان عیراق داوا لە گشت لایەنەیل کوردی کردگە ك وە جددی بانە دەم کیشەی کوردەیل فەیلیەوە، یەیش دویر لە گشت هویرەوکردن وەرتەنگیگ حزبایەتی و لە هەمان وەخت ئشارەت وە ئەوەیش کرد ك لایەنەیل کوردستانی فەیلیەیل پشتگووش خستنەو تەنیا گرینگی یا ئەهەمیەت وە ئەوانە دەن ك لایەنگر و ئنتمایان ئەرا ئەوانە و بیگومان یەیش نەف وە بەرژەوەندی گشتی نەتەوەیی کورد نیەرەسنیگ. بیجگە ئەوەیش کەسایەتییگ تر فەیلی باس لەوە کردگەو ئویشیگ: ئیمە بایەسە حاشا لەوە نەکەیم ك ئیمە جویر کورد فەیلی دویرەو خریایمنە، وەلی بایەسە ئەرا رەسین وەگشت ئەو هەقەیلە ك لەلی بیبەش بویمنە هەوڵ و تەقەلای خوەمان ئەرای باریمنە کار و ئەو ریگەی دویر و دریژە ك ها لەوەردەممان بووریمنەی، چوینکە کیشەی کوردەیل فەیلی لە گشت کیشەیل عیراق گەوراتر و گرینگترەو بایەسە بخریەیگە نوای گشت کیشەیگەوە لەوەر خاتر چارەسەرکردن و یەکلاکردنەوەی.

سەبر بەرەگەی شرینە ... ئەی سەبر کوردەیل فەیلی چوین بووگ؟

جەماڵ ئەرکەوازی

لەی وڵات پر نائومیدی و پر لە حەسرەت کاڵە، هەر پیکهاتەیگ ك لەتی ژیەیگ پرش کارەسات و ماڵویرانی و دەردەسەری وەپی رەسیەو، وەسەڵامەت لەلی دەرنەچیە، چوینکە جویر ئەوەگ دیمنەو ژنەفتیمنە، ئاگر درندەیی و دیکتاتۆریەت و زوڵمکردن و تەکرەوی و تایفەگەری و خودپەرسی هویچ وەختی لەی وڵاتە نەوریاگە و لە ناونی ماوەیگ و ماوەیگ تر کارەسات تازەیگ رویداگەو مەردمانیگ بی گوناه و بیتاوان کریانەسە چیلگ ئاگرەگەو سزیانە. یەکیگ لەو پیکهاتەو مەردمانیشە ك گەوراترین و سەختترین کارەسات لە دژیان ئەنجام دریا و بیوژدانی فرەیگ دەرهەقیان کریا (کوردەیل فەیلی) بوین ك فرە وەداخەوە سەدام دکتاتۆر و خوینمژ بویە ئاگر و رویکردە گیانیان هەر لەسەرەتای دەسڵاتیەوە تا دویارووژ دەسڵاتی، وەلی مەسڵەت کوردەواری خوەمان ئویشیگ (هەر زاڵمیگ و زەواڵیگ دیریگ) و داروەدەسەیل بەعسیش وەخوەیان و سەرکردەیان لە ئەنجام ئەو زوڵم و درندەییە، لەخودا وەزیای، ملیان شکیا و ناویان چیە ناو زبڵدان تاریخ و سەربەرزی و گەورایی ئەرا مللەت مەندەوە.

بیگومان کوردەیل فەیلی لەی وڵاتە شان وەشان پیکهاتەیل تر لەی عیراق تازە بەشداری لە بنیاتناین و پرووسەی دیموکراسی کردنە و سەقامگیری و ئەمن و ئاسایش وڵاتەگەیان لەلایان فرە گرینگ یاموهمە و خەمخوەر راسەقینەی ئی وڵات کاولبویەنە ك هیمان دەس بەزەیی خاسیگ وەپی نەرەسیە و چەوەری وژدان پاك و رەحمەت دەسڵاتدارەیلە زەخمی ساریژ بکەن. کوردەیل فەیلی شایەتی نیەتوان و، وە خوین قرمز رووڵەیلیان وەسەرهات خوەیان لەناو لاپەرەی تاریخ نویسانە و تاریخیش شایەتیدەر ئەو راسیەسە ك چەنیگ زوڵم و جەور دینەو چەنیگ دژایەتی کریانە لەلایەن فاشست و شۆڤینیەیلەوە، ئەیە بیجگە دروەدەری و ئاوارەیی و زەفتکردن ماڵ و موڵك و تەهجیر و تەسفیر و بی سەروشوونکردن رووڵەیلیان و کوشتنیان لە زیندان و نقومکردن و زینگ وەچاڵکردنیان لە قەورەیل وەجەم و فرەیگیش لەلیان لە تاقیگایەیل کیمیاوی و لەبان مین یا لوغم کردنە قۆچ قوربانی یا (کبش الفداو). کوردەیل فەیلی سەبر فرەیگ کردن و کەسیگ دڵسووز و خەمخوەر نەوی تا ئیسە برەسیگە تەنگیان و لەلیان بپرسیگ چ قەرزیگ دیرین لەلای حکوومەت و پەیوەندارەیل ئی وڵاتەوە؟ ئایا داواکاریدان چەس و چە بایەسە ئەرادان بکریەیگ ؟ چوینکە جویر ئەوەگ ئاشکراس و گشتمان زانیم فرەیگ لە خیزانەیل کورد فەیلی تا ئیسەیش چەوەری جگەرگووشەیلیان کەن و نیەزانن لەکوورا زینگ وەچاڵ کریان و تا ئیسەیش ماڵ و موڵکیان ناتەسە دویاوە ئەرایان و دەسڵاتدارەیل بەغدا خوەیان لەی مەسەلە کەر کردنەو فەیلیەیلیش سەبر فرەیگ کردن، ك هەرچەنی سەبر بەرەگەی شرینە، وەلی سەبر کوردەیل فەیلی چوین بووگ و رەسیگە کوورا؟ چوینکە گووشیگ نیە دەنگ پر لە ئازار و شەکەتیان بژنەفیگ و چەویگ نیە ئەو هەمگە دەردەسەری و مەینەت و ماڵویرانی و بەدبەختییانە بوینیگ و دەسیگیش نیە برەسیگە هانایان و لەی رەنج بیوەری و کیشە و گرفتە باریگەیانە دەیشت ك ساڵەهای ساڵە وەدەسیەوە ناڵنن و هاوار کەن. دی گشتمان چەوەری ئەوە کەیم لە حکوومەت ئاێندە لایگ لەی پیکهاتەی خاوەن کەرامەت و قوربانیدەرە بکەنەوە و هەق هویچ پیکهاتەو چین و لایەنیگ ژیرپا نەکەن.

بەغدا گەنترین پایتەخت جەهانە وە دید ناوخوەیی و جەهانی

کفاح هادی

لە وەختیگ ک بەغدا لە کەش و هەوای گەرمی خنکیایە و مەردمەگەی هانە ژیر بار سەخت زندگانییگ ک لە کیش کەسا نیە، راپۆرتیگ هاتیە لە کۆمپانیای میرسەر جەهانی ئەرا دیاری کردن خاسی و گەنی ئاست زندگانی لەتی، ئەوە ئاشکرا کردیە ک بەغدا هیمان گەنترین شارەیل جەهانە لە لایەن خاسی ئاست زندگانی و دویا پلە وەرگردیە لە ناونی ٢٢١ شار و پایتەخت جەهان، هووکارەگەیشی وە گوورەی ئی راپۆرتە نەوین سەقامگیری و خەراوی باروەزع ئاسایشەگەیە.

میرسەر کۆمپانیایگە بارەگاگەی ها لە نیویۆرك و خزمەتەیل دارایی و راوێژکاری یا ئستشاری پیشکەش کەیدە کۆمپانیایەیل جەهان، تا بتویەنن شوونەیل کارکردن و بارووەزع دەورووەریان هەڵوژنن و ئی کۆمپانیایشە خاسترینە لەی مەیدانە لەوەر راسگوویی زانیاریەگانی.

لیستەگەی ئی کۆمپانیا ساڵانە دەرچوود و پشت وە ٣٩ مەرج و شەرت بەسێد لە پۆلینکردن یا تەسنیفکردن شارەیل لەسەر ئەو بنەما ك شار نیویۆرك ١٠٠٪ە و ئەو شارەگانتر وەلیەو بەراوردکریەن. گرینگترین شەرت و مەرج یا معیارەگانیشی ئارامی و هووکارەکردن یا تەعلیم و تەندروستی و سەرپەرشتکاری تەندروستی و رووشنهویری و ژینگە یا بیئە و سەقامگیری سیاسی و ئابووری و راگواستنەوە یا نەقل گشتی یە.ماڵپەر شەفەق ئەرا زانستن دیدگا و راو ئەرای چوین کاروەدەسەیل لەی باوەتە، چەن دیداریگ سازدا تا رووشنایی بخەیدە بان ئی مەسەلە: ئەندام ئەنجوومەن پارێزگای بەغدا گورگیس بەرواری ئویشێ: "هووکارەگان دویاکەفتن بەغدا فرەن و زوومییشی ئەرا میراتیەگان رژیم وەرین چوودەوە و مەسەلەی بەرزەوبوین ئاست زندگانی هەوەجەی ها پیشکەفتن و ئەوزەڵکردن ئابووری؛ و مەسەلەی نەوین یا کەمی کارەبا مەسەلەی گرینگیگە لەی باوەتەوە و شکیەیدە بان گشت لایەنەگان ژیان چ ئابووری بوود چ خزمەتگوزاری و لەهەمان وەختیش وە یەکیگ لە هووکارەگان داوەزین ئاست زندگانی پایتەختەگەمان شمارەکریەید". بەرواری لە بان ئەوەیشە جەختکرد ك وەرپرسیاری گەورایگ ها گەردن سیاسەتمەدارەیل و حکوومەت سەبارەت وە وەگ ئیمروو بەغدا تویشی هاتیە لە دویاکەفتن و گەنی خزمەتگوزاریەگان وە گشت شیوەگانیەوە، زیاتریش وت ك وڵاتەیل پیشکەفتێ وە گوورەی ئاست بەرز لایەن تەندروستی و پەروەردەییشەوە هەڵسەنگیەید یا تەقیم کریەید. گۆرگیس بەرواری وت: "ئیمە لە ئەنجوومەن پارێزگای بەغدا ئەرك تەشریعی و چاودێری هاوە سەرشانمان و ئەو بودجە ك ئەرا ساڵ٢٠١٠ تەرخان کریایە بەش نیەکەی ئەرا ئەو پرووژەیلە ك لە ساڵ پارەکەوە ئەرامان مەنیەسەوە و تەرحیلی ئەرا ئیمساڵ کریاس؛ لەوەر ئەوە نیەتویەنیم ئاست خزمەتگوزاری لە بەغدا لە یە زیاتر بەرزەو بکەیم". بەرواری ئەوەیشە ئاشکرا کرد ك: "گەناتەکاری ئیداری و دارایی هووکار سەرەکییگە لەوە ك شارەوانی بەغدا ئەرکەگان خوەی وەخاسی جیوەجی نەکردیە لە دابین کردن خزمەتگوزاریە بنەرەتییەگان ئەرا نیشتەجابویەیل بەغدای پایتەخت".جاکلین زۆمایا ئامێدی نوێنەر لە پەرلەمان وەرین ئاماژە وەوە کرد ك :"ئەو راسییە ك راپۆرتەگەی میرسەر باسی کەید فرە نزیکە حەقیقەت). و لە بان ئەوەیشە جەختکرد ك بەغدا لە گشت شارەگانمان گرینگترەکە چوینکە پایتەختە و هەوەجەی وە خزمەتگوزاری لە گشتی زیاترە کە چ تەندروستی بوود یا خوەنین و ئاوەدانکردن؛ تا بوودە شاریگ ك مەردم بتویەنن لەتی وە خوەشگوزرانی بژیەن. جاکلین ئامێدی ئەوەیشە رووشنەوکرد ك: "هەرچەنی ك زانکۆوەیل گەورایگ هالەتی وەلی بەغدا هەوەجەی هاوە دام و دەزگایەیل مەدەنی فرەیگ تا توانا پەیا بکەید ئەرا پلاندانایین و جیوەجیکردن دراسەتکریای و زانستیانە". و ئەوەیشە ئاشکرا کرد ك :"جیوەجیکردن شەلم کوورمانەی پرووژەیل خزمەتگوزاری سیمای دیاری ئەو پرووژەیلەسە ك لەیرا و لەورا جیوەجیکریەن". ئامێدی زیاتریش وت ك: "ئەرك ئەنجوومەن نوێنەرەیل قانوون نویسانن و چاودێری کردنە، و وەرپرسیاریەگە ها مل دەزگایەیل جیوەجیکردن ك داوا لە ئەنجوومەن نوێنەرەیل نەکردنە قانوونەیلیگ بنویسنێ ك دەسمیەتدەر بوون لە جیوەجیکردن پرووژەیل خزمەتگوزاری و ئاوەدانکردن". وەرپرسیارەتی زیاتریش خستە مل سیاسەتمەدارەیل لەوەگ بەغدا تویشی بویە و وت: "سیاسەتمەدارەیل گەوراترین وەرپرسیاریەتی ها گەردنیان لە دویاخستن دامەزرانن حکوومەت و یەیشە وە گەنی شکیا مل بیناکردن و ئاوەدانکردن".

لە لای خوەیەو دکتۆرە رەزیقە عەبادی، تایبتمەند لە پزیشکی منالەیل ئاماژە ئەرا گەنی باروەزع تەندروستی کرد و وت: "دیمەن تەندروستی بەشیگە لە دیمەن گشتی و ناسەقامگیری لە گشت مەیدانەگان ژیان و باڵیش کیشیدە بان باروەزع تەندروستی و سەرپەرشتی کردن تەندروستی و لاوازی و زوعف ئی دویاکەفتنە لە کار تەندروستی، لەوەر کەمی توانا و ئامادەکردن کەرەستەیل تەندروستیە، وەك دەرمانەیل سەرەکی ك کاریگەری خەراویگ دیری لە بان واقع تەندروستی وە شیوەی گشتییگ". وتیش ك ئامارەیل و نمرەیل ئامادەکریای فرە گرنگن لە هەڵسەنگاندن یا تەقییم باروەزع تەندروستی لە عیراق وە شیوەی گشتییگ و: "هویچ ئامار و نمرەیلیگ ورد نییە لە مەیدان تەندروستی ك دەسمیەت کارمەندەیل بیەید لە ئەرك ئامادەکردن دراسەت و پرووژەیلیگ ك بوونە مایەی بەرزەوکردن ئاست واقع تەندروستی و ئەیەیشە وە سسی و کەمتەرخەمی شمارە کرد لە لایەن کارکەرەیل لە مەیدان ئامار و پلانسازی".

نویسەر و هونەرمەند فۆتۆگرافی کفاح الامین ئەوە دوینید ك فۆتۆگرافەرەیل عیراقی لە بان ئەوە جەخت کەن ك بینای جوانکاری بەغدا وەرەودویا چوین گەورایگ وە خوەیەو دیە لەوەر نەوین بایەخداین گونجیاییگ لە لایەن کاروەدەسەیل شارەوانی بەغداوە، ئاماژەیش وە راپۆرتەگەی میرسەر کرد و وت ك یەیشە وەك ئەو باقی راپۆرتەیل جەهانی راسگوویی فرەیگ گریدە خوەیەوە و ئیجوورە راپۆرتەیلە وە پەیمانەیل جەهانیەوە بەندن". ئەوەیشە ئاشکراکرد ك: "ئیمە هەوەجەمان ها وە دوبارە نوورستنیگ لەوەگ ئەنجامی دریاس لە پرووژەگان پیشخستن لایەن بیناکردن و خزمەتگوزاری لە شار بەغدا". الامین ئاواتەخواز ئەوە بوی ك جاردایین شارەوانی بەغدا ك بەغدا بوودە جوانترین پایتەختەیل عەرەبی لە ساڵ ٢٠١٣ لە حەقیقت نزیك بوود و نەك هەر قسەی دەم و وتاریگ دویر لە واقع بوود.

وەربەس پێکهاوردن حکوومەت هاوبەشی نیشتمانی

تیسیر عبد الجبار

کوتلەیل ڕکابەر لە پرووسەی سیاسی تەقالا کەن ئەرا زامن کردن پۆست سەرۆکایەتی وەزیرەیل وەلی لە حاڵەت سروشتی یا تەبیعی گشت کوتلەیلە بایەد وەگوورەی بەرنامەیان وەل یەکەو کار بکەن ئەرا هەرچ زویتر دامەزرانن حکوومەت وەلی (هویر ڕەسین وە پۆست سەرۆکایەتی وەزیرەیل) بویەسە وەربەسیگ ناسروشتی لەوەردەم دامەزرانن حکوومەت و ڕیککەفتن کوتلەیل عیراقی. لە شوون هەڵوژاردن پەرلەمانی وڵات کوتلەیل سیاسی لەبان دو باوەت سەرەکی ڕیککەفتن:

١- وە بەرنامەی نیشتمانییگ هەوەجە دیریم ئەرا کووتایی هاوردن وە تایفی و ئالیەت یا میکانیزمەیلی لە وڵات وەتایبەت لەوەختیگ مللەت عیراق وە بەشداری بتەویان پشت کردن دیاردەی خراو تایفی و پابەندی وە بنەوایل نیشتمانی.

٢- حکوومەت بایەد لەبان بنەوای بەشداری نیشتمانی دامەزریەیگ و یەکلایەن وە تەنیایی نیەتویەنیگ حکوومەت دامەزرنیگ.

هەر کوتلەیگ هەق دیریگ باوەڕ و هویر سیاسی و بنەوایل خوەی ئاشکرا و وەگوورەیان کار بکا وەلی بایەد لە هویرەو نەوەن ك هویچ کوتلە و لایەنیگ ئەی هەقە نەیریگ لەبان هەق لایەنەیل ترەك دەس دریژی بکا و گشت لایەنەیل لە عیراق تازە یەکسانن و هەقەیل هاوبەشیگ دیرن.

هەرکوتلەیگ دەسڵات وڵات گریگە دەس بایەد وەگوورەی میکانیزمەیل نیشتمانی کار بکا و لە بەرژەوەندی هاووڵاتی و وڵات و لەبان بنەوای دەستوور و قانوون کار بکا.....

وەی خاترە ئومیدەواریم حکوومەت تازە وەگوورەی ڕیککەفتن و بنەوایل نیشتمانی دامەزریەیگ نەگ وەگوورەی جەنگ و ناکووکی و کیشمەکیش. لەکار لاوردن کاروەدەس یا وەزیریگ لە پۆستەگەی و ئاڵشتەو کردنی وەل کەسایەتی ترەکیگ وەمانای ناتوانی و کارنەزانی ئەو کەسایەتیە نیە بەڵکەم بایەد گشت وەشیوەی ئاشتیانە پۆستەیل لە ناونیان ئاڵشتەو بکەن و وەرجلە هەر چشتیگ گرنگی بدەنە بەرژەوەندیەیل مللەت و زامن کردن پرووسەی سیاسی پاك و ڕووشنیگ و پیشکەش کردن خزمەتگۆزاری وە هاووڵاتی.

دویاکەفتن دامەزرانن حکوومەت هاله بەرژەوەندی کی؟

عەلا قوتب

ئەو چشتە ك لە شەقام عیراقی و لەمیدان سیاسی روی دەیگ، ئشارەت کەن ك دامەزرانن حکوومەت چەن مانگیگ دریژە کیشیگ ك لەبان حاڵەت دەروینی هاووڵاتی عیراقی کاریگەی نەیگ ك هەر ڕووژ ها لە وەراوەر خەتەر تیرۆر وجەنگ و کوشتار. هاووڵاتی عیراقی وە نەترسی وەرەو سەندووقەیل دەنگداین چن و وە ئەو ئۆمیدە ك ڕووژیگ ئەمن و سەقامگیری لە وڵات زامن بوود و خزمەتگوزاریەیل سەرەکی پیشکەشیان بکریەیگ و دەرفەتەیل کاری ئەرا جایڵ وجوانەیل و خیزانەیلیگ وەی دەرفەتەیلە هەوەجە دیرن دیاری بکریەیگ. سەردان سەرکەدەیل عیراقی ئەرا وڵاتەیل هاوسا و هەریمی و نادیار بوین ئامانج لەی سەردانەیلە و گفتوگووەیلیگ لەو وڵاتەیلە ئەنجام گرن، بویەسە بایس ئەوە ك هاووڵاتی عیراقی هەست بکەیگ ك بریار عیراق ها لە دەس ئەو وڵاتەیلە و حکوومەت لە وڵات پێك نیەتیەریەیگ تا وەختیگ ئەو وڵاتەیلە لەی باوەتە ریك نەکەفن. ئەی باوەت خەتەرناکە نیشانەی ئەوەس ك بریار عیراق وەشیوەی ڕاستەوخۆ وە ئەو وڵاتەیلە پەیوەندی دیریگ و بەرژەوەندیەیل ئەو وڵاتەیلە شیوەی حکوومەت و سەرۆکایەتی دیاری کەیگ. جاری دیاری نیە ك حکوومەت عیراق، حکوومەت یەکلاوکردن کارەیلە یا حکوومەتیگ ك گشت بەرژەوەندیەیلیگ دیریگ و بایەد لەی وەختە ڕووشنایی بخریەیگە بان سەرکەفتنەیلیگ حکوومەتەیل گوزەیشتە زامنیان کرد و تەقالا بکریەیگ حکوومەت تازە لەو گوزەیشتە سەرکەفتگتر بوود و لە بەرژەوەندی گشتی وڵات کار بکەیگ. لە وەختیگ ئشارەت کەیمنە باوەتەیل مەیدان عیراقی بایەد بزانیمن ك چ کەسیگ لە دویاکەفتن پێکهاوردن حکوومەت نەف بەیگ و ئەی کارە ها لە بەرژەوەندی. لە ڕێگەی ڕویداگەیل ئەی دویاخرە لە وڵات تویەنیمن وەی پرسیارە جوواو بیەم و تیرۆر تویەنستگە ئەی بۆشایی یا فەراغ دەستووری و ئەمینە وەکار بووەیگ جوور تەقینەوەی کەربەلا ك هاووڵاتیەیل فرەیگ کردە قوربانی و لەشوون ماوەی کەمیگ تەقینەوەیل بەغدا. گشت ئەی کردەوەیل تاوانبارانە ئاشکرا کەیگ ك تەنیا کەسیگ لە دویاکەفتن دامەزرانن حکوومەت تازەی عیراق تیرۆر مەحەلی و ناودەوڵەتیە. وەی خاترە کاروەدەسەیل عیراقی، پارتەیل و کەسایەتیەیل سیاسی و مەرجەعەیل دینی و نەتەوی و عەشیرەتەیل و گشت پێکهاتەیل تەقالایلیان یەکبخەن ئەرا هەرچی زویتر دامەزرانن حکوومەت و دیاری کردن سەرۆك ئەی حکوومەتە، تا بتویەنن عیراق لە چوارچیوەی ئیسە دەر بکەن و گشت عیراقیەیل لەوەراوەر تاریخ و نەوەیل ئایندە سەربەرز بوون.

حزب سیاسی چوین وەل وەختەو سیاسەت گونجنیگ؟

کاوە تاڵەبانی

حزب سیاسی بایەسەخاوەن پلان بتەو بووگ لە هەر وەختیگ سیاسی ئەرا ئەوەگ فکرەیگ تازەئەرای دەسەوەر بووگ ك وەل راسی مەیدان سیاسیا بگونجیەیگ و دی ئەو وەختەحزب سیاسی تیکەڵ ناوەرۆك کیشەیل ناو کوومەڵگا بووگ و لەنزیکەوەئاشنا بووگ وەخواست و ئامانجەیل ئایندەیان و ئەوجا بازنەی سیاسی و حزبی بەسیاگ لەناو چووگ و گام وەرەو قوناغیگ سیاسی تازەنەیگ، ئەویش وەبەشداریکردن کەسەیل خاوەن ئاست فکری و سیاسی بەرز لە ناو پرووسەی سیاسی و دی وەی شیوەپەیوەندی لە ناونی مللەت و حزب و سیاسی بتەوەو بووگ لە ری ئەو پەیوەندییشەوەبریار سیاسی بتەوترەو بووگ وە تایبەت بریارەیل سیاسی چارەنویسساز. چوینکەمللەت بووگەپشتگیر بریار سیاسی ئەرای و ئەرك پەروەردەکردن مللەتیش کەفیگەبانی، ئمجا وەو جوورەك مللەت ئاشنای پرووسەی سیاسی و راسی سیاسی کەن وەو جووریشەمللەت گام وەگام گویرانکاریەیل سیاسی ئەرای دەرکەفیگ و لە هەمان وەخت ئەرك خوەی زانیگ و توناو دەسڵات خوەی ئەرای دیاری بووگ ك تا چەنیگ تویەنیگ بەشدار بووگ لەگویریان هاوکیشەی سیاسی و دیاریکردن هەقەیل خوەی وەتایبەت هەق بەشداربوین لەدەسڵات ك بیگومان ئەو وەختەمللەت ئەرك نەتەوایەتی خوەی زانیگ و بیجگەئەوەیش جیاوازی لە ناونی ئامانج نەتەوایەتی و دەسکەفت تاکە کەسی ئاشکرا بووگ.

فرەگرینگ یاموهمەك پەیوەندی لەناونی مللەت و حزب سیاسی بتەوەو بکریەیگ وەتایبەت لە وەخت بریاردایین سیاسی چارەنویسساز، چوینکەمللەت سەرچەوەی دیاریکردن گشت تاریفەیل سیاسیەو بنەمایگ بتەو ئەرا دابینکردن رای گشتی ك بەرزترین پلەی هوشیاری و سیاسیە. دەسڵات حزب سیاسی یا بتەوکردن ئەو دەسڵاتەنیەوگەچارەسەر بووشایی یا فراغ ناو مەیدان سیاسی لەناو وڵات، چوینکەوە هویچ شیوەیگ تاکەدەسڵات نیەتویەنیگ چوارچیوەیگ ئەرا گشت ریەیل سیاسی دابنەیگ و لە هەمان وەخت نەوین شوناسنامەیگ ئەرا راسی ناونیشان سیاسی وڵات و لەوەرچەو نەگرتن وەختەیل سیاسی لە وەخت داناین پلان سیاسی ئەرا چوینیەتی دەرکردن بریار سیاسی خوەی لەخوەی بووگەمایەی دروسبوین فکرەی سیاسی جیاواز ك وەخت سیاسی و خواستەیل مللەت و ئامانجەیلیان لەوەرچەو نیەگریگ. شایەت لەوەختیگ تر سیاسی هەمان فکرەی سیاسی جیاواز خزمەت برەسنیگەپرووسەی دیموکراسی، وەلی لەوەخت نەوین دەسڵات مللەت و سەختی مەیدان سیاسی، دروسبوین فکرەی سیاسی جیاواز مایەی بووشایی ناو مەیدانەنەك هیز و بەرنامەی فکرەی سیاسی تازە، ئی کاریشەبووگەمایەی شیویان بریار سیاسی و زەرەد رەساننیان وەئامانجەیل، چوینکەهەر فکرەیگ سیاسی نادیار و دروسبوینی لەوەخت سیاسی سەختیگ تەنیا بووگەمایەی جموجویلیگ فکری لە ناو مللەت. بیگومان فرەجار باس لەکیشمەکیش حزبی کریەیگ، ئمجا ئیمەیش بایەسەئەوەبزانیم ك هەر وەختیگ سیاسی و هەر پلەیگ لەپلەیل دیموکراسیەت کیشمەکیش تایبەت خوەی دیریگ، وەلی کام جوور لەو کیشمەکیشەخزمەت رەسنیگەخواستەیل مللەت؟ لەیرا مللەت فەراموش کریەیگ لەبەشداربوین لەوەریەوبردن وڵات و لە هەمان وەخت زەرەد رەسنیگەحزب سیاسی، چوینکەوجوود مللەت سەرچەوەی پیشکەفتن بەرنامەی حزب سیاسیە.

جایەڵ و دەسڵات لە ناونی دویرگرتن و گونجیان

تەنیا وەلی

ئەگەر بایگ و قسەلەبان چین جایەڵ جوانەیل بکەیم، بایەسەئەو راسییشەفەراموش نەکەیم ك سروشت جایەڵەیل پرەلەکیشمەکیش و خود وەچشت زانستن و تویرەیی و رکابەری یا مونافسە و بیجگەئەوەیش ئازایی و هوشیاری و تاقەت و توانا و خودگونجانن وچشتەیل تر، تویەنیم بویشیم گشت ئەیانەسفەت جایەڵیە و جایەڵەیلیش وەو سروشت یا تەبیعەتەوەناسریەن و هەر وەو سروشتیشەمامڵەو رەفتار وەل کەسەیل وەرانوەرا کەن.

لەیرا دیاردەیگ ك بویەسەمایەی نیگەرانی لەناونی ئی هەمگەسفەتەیلە، ئەویش ئەو هویر و خەیاڵەسە ك فرەجار دوینیم جایەڵەیل گشت چشتیگ و گشت مەسەلەیگ هەر وەسادەیی وەرگرن و قسەلەبانی کەن، یەیش وەو مەعنا لە وەختی باس لەدەسڵات کەن ئەرا نموونە: وەئاساییەوەئویشن دەسڵات خاسەیا خراوە، مەعنای ئەوەسەوەرج لەوەك قسەگەبکەن، مەزەنەیا شیەوکردنیگ نسبی ئەرا مەسەلەگەنەیرن، هەر لەوەر ئەوەیش دوینیم فرەجار جایەڵ جوانەیل لەبان ئی مەسەلەکەفنەغەڵەتەوە، چوینکەبریار یا قەراریگ ئاسایی نیەك حوکم لەبان ئەوەبیەن ك دەسڵات ١٠٠٪ گووش لەداواکاری جایەڵ جوانەیل نیەگریگ یا نیەچووگەپیری داواکاریەیلیانەوە. یا وەمەعنایگ تر تویەنیم بویشیم: ئەگەر ئەوەراس بووگ مەعنای ئەوەسەدەسڵات گووش لەمناڵ و پیر و ژن و خاوەن خواست و هەوەجەیل تایبەتیش نیەگریگ، ك بیگومان یەیش بریاریگ پەسەن و مەنتقی نیە، لەوەر ئەوەکوومەڵگایش هەر لەو چین و لایەنەیلەپیکهاتگە، ئمجا ئەگەر مەسەلەگەلەیوا بووگ دی مەعنای ئەوەسەدەسڵات دوشمن گشت لایگە، یەیش لەوەختیگ وجوود ئەو دەسڵاتەلەحکوومەت مامڵەکردنەوەل ئەو چین ولایەنەیلە.

لەگشت وەختیگ دەسڵات لەوەر خاتر بەرژەوەندی ومقەیەتیکردن سەنگ خوەی، هەر بایەسەداواکاری و خواستەیل چین و لایەنەیل وەتایبەت جایەڵ جوانەیل ئەنجام بیەیگ و لەی باوەتەوەهەول خاس و دروسیگ بیەیگ و دویاخریش هەر ئەو جایەڵەیلەخوەیان داینەمۆی دەسڵات پیك تیەرن و هیز گویرانکاری و تازەگەری لەئەوانەوە سەرچەوە گریگ و سەرهەڵدەیگ. وەمەعنایگ تر لەحاڵەتیگ ئەگەر بایگ و کزی وخەمسەردی یا کەمتەرخەمییگ لەو ناونیەروی بەیگ ئمجا ئەوەچەنیگی ها لەبان دەسڵات ئەوەنەیشەزیاتر چووگەوەئەرا کەمتەرخەمی و سسی جایەڵەیلیش، چوینکەئەوەك دیار و ئاشکراس لەکوومەڵگای ئیمەقورسایی و ئەهەمیەت جایەڵەیل فرەلەچین و لایەنەیل تر زیاترە.

لەیرا بایەسەئەوەبزانیم ك نیەوگ و نیەگونجیەیگ ئیمەهەر لەخوەمانەوەبریار بەیمن و لە هەمان وەخت وەهەوەس خوەمان قسەبکەیم، بەڵکوو بایەسەگشت هاوکیشەیگ وەهەردوگ رویەگەی بخوەنیمنەوەچ خاس چ خراو، یەیش ئەرا ئەوەسەتا ئەرا مەردم ئاشکرا بووگ راسی و دروسی مەسەلەگەتا چەنیگەو بایەسەچەوپووشی لەحەقیقەت نەکریەیگ.

دووسایەتی سیاسەتمەدارەیل

عەبدولکەریم شێخانی

لەوساوە دونیا هەس و ئادەمیزاد لەبان ئی گووشەی زەویە ژیەیگ، خوسەو کینەت و خوەشەویسی هەر بویە و بووگ. جویر ئەوەك ئویشن: مەسەلەی قینگرتن یا خوسەهاتن لە (قابیل)ەوە دەس وەپیکردگە ك (هابیل) برای کوشت و لەی ڕویەوە (ناری) شاعر ئویشیگ:

ئەگەر قابیل وە قاتڵ بوی، لەهەق بی مەیل و غافڵ بوی
ئەساس چەو مەست پر خومار ژن نەوی، چە بوی؟

ئەو خوەشویسی و قینگرتنە لە یەکتری بیگومان گشت چین و لایەنیگ گریگەوە، وە تایبەت ئەوانە ك بەرژەوەندی ماددی و مەعنەوی لە ناونیان وجوود دیریگ، وە تایبەتیش دڵدار و سیاسەتمەدار. ئەو بوغز و کینەتە لە ناو سیاسەتمەدارەیل فرە باوە و ئەگەر تەماشای وڵاتەیل دونیا بکەیم، لە تایلەند و فلپینەوە تا ڕەسیگە ئیران و تورکیا و مسر و ئەولاتریش کیشمەکیش و جەنگە قسەی ئەو پیاوەیلە رووژ لە دوپای ڕووژ دریژە دیریگ، بیگومان ئیمە خوەمانیش لەی دیاردە بیبەش نییم و دەسەگەری و جیایی و تەکتیکەیل فرەیگ خاسترین نیشانەی ئەو راسیەنە، ئەی مەگەر ئەوە نیە (عەلاوی) و (مالکی) ئەوەنە خوەش یەکتری توان (موی) وە بەینیانا نیەچووگ!! وەی قسەیلە مەبەسمان زیاتر وڵاتەیل دیموکراتیخواز و پیشکەفتگە، چوینکە ئەوان لە زویەوە گام نانە وەرەو دیموکراسی و لەو ڕوییشەوە فرە پیشکەفتنە... وە چەواشەی ئیمە ك تازە پا نایمنەسە بان یەکم پلەی پلەکانەی دیموکراسی، لەوەر ئەوە ئەگەر هویردە غەڵەتیگیش بکەیم شایەت کەس لەلیمان نەگریگ... ئەرا چە دوشمنەیلمان ك وەناو دین و دیموکراسیەوە ئەنفالمان کردنە و قەساوخانە ئەرامان دانانە، هیشتنە چەو وازبکەیم و هویریگ لە دین و دیموکراسی بکەیم؟ ئەوەك راسی بووگ خەڵك وڵات بریتانیا لە دیموکراسی پیر بوینەو ئەوان لە کویەنەوە سیاسەتمەدار و حزب و چشتەیل تر لەی باوەتەوە دیرن. حزب کارگەرەیل لەچەو حزب موحافزکارەیل جایەلە و حزب موحافزکارەیل پیرترە. وەرجە حزب کارگەرەیل حزب ئازادەیل (ئەحرار) بوی ك وەل حزب موحافزکارەیلا وە دەنویك جەنگ کردیان و قسە لەیەکتری وەشانیان. (دزرائیل) سەرۆك حزب موحافزکارەیل تا بویشید سیاسەتمەداریگ فرەزان و بلیمەت بوی. لەولایشەوە (گلادستۆن) سەرۆك حزب ئازادەیل بوی ك شایەت ئەو حزبەیل نیشتمانپەروەر ئازادە پاشمەندەی ئەو بوون. ئمجا بایەسە ئەوەیش لە هویرمان نەچووگ ك ئەو دو کەسایەتیە وەك گشت مەردمان تر حەز لە چارەی یەکتری نەکردیان، وەلی ك تویش یەکتری بویان زەردەخەنەی درووزنانەیگ کەفتیاگە بان لیوەیلیان. هەر لەی باوەتەوە جاریگ رووژنامەنویسیگ لە (دزرائیل) پرسی: (ناخوەشترین هەواڵ چەس بیەنەی پید)؟ لەجواو ئەو پرسیارە وت: (یەکیگ بایگ و بویشیگەپیم گلادستۆن کەفتە ناو دەریاچەی تایمس و خنکیا). ئمجا کابرای رووژنامەنویس دوبارە لەلی پرسی (ئەی لەوە ناخوەشتر)؟ (دزرائیلی) وت: (لەوە ناخوەشتر ئەوەسە بان و بویشن: زانید گلادستۆن دەرکردن و نەیشتن بخنکیەیگ)!. دی شایەت ئیسە باوەر بکەین ئەگەر بویشیم: سیاسەتمەدارەیل حەز وەچارەی یەکتری نیەکەن و شایەت لەلیان بووگ لەخودا بلاڵکیەیگەوە هەرچی سیاسەتمەدارە نەیلیگ.

لەبان هساو مللەت بەدبەخت، نیشنە تەخت

سەربەست جەماڵ

خوەزگ بزانیم هەر لەسەرەتای دامەزرانن دەوڵەت عیراقەوە لە ساڵ (١٩٢١) وەدویاوە لە وەخت و دەسڵات پاشایەتییەوە تا ڕووژ ئمڕوو، کی خەمخوەر مللەت ستمدیدەی عیراق بویەو چ دەسڵاتداریگ لایگ لە پەشیوی و ماڵویرانی چین فەقیر و بیدەسڵات کردگە؟ مللەتەیل عیراق لەهاتن هەر فەرمانڕەوایگ سەرەتا خوەشی و ئاسوودەیی خوەیان ئەرای دەرخستنە، ئەویش وە ئومید ئەوەگ خوەشگوزرانی و ئاوەدانی ئەرایان باریگ و کیشەو گرفتەیلیان نەیلیگ و زوڵم و زوورداری لە کردەوەیان نارنە کار، وەلی هەر ئەوەنە ك شوون خوەیان قایم کردنە و زاڵ بوینەسە بان بارووەزعەگەیا دی جویر دوشمن تەماشای مللەت کردنە و لە هەمان وەخت وە یەك چەو تەماشای گشت پیکهاتەیل عیراق نەکردنە و هەرکام لەوانە بگر تەنیا ئامانجی ئەوە بویە لە بان هساو مللەت بنیشیگە تەخت و بەیگ لە پویل نەخت، ئیسەیش جویر ئەوەگ ئاشکرا و دیارە لەی سەردەم ئیسە و لەی ڕووژگارە ك وەپی ئویشن سەردەم ئازادی و دیموکراسی و ئاوەدانی، تەنیا هەر دروشم یا شعارە لەلای ئەوانەگ لەبانەو خوەیان وە دڵسووز دانەن و لەژیرەوە نیەرەسنە گیرفان پرکردنا.

لەیرا تویەنیم چەن پرسیاریگ لەخوەمان بکەیم و بویشیم: ئایا بووگ عیراق وەبان ئی هەمگە خەیر و بەیرە ك دیریگەی کەسر باریگ و بەش مللەت لەلی نەمینیگەوە؟ ئایا چین فەقیر و نەدار دی تاکەی چەوەری کیشمەکیش و جەنگ ئاشکرای ناونی حزبەیل بوون تا بزانن کامیان ڕەواجەو وەیەکەوە مەشق ژیان خوەیان بکەن، بیلا لە وەخت هەڵوژاردن بەنجەی خوەیان ئەرا کەسیگ بژەننە مەرەکەوا شایستەی ئەوە بووگ ئەمانەت برەسنیگە دەس خاوەن ماڵ و خیانەت لەکاری نەوگ و بیجگە ئەوەیش داوای سزادایِن تاوانبارەیل و گەناتەکارەیل بکەن و بیدەنگ نەون لە هەق و پشتگیری بکەن لە تەنگبەس ئەمان وهەڵوژانن کەسیگ خەمخوەر و خاوەن وژدان لەوەر خاتر وەریەوبردن حکوومەت و دەور خاسیگ داشتووگ ئەرا بنیاتنایِن دویارووژیگ پر لە بەختەوەری و خوەشگوزرانی. لەوەر ئەوە خاسترین قەرەبووکردن ئەرا ئەو هەمگە ساڵەیل نائومیدی و پر لە خوەزیەو سەرنەکەفتگە ئەوەسە هویریگ لەژیان بکەن و تەسلیم دەس خیانەتکار و زاڵمەیل نەون.

زویتر دەس لەلی ئەڵماڵیگ و سەنگەر لە خەزینەی مللەت گریگ؟ ئایا ئەوانەگ تەخت دەسڵات وە تاپوو زانن هویریگ لەوە کردنە ك بەرژەوەندی خوەیان نانەسە نوای بەرژەوەندی گشتیەوە؟ بیگومان ئەیانە دیارترین گلەیی و ڕەخنەیلیگە ئەرا ئەوانەگ وەردەوام مللەت بیدەسڵات و فەقیر فەراموش کردنە و هەر هان لە هویر تاڵانکردن و بردن و فەوتانن ماڵ مللەت.

وەلی بیلا باس لەوەیش بکەیم ك ئایا بووگ ئی دارە هەر ڕیشگی وەرەو قویلی پەل بکوتیگ و لەبانەوە هویچ بەریگ خاس و شرین نەیاشووگ و هەر ئاو بیریەیگ؟ لەیرا مللەت تویەنیگ وەسیلەیگ تر باریگە کار، ك ئەویش ئەوەسە یەکگرتگ بوون و هەر نەوگ تەماشای هەرێم کوردستان بکەن و چەو لەو ئەزموون خاس و سەرکەفتگ کوردە بوورن ئەرا ئاوەدانی و جویر مللەت کورد ئامانج تایبەتیگ داشتوون و هەوڵ بیەن ئەرا وەدیهاوردنی، بیلا نەونە ڕیگر لە وەردەم فیدراڵی و هەق مللەتەیل تر، بیلا حاشا لەو کەسەیلە بکەن ك نیەیلن پیکهاتەیل عیراق جویر برا وەیەکەوە مەشق ژیان خوەیان بکەن، بیلا لە وەخت هەڵوژاردن بەنجەی خوەیان ئەرا کەسیگ بژەننە مەرەکەوا شایستەی ئەوە بووگ ئەمانەت برەسنیگە دەس خاوەن ماڵ و خیانەت لەکاری نەوگ و بیجگە ئەوەیش داوای سزادایِن تاوانبارەیل و گەناتەکارەیل بکەن و بیدەنگ نەون لە هەق و پشتگیری بکەن لە تەنگبەس ئەمان وهەڵوژانن کەسیگ خەمخوەر و خاوەن وژدان لەوەر خاتر وەریەوبردن حکوومەت و دەور خاسیگ داشتووگ ئەرا بنیاتنایِن دویارووژیگ پر لە بەختەوەری و خوەشگوزرانی. لەوەر ئەوە خاسترین قەرەبووکردن ئەرا ئەو هەمگە ساڵەیل نائومیدی و پر لە خوەزیەو سەرنەکەفتگە ئەوەسە هویریگ لەژیان بکەن و تەسلیم دەس خیانەتکار و زاڵمەیل نەون.

خانەقی وە تەمای سەدەقەی کەس نییە!

نازسوێرەمەیری

سەرۆك شارەوانی شار خانەقی لە تەسریحیگ رووژنامەنویسی ئەرا ئاژانس خەوەری ئاکانیوز، ئەوە ئاشکراکرد، ك ئەنجوومەن پارێزگای دیالە بودجەی شار خانەقی ئەرا شەش ملیار دینار زیای کردیە، لەو لایشەو حکوومەت هەرێم کوردستان بریار یا قەرار دا هەفت ملیار دینار لە بودجەی هەرێم ئەرا ئی شارە تەرخان بکەید.

لە دریژەی قسەگانی، سەمیر محمد سەرۆك شارەوانی خانەقی ئەوە ئاشکراکرد ك دویای ئەوەگ ئەنجوومەنەگە وە کوو دەنگ بودجەگەی ساڵ ٢٠١٠ ی خانەقی لە وەر کەمیی رەتەو کرد، ئەنجوومەنەگەی دیالە لە دو ملیار و ٧٥٠ ملیۆن دینار، کردەی شەش ملیار دینار.شایەت ریزدار سەمیر محمد شانازی وەوە بکەید ك ئەنجوومەنەگەی تویەنستیە ئی بر پویلە وە سەدەقەی سەر هەریەك لە ئەنجوومەن دیالە و حکوومەت هەرێم ئەرا شار خانەقی وە گشت یەکە ئیدارییەگانیەو گردەو بکەید ك هەریەك لە قەزای ناو شار خانەقی و ناحیەیل جەلەولا(قەرەغان) و سەعدییە (قزرەبات) و مەیدان و مەنەلی و قوورەتوی گریدەوە؛ وەلی ئیمە بایەسە ئەوە بخەیمنە هویر هەرچی لایەن پەیوەندیدارە ك خانەقی، ئەگەر باید وەچەو ئنسافەو بنووریدە گوزەیشتەی پر سەرورەیی و ئەو داهات گەورا ك ئی شارە وە دریژایی ساڵەهای ساڵ پیشکەشی وە عیراق وە گشتی و کوردستان وە تایبەتی کردیە، هەر لە داهات نەفتی و بەرهەمەیل کشتوکاڵی و داهاتەیل بەشەری و مەردم رووشنهویر و کارزان و خاوەن بەهرەیلی لە گشت مەیدانەیل ژیان لە کەسایەتیەیل سیاسی و کوومەڵایەتی و زانستی و هونەری و ئەو پێشمەرگەو شوورشگێرەیلە ك لە تەمام چالاکیەیل سیاسی و مەیدانەیل تر پیشکەشیان کرد و وە سەدان شەهید خوین خوەیان کردنە قوربانی ئەرا رەسین وە ئازادی و ئینجا ئەو هەمکە زوڵم و زوور و کوشتن و برین و کووچوەپیکردن وەزوور مەردمەگەی و هەرلە ساڵەیل هەفتای سەدەی وەرینەو ك سەدان ئاوایی چووڵکریا و مەردمەگەی وەرەو بیاوانەیل ناوراس و باشوور عیراق بارکریان و ئەو زەویەیل نەختینەیە وەل ئەو باخەیل پر سەمەریە ك بەرهەمیان رەسیادە شار بەغدایش وشك کریان و سزیان و تەنیا نەفتپاڵوو یا مەسفای نەفتی ك یەکم مەسفا بوی لە عیراق رمانن و وە خوردە فرووشتنەی و سەدان کارمەندی لە بژیوو ژیانیان بیبەش کردن و ئینجا ئەو گەمارۆ یا حسارە ك چەسپاننەی بان مەردمەگەی وە شیوەیگ ك نەك هەر نەیشتن کەسیگ خشتیگ بنەیدە بان خشتیگتر لە شارەگە وەلی تەنانەت نەیشتن کەسیگ کەلوکووم ماڵەگەی خاس بکەید یا دیواریگی سبووغ بکەید و وە هەزار و یەك مەهانە مەردمەگەی، خیزان لە دویای خیزان، شاروەدەر کریان و لە زێد و ماوای خوەیان بیبەش کریان، تا رەسیە ئەو رووژە ك خوەر ئازادی لە عیراق وە گشتی هەڵات و مەردمیش نەفەسیگ پاك هەڵمژین، وەلی لە جیاتی ئەوە ك ئی شارە وە شاریگ لەلی قومیای یا (مەنکووب) بشماریەید و هەڵمەتیگ گەورا ئەرا ئاوەدانکردن و زینیەوکردنی ئەنجام بدریەید؛ وە تایبەتی لە لایەن حکوومەت عیراق ك خوەی وەخاوەن گشت مللەت عیراق زانێد ؛ خانەقی کەفتە ژیر باریگ سەختتر ك ئەویش کیشمەکیش سیاسییە لە ناونی حکوومەت هەرێم کوردستان ك هەوڵ دەید ئی شارە بارێدەوە ئەرا باوش هەرێم داڵگی ك کوردستانە و حکوومەت بەغدا ك وە بەشیگ لە پارێزگای دیالە شماریدەی و ململانی وەل حکوومەت هەرێما کەید و ریگر و تەگەرە خەیدە نووای هاتنەوەی ئەرا باوەش داڵگی و دویای هەفت ساڵ ئازادی و دیموکراسی هیمان وە هەمان دید شۆفینی تەماشای مەردم و خاك ئی شارە کەید و وە هەزار حاڵ و وە هەزار بارەی و بووەرەی تا بەش کەمیگ لە بودجەگەی ئەرای کل کەید، لە جیاتی ئەوە ك قەرەبوو ساڵەیل وشکە ساڵی سیاسی و زوڵم زوور و ناهمێری مەردمەگەی بکەید، ئیسە هاتیە دویای ئی هەفت ساڵە، نیەزام وەسەدەقەی سەر کی بوودجەگەی لە دو ملیار و ٧٥٠ ملیۆن کەیدە شەش ملیار دینار، وەگوورەی قسەگان ریزدار سەرۆك ئەنجوومەن شارەگە، لەو لایشەوە حکوومەت هەرێم لە بەش منالەیل یەتیم هەڵەبجەی شەهید و دووڵ جافایەتی کاولکریای و ٤٥٠٠ ئاوایی رمیای و شارەیل ناهمیکریای کوردستان، هەفت ملیار دینار برید و وە سەدەقەی سەر دەیدەی شار خانەقی.. ئیمە ئویشیم لە جیاتی ئەوەگ خانەقی وەی جوورە هەمیشە چەوی وە دەس یەی و ئەو بوود؛ بایەسە هەوڵ جددی بدریەید لە لایەن گشت لایەنەگان و دویر لە مزایەدەی سیاسی و مننەتکردن وەسەر مەردم وەشەرەف شار خانەقی و داواکارییەگان مەردم خانەقی جیوەجی بکەن و وەرج لە گشت چشتی نەفتپاڵوو یا مەسفای وەند زینیەو بکەن و پشتگیری لە مەردمەگەی بکەن تا لە شارەیل دەروەدەری و غەریبی بانەو تا ئاوەدان شارەگەیان بکەن وە تایبەتی جفتیارەیل ئەو ئاواییەلە ك زوورمییان هیمان ئاوارەن و ئەوانەیش هاتنەسەو لەوەر کەم ئاوی و کەمدرامەتی وە ئەمر لایەنەیل حکوومەتی پەیوەندیدار کار کشت و کاڵ نیەکەن و جایل جوانەیلیان یا لە پەر شارەیل سەرگەردان مینەکردن رووژانەکارییین یا لە سای دیوارەیل وە ناهمێری دانیشتنە... بەڵێ وەختی ئی داواکارییەیلە ك هەق رەوای خوەمانە جیوەجیکریان، دی هەوەجەمان وە سەدەقەی سەر کەس نییە و بگرە ئیمە خوەمان لە خەیر وبەیر شارەگەمان و ئاواییەگانمان دەس یارمەتی ئەرا فەقیر وداماوەیل دریژەو کەیمن!!

سی ساڵ بی شناسنامە

ئەلیزابت کامبل

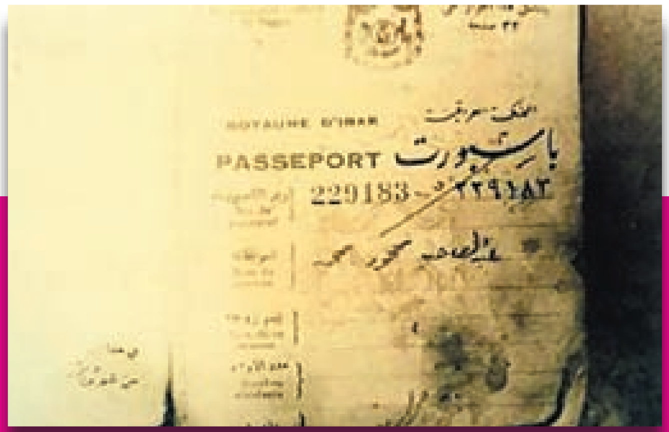

وەرج لە سی ساڵ لە نیسان ساڵ ١٩٨٠ ، هەق و دارایی و ماڵ و موڵك ٢٢٠٠٠٠ تا ٣٠٠٠٠٠ کورد فەیلی عیراقی بردن و فیشتریان لە ناوچەیلیان وە زوور کریانە دەیشت و ئەرا بانِ سنوور ئیران ئاوارە کریانە تا وەرەو ئەو وڵاتە بچن و دەیان ساڵ لەبی کەسی و بی ناسنامەی نیشتمانی بژیەن.

وەلی ئەو کوردەیل فەیلیشە ك لە عیراق مەنن بوینە هاووڵاتیەیل بی ناسنامە ك لە وڵاتیان وەپیان ئعتراف نیەکریەیگ. هەمیش ئاشکراس لە وەختیگ حکوومەت تازەی عیراق گامەیل گرنگیگ هەڵگرتگە وە ئامانج سەرلەنوو گلەوداین شناسنامەی عیراقی ئەرا ئەی پێکهاتە، وەلی سەرچاوەیلە ئاشکرا کەن ك نزیکەی ١٠٠هەزار کەس لە کوردەیل فەیلی جاری شناسنامەی عیراقی نەدریاسەپیان. لە عیراق یەکیگ لە باوەتەیل سەرەکی کوومەڵگا یەسە ك هاووڵاتی بایەد بەڵگەنامەیگ لە دەس داشتوود ك بناسنیگەی و بتویەنیگ کار بکا و پابنەیگە مەیدان هووکارە بوین و وە دەس هاوردن دەرفەتەیل و هەقەیل سەرەکی، وەلی کوردەیل فەیلی جاری دیرن لە نەیاشتن شناسنامە و بەڵگەنامەیلیگ بناسنیگەیان ڕەنج بەن و تا ئیسە لەوە دەس هاوردن هەقەیل و خزمەتگوزاریەیل سەرەکیان بی بەشن.

فیشتر کوردەیل فەیلی لە مەزهەب شیعەن و لە بەغدا و دیالەو بریگ لە پارێزگایەیل باشوور جوور واست و مەیسان و بەسرە ژیەن وە تا ئیسەیش لە بان ناوچەیل سنووری ناونی عیراق و ئیران و لە پاڵ کویەیل زاگرۆس جیگیرن.

ئەی کوومەڵ ئنسانیە تا ئیسە جیاوازی توندرەوانەیگ لە عیراق وە چەو دوینیگ و لە ساڵ ١٩٢٤ قانوون شناسنامەی عیراقی جەخت کرد ك مللەت عیراق ئەرا ٣ بەش و وە گوورەی نەتەوە و دین بەشەو کریەن و کورد فەیلی خریا ئاخر ئەو بەشەو کردنەیلە وەی خاترە گشت جاریگ لە لایەنِ حکوومەتەیل عیراق زۆڵم وەپیان کریا و وە بنەرەت ئیرانی لە قەڵەم دریان. وەختیگ حکوومەت بەعس دەس وەکار بوی نیگەران بوی ك کوردەیل فەیلی بوونە لایەن ئۆپزسیۆنیگ لە عیراق و جیاو بوون وەی خاترە سیاسەت شۆفیانەیگ لە دژیان وەکار برد. لە نیمەی سالەیل هەفتای سەدەی گوزەیشتە حکوومەت عیراقی نزیکەی (٤٠٠٠٠) کورد فەیلی ئەرا ئیران ئاوارە کریان وەی بیانگە ك لە بنەرەت ئیرانین و لە ساڵ ١٩٨٠ وە گوورەی بریار شمارەی ٦٦٦ کورد فەیلی هەق وە حساو هاوردنی جوور هاووڵاتی عیراقی بی بەش کریا و لە شوونی حکوومەت گشت دارایەیل و ماڵ و موڵکیان لە لیان برد.

وەلی لە ساڵ ٢٠٠٦ قانوون تازەی شناسنامە ئەو بریار یا قەرارە هەڵوەشان یا لەغوو کرد و بریار دریا ك گشت هاووڵاتیەیلیگ، دەسەڵات دکتاتۆری وەرین شناسنامەی عیراقی لە لیان بردگە سەرلەنوو شناسنامە بدریەیگە پیان و وە هاووڵاتی عیراقی وە حساو بارنەیان.

وە گوورەی وەزارەت کووچ و کووچ وەپی کریاگەیل عیراق لە ساڵ ٢٠٠٣ شناسنامە ئەرا نزیکەی ٢٠هەزار خێزان یەعنی نزیکەی ١٠٠هەزار هاووڵاتی گلەو دریا ك گام گرنگ و خاسیگە، وەلی ئەزموون ئیسە ئەوەسە ك چوین دەسمیەت بدریەیگ ئەرا ئاسانەو کردن پرۆسەی گلەو داین شناسنامە ك بەڵگەنامەیل زەرووری ئەرا نیشان داین عیراقی بوینیان لە دەس نەیرن.

کورد لوبنان.. نیشتمان و نەتەوە

مایەی ئەلاجەوی هاتنمانە ك لەی چەن وەخت دویاخرە خەوەرەیلیگ لە باوەت کورد لوبنان وە تایبەت لە ماوەی هەڵوژاردن ئەو وڵاتەوە گووشمان ڕەسیگ. شایەد گشت ئەو خەوەرەیلەگەن نەون وەلی ئەو کەمایەتی ڕەسەنە لە نوێنەرایەتی کردن لە شارەوانی شار بەیرووت و لە لایەن کوتلەی سەرکەفتگ لەو هەڵوژاردنە ك لە لایەن سەعەد حەریری سەرۆك حکوومەت لوبنان پشتگیری لە لی کریەیگ دویرەو خریا.

عصام سحمرانی

مایەی سەرسوورمانمانە، چونکە کورد ك وەرجلە ئعلان لوبنان گەورا لە ساڵ ١٩٢٠ لەو وڵاتە ریشە دیرن و خاوەن باوەتەیل حقووقی راسەقینە لە ئاست داخلی لوبنانن بایەد دەنگ فیشتریگ بیاشتوون ك وەل ریژە یا نسبەتیان لە بەیرووت بگونجیەیگ. زوڵمیگ لە دریژەی ئەی سالەیلە و لە دریژەی حکوومەتەیل و لە گشت هەڵوژاردنەیل دژ وە کورد جیوەجی کریاس وەلی گشت ئاگادارن ك ریژەو ئەندازەی کورد لەو وڵاتەوە نوێنەرایەتی زیاتریگ هەوەجە دیریگ. وەرج لە٢ ساڵ راپۆرت یا تەقریر رووژنامەی ئەلکترۆنیگ ئشارەت کردە ئاهەنگ نەورووز ك هاووڵاتیەیل کورد لەو ئاهەنگەیلە نارەزایەتی خوەیان لە باوەت رویداگەیلیگ لە دژ کورد لە قامشلی لە سووریا ئەنجام گرتگە نیشان دانە. شەك یا گومان نەیریم ك جیاوازی فرەیگ لە ناونی هەقەیل کورد لە سوریا و لوبنان وجوود دیریگ، چوینکە کورد سووریا خوەیان وە بەشیگ زەویەیل تاریخیان. وە گوورەی سەرشمارەیل سەرەتایی شمارەی کورد لوبنان نزیکەی ١٢٠ هەزار کەسە ك فیشتریان لە بەیرووت جیگیر بوینەو لەی وڵاتە لە داڵگ بوون و جوور گشت لوبنانیەیل لەی وڵاتە ژیەن و تەنیا لە هەقەیل سیاسی و نوێنەرایەتی وەل هاووڵاتیەیل ترەك جیاوازی دیرن. کورد لوبنان لە هەر نوێنەرایەتیگ بی بەش کریاس و نەتیجەیل هەڵوژاردن لە بەیرووت وە هەر جووریگ ك بوود و کاندید کورد هەرچەنیگیش دەنگ وە دەس باریگ، چشتیگ ئاڵشتەو نیەود و جیاوازیگ لە دژ کورد وجوود دیریگ و ئەی ئجازە نیەدەن ك برسنە پۆستەیل باڵا. کورد لوبنان تەنیا داواکارییان یەسە ك جوور کەمایەتیەیل ترەك ئەو وڵاتە وەلیان رەفتار بکریەیگ و ئەی پێکهاتە هەق قانوونی دیریگ ك لە شارەوانی بەیرووت و پەرلەمان ئەو وڵاتەو لە شان کەمایەتیەیل ترەك نوێنەرایەتی داشتوود.

لە کوردستان گەورا زانن وەلی کورد لوبنان تەنیا داوای هەق نوێنەرایەتی ونەتەویی خوەیان کەن بی ئەوەگ ئشارەتیگ بکەنە

نوورستند ئەرا هەڵوێست کەسەیل تر

هەمزە رەشید

ئادەمیزاد لەهەر ئاستیگ بووگ، هەر یەگیگ و ئەرا خوەی دروسکریاگ یا مەخلووقیگەو ئەوەنەی دروسکریاگیگ وزەو خانەی زینگ له لەش دیریگ و چەنیگ وە مەسەلەی باروووەزع خراوا بپەریگەوەو کاریگەری لەبانی دابنەیگ فرەتر تویەنیگ دید و هس خاس له خوەی بوینیگەوە و باریگەی کار، مەعنای ئەوەسە باروووەزعەیل خەراوی هەرچەنی قایم بوون و شەکەتی بکەن وە سەبەب هێزەیل خاسیەوە تویەنیگ لەبانیان زاڵ بووگ. تن ئەگەر لە جوواو (بەڵی) یا (نەخەیر) تویش باروووەزع خەراویگ هاتوید و چەنیگ وە لادەوە ستەم بووگ، ئەوە هەر تویەنید دید و هەڵوێست خاس خوەد له ئاستیان دەرخەید و لە ئەنجامیش سەرکەفتن باریدە دەس. بیگومان ئادەمیزاد هەرچوینیگ بنووریگە باروووەزع و کەسەیل دەوروەر هەر وەو شێوە لەلی رەسیگەوە ك دوینیگ، وەلی مەرج نیە هەر لەیوا بمینیگەوەو دی ئەو وەختە زانیگ ئەوە ك ئیسە کەفتگەسە دەس هەر ئەوەسە ك کار ئەرای کردگەو ئەوەك زویتر هس وەپی کردویم و هویر لەلیەو کردویم و ئەنجامی داویم یا نەیاویم هەر ئەوەسە ك ئیسە هاتگەسە دەسمان و لەبانی چیمن. ئەگەر تواید بزانید ئیسە نوورستند ئەرا خوەد چەسەو چوینە؟ بایەسە بزانید ئایا هەر ئەوەسە ك زویتر لەبانی چیدە؟ ئەگەر لەیواسە، مەعنای ئەوەسە ك گشتیان لەناو هسەیلد جیگیر بوینەو بوینەسە موڵك خوەد. ئایا نوورستنەیلد ئەرا ژیاند چوینەو چوین لەلی رەسیدەوە ؟ چوین نووریدە سروشت دەوروەرد؟ ئایا ئەو جنگ و کەلپەلەیلە ك تیەریدەیانە کار، ئەراد مایەی خوەشبەختیین یا وەچەواشەوە؟ یا ئەو جوورە کەسەیلە ك جوورە مامڵەیگ ماددی یا مەعنەوی وەلیانا دیرید ئایا خوەشحاڵید وەپیان یا وەچەواشەوە؟ دیدەیل خاسد ئەرا مەردم دەوروەرد مەعنای ئەوە دەیگ ك خوەد کەسیگ خاسید، چوینکە تن وەی دید و روح خاسەوە تویەنید پەیوەندی خاسیگ دروس بکەید و لە ئەنجامیش سەربکەفید، سەرکەفتنیگ ك ئەرا قانجاز گشتی هاتویگە دی و لە هویرەوکردن و هس وەپیکردن و روحیگ ئاشتیخوازەوە سەرچەوە گرتویگ و ئمجا وەل درەکەفتن هەر ئەنجامیگ بووگە مایەی فراوانبوین و بتەوبوین پەیوەندیەیل و، وەدیهاوردن بەختەوەری. وەلی ئایا تن لە هەر رویداگ و شیواز مامڵە و کارکردنیگ وەل کەسەیل نزیك و دەروەردا تویەنستیدە وەخاسی بنووریدە باوەتەیل و کەسەیل؟ یەیش لەوەختیگ ك یەکیگ دوینید هەڵوێستی خاس نەوگ و خوەدیش لایەنیگ کیشەگە بوید ك ئایا چوین رەفتار کەید؟ دید هەر تاکیگ ك ئەرا بەرژەوەندی و پیشخستن کوومەڵگاگەی بووگ پەیامیگە، ئەو پەیامە بووگە مایەی قانجاز و خاتریگ ئەرا دروسکردنەوەو بنیاتنانین کەسایەتی خوەی و دەوروەرەگەیشی. ئمجا له هەر ئاستیگ بووگ تویەنیگ برەسنیگەی جی. نموونەی ئی جوورە کەسەیلە فرەن ك وەسەبەب دیدەیل خاسیانەوە توان وەل کەسەیل وەرانوەریانیش ریك بکەفن تا بتویەنن مقەیەتی لە بەرژەوەندیەیل بەرزیان بکەن وە تایبەت ئەو بەرژەوەندیەیلە ك بوونە وەدیهاوەر ئامانجەیل سەرەکی و گشتی بیجگە ئەوەیش گشتیان وەیەکەوە نەفدار بوون و پیشکەفتن وەدەس بارن. وەختی کەسیگ لەوەرانوەرد هەر دوشمنایەتییگ نیشان دەیگ و دعایەی ناخوەش و خراویگ لەباند ئویشیگ، لەی حاڵەتە خاسترین هەڵوێست ئەوەسە ك تن لەوەرانوەر هەڵوێست ئەو کەسە دید خاسیگ داشتوید و جویر ئەو رەفتار نەکەید و هەوڵ بیەید هەڵوێستەیل راسەقینەی خوەد دەرخەید و خاڵەیل خاس ئەویش بوینید و دویای ئەوەیش هەوڵ بیەید وە دید بەرز خوەد هەڵوێستەیل ناپەسەن و نەگونجیاگ ئەویش خاسەو بکەید، چوینکە ئی دیدە خاسترین رینیشاندەرە ئەرا رەسین وەخاڵ هاوبەش و ریککەفتن.

قلیان، جایەڵ جوانەیلمان دزیە!

سالار ئەرکەوازی

لەی رووژگار ئمروومانە چشتەیل فرەیگ رویدانە له خاس و لە خراو ، ئمجا وەل پیشکەفتن و گوێریان و تازەگەریا وەسیلەیل خاس و فرەیگیش پەیا بویە و هەق ئەوەسە جایەڵ جوانەیلمان زیاتر لەلی نزیکەو بوون و نەف لەلیان وەربگرن لەوەر خاتر ئەوە ك بتویەنن لایەن کز زانست و هویر و ماریفەتیان وەپی بتەوەو بکەن ، وەلی ئمروو تەماشا کەیم وە داخ فرەیگەوە لەجیای ئەوەك زوورم جایەڵەیلمان خی بیەنە زانست و خوەندنەوە و چشتەیل نەفدار و تازەی تەکنۆلۆجی و خاس وەکارهاوردن کۆمپیووتەر ، دوینید روی کەنە چایخانەیل ئەرا تاولی و دۆمنە و پاسووران کردن ك گشت ئی وازیەیلە بوونە ریگر لە وەردەم وەدەسهاوردن زانست و ماریفەت و لە هەمان وەخت بوونە سەبەب ئەهەمیەت نەداین وە خوەندن یا خەمسەردی و دڵسەردی لە چگن ئەرا خوەندگا و بیجگە ئەوەیش هویچ قانجاز خاسیگ لەی کارەیلە نیەکریەیگە دی و تەنیا کوشتن وەختەو بەس. وەلی ئیمە لەیرا توایم باس چشتیگ تر بکەیم ك ئی وەختەیلە زیاتر پەخش بویە لە ناونی جایەڵ جوانەیلمان و زیاتر بویەسە رەفیق دڵسووز جوانەیلمان و بی یەکتر هەناس نەیرن، ئەویش مەسەلەی قلیان و قلیانکیشانە لەناو چایخانەیل و شوونەیل تایبەت لە زوورم شارەیل ئی وڵاتە ، لە هەر جایەڵیگیش پرسید ئامانج یا هەدەفد چەس لەی قلیانکیشانە تەنیا جواوی ئەوەسە و ئویشیگ (لە جغارە خاسترە) چوینکە قلیان بووەگەی خوەشەو تامی تام سیف و پرتقاڵ و میوەجاتەو دویکەڵەگەیشی لە دویکەڵ جغارە پاکترەو ئەوەك بکیشیگەی وەپی نیەقوتنیگ و دی نیەزانن زەرەدی چەنیگە و ئاخری چوین بووگ و بیجگە ئەو نیکۆتینە ك لەلی دەرچووگ رشیەیگە سینە و دڵی و سەرتاپای لاشەی مودمن بووگ وەپی، ئیمە نیەتوایم لەیرا باس زەرەد قلیانکیشان بکەیم، چوینکە یەیش هەر جغارەکیشانەگەس وەلی وەناو قلیانەوە جویر ئەوەك بویشید (کەچەڵ حەسەن نە حەسەن کەچەڵ)هەر یەك چشتە، وەل ئەوەیشا لەلای بەعزە جایەڵیگ رووشنهویری بەرزیگە و لەیوا قول نەیگە بان قول و کیشیگەی و چووگە تاسەو ئەرای جغارەکیش وە نەفام دانەیگ. مەبەس باسەگەمان ئەوەسە ك دیاردەی وەرفراوان قلیانکیشان لە چایخانەیل و شوونەیل تایبەت هویچ وەختیگ وەك ئیسە لەیوا روی لەزیایی نەکردگە لەلای جایەل، قلیان جایەڵ جوانەیلمان دزیە، دەمەو ئیواران تا نیمەی شەوار بچووە هەر چایخانەیگ پیاو پیر و گەورا عومر شەرمی تیەیگ بنیشیگە ناو مەردمانیگ دویر لە عومر خوەی و مەگەر وە ریککەفت یا سودفەیگ چەود بکەفیگە گەوراعومریگ قلیان وە دەمیەو بووگ، دی تەماشا کەید گشت ئەو کەسەیلە ك نیشتنەو قلیان کیشن چین جایەڵەیلن و لەلیان هەس وە دزی باوگ و داڵگیەوە لەدەیشت خەریك قلیانکیشانە و لە ماڵیش لەیوا خوەی نیشاندەیگ دژ ئەو کار و رەفتارەسە. ئمجا لەی حاڵەتە خاستر ئەوەسە داڵگ و باوگ چەودیری جایەڵەیلیان بکەن و نەیلن نزیکەو بوون لەو دیاردەی ناپەسەن و ناشرینە، چوینکە ئایندەی (نەرگیلە) یا قلیانکیشانیش تیەڵ و تفتە و هەر کەسیگ هووکارەی بووگ زەحمەتە بتویەنیگ وە ئاسانی واز لەلی باریگ جویر ئەوەك لەدەم بەعزە کەسەیلیگ ژنەفیم لەوانە ك ئەزموون وەلیا داشتنە و ئیسە کەفتنەسە ناو خەم تەرککردنی وەلی نیەتویەنن.

عومری (١٠٠) ساڵە و هەگبەی گوڵەنگداری پڕ لە پەند و ئامووژگاری

جەماڵ ئاوارە

ئافەریم ئەرا کەسیگ لە ژیانی تویەنست ڕەزای مەردم وەدەس باریگ و هەمیشە ئامانجی دووسی و گونجیان بووگ لەناونی قەوم و کەس و کار و گشت وەختیگ قسەی خەیر لە دەمی واری و مەردم وە ئەزرەتەوە بوون ئەرا ژنەفتن گفت و لفت جوانی و قسەی جویر شەهد و گەوهەر بووگ تا شوونیگ تایبەت لە ناو دڵ مەردم دەوروەری ئەرا خوەی بوینیگەوەو لە هەر باس و مەجلسیگ ناوی وە خەیر باریەیگ. لەی رووژگار ئمرووومانە کەسەیلیگ هەن هەر لە سەرەتای جایەڵیەوە تا وەخت پیری هەگبەی گوڵەنگدار و ڕەنگین پڕ ئەزموونیان دانەسە شانا و کاروان عومریان پڕ بویە لە گردەوکردن ئەزموون و پەندوەرگرتن و پەخشکردنی، ئی جوورە کەسەیلە تویەنیم بویشیم ك هەرچەنی نەخوەنەواریش بوون، وەلی مەدرەسەیگن لە ژیان و هویچ وەشت و گەردەلویلان نەتویەنستگە هەگبەی پڕ لە ئەقڵ و ماریفەتیان برفنیگ و مقەیەتی لە سەرمایەی تەلایی عومریان کردنە و قوناغ وە قوناغ هاوردنەسەی و لە گشت قوناغیگ تویەم پڕ ماریفەت خوەیان وەشاننە و چەن نەوەیگ وەپی تیر کردنە و ئیسەیش لە دویا مەحەتەی وچانیان لە شوون ئەو هەمگە رووژگار دویر و دریژە ئامووژگاری و رینمایی بی وەرانوەر دەنە ئەوانەگ بتوان سەردانیان بکەن و قسەیل تامدار و خوەش لەلیان بژنەفن .

وەرجە جەنگ جەهانی یەکم وە چوار ساڵ لە (١٩١٠) ئادەمیزادیگ وەناو (عیسا فەرمان) لە مەلوەن(دەروەنجق) سەر وەناوچەی خانەقی هاتە دونیا و زوورم ژیانی لە ئاوایی (حاجی عەلی مرای) وە کار کشتوکاڵ یا زراعەت و پەسداری بردەسەر، عیسا فەرمان لە نەوەیل شاعر گەورا و پایەبەرز کورد (غولام ڕەزای ئەرکەوازی)ەو پیاویگ دانا و فامیدە و دەمراسە و قەدر و حورمەت فرەیگ دیریگ لەلای بنەماڵە و قەوم و کەس وکار و خەڵك ناوچەگە، لە ژیانی ڕەفتار ناشرین و ناپەسەن نەکردگە و دڵ مەردم لە خوەی نەرەنجانگە و گشت مەردم ئاواییەگە متمانەی فرەیگ وەپی داشتنە و هەمیشە ڕی خەیر نیشانداگە و ئامووژگاری یا نەسیحەت ئەی و ئەوی کردگە و ناهەقی لە کەس قەبوول نەکردگە.

عیسا فەرمان ئیسەیش وەختی یەکیگ بنیشیگە لای و لە شعرەیل پڕ قیمەت (غولام ڕەزا)ی باپیرەی ئەرای بخوەنیگ چمانی موڵك دونیا وەپی دەیگ و ، وە تایبەت شعر (وە باوەیال دیم) ك هەمیشە خەیگەی ناو هویر و خەیال دویر و دریژیگەوە. ئی مەرد سەد ساڵە خاوەن (٣) کورە وەناوەیل (عەلی) و (مستەفا) و (ئەکرەم) و چوار دویەتیش دیریگ و کورەرزایشی ژن خوازیە و منالیش دیریگ. وەلی لە سایەی خوداوە هیمان مەشەی عیسا خەیوەت جوانیگە ئەرا خیزان و بنەماڵەگەی و خوەزگ وە ئەوەگ ئەرا تەنیا سەعاتیگیش بووگ بنیشیگە لای و باسەیل خوەش و قیمەتدار لەلی بژنەفیگ. ئومیدەواریم ئی جوورە گەورایەیلیگ لە ژیان هەر شاد بوون و هەمیشە ئیمەیش بتویەنیم نەف لە پەند و ئەزموونیان وەربگریم.

فاکتەرەیل کوومەڵایەتی و هەوڵداین ئەرا دروسکردن ئادەمیزادیگ تازە

ئدریس جەبار

دکتۆر عەلی وەردی لە کتاو (وعاز ئەلسەلاتین) لایەن کوومەڵایەتی وە فاکتریگ گرینگ یا موهم و بتەو دانەیگ و باوەڕی لەیواسە تا رادەی فرەیگ ئەو فاکتەرە کاریگەری گەورا لە بان گوێرانکاریەیل سیاسی دیریگ. عەلی وەردی وەختی باس لە قوناغ سیاسی دویای مردن پەیغەمبەر (ص) و سەرهەڵداین خلافەت کردگە، ئشارەت وە ئەوە کردگە ك ئەبو سوفیان و خالد لەوەر ئەوە ك بنەماڵەی ئەبو بەکر وە بنەماڵەیگ کەمهێز دوینستیان، هەر لەوەر ئەوەیش وە پیان خاس نەوی کەسایەتییگ لەو شیوە لە شوون پەیغەمبەر بووگە خەلیفە. لە (ئەلمەدەونە) هاتگە: ك سووکایەتیکردن وە مەوالیەیل لە سەردەم ئەمەویەیل ڕەسویگە رادەی فرەیگ و ئەو پەندە لەناو مەردم پەخش بوی ك وەختی (خەر یا سەگ یا مەوالی) گوزەر بکەن، نمازبرین دروسە. ئەسفەهانی ئویشیگ: شوورەیی بوی ك مەوالیەیل لە حزوور عەرەبەیل سووار ولاخ بوون و لەوەختیگیش لە بازار هاتیانەوە چشتەیلیان دیانە کوول مەوالیەیلەوەو تا ماڵ هەڵیگرتیان. ئیمام عەلی کور ئەبو تالب (سلام خودا لەلی) ك عەرەب و موالیەیل پشتگیری لەلی کردیان، هەوڵ چەسپانن سستم عەدالەت کوومەڵایەتی دا لەناو مەردم، وەلی معاویە ك قورەیش لە پشتی بوی فەرمانەیل خودا لە گووشەگیری ئەرا دەسلاتدارەیل دوینستیاگ و لە هەمان وەخت وتیاگ دەسلاتدارەیل چینیگ تایبەتن لە ناو کوومەڵگا. ئادەمیزاد وە لای (ئەرستۆ)وە دروسکریاگ یا مەخلووقیگ مەدەنیە و بایەسە وەیەکەوەژیان لەناو تاکەیلی دروس بووگ و هاوکاری یەکتری بکەن و کارەیل دابەش بکەن لەوەر خاتر دەسەوەرکردن خوەشگوزرانی ك ئامانج ژیانە. شوورشەیل کوومەڵایەتی وە باوەڕ ئەرستۆ وەختی ك پەیا بوون دی لەناو مەردم یەکسانی لە هەقەیل لەوەرچەو نیەگیریەیگ، وەلی (نیتچە) باوەڕی لەیواسە ك ئادەمیزاد لەوەر خاتر خوەشگوزرانی هاتگەسە ژیان و هەوڵداینی وەو خاترە دروسە وە هەر شیوەیگ بووگ. وە باوەڕ نیتچە یەکسانی لە ناو تاکەیل چشتیگ غەڵەتە و لە ڕاسی بایەسە فەرمانڕەوا و بەنەیش وجوود داشتووگ و بەنەیلیش گشت وەسیلەیل خوەشگوزرانی ئەرا فەرمانڕەوایەیل دەسەوەر بکەن. کیشمەکیش ناونی پیشینەیل و باوەڕەیل فەلسەفی لە باوەت مەسەلەیل کوومەڵایەتی، وە هەمان شیوە ئەو کیشمەکیش ئەدەبیە خەنە ڕوی ك لە ناونی خەیر و شەڕ و رووشنایی و تیەریکی هەس، وەلی جویر ئەوە ك (فرانتز فانۆن) ئویشیگ: بایەسە لەوەر خاتر خوەمان و ئنسانیەت پووس تازەیگ لەوەر بکەیم و فکرەی تازەیگ باریمنە وجوود و هەوڵ ئەرا دروسکردن ئادەمیزاد تازەیگ بیەیم.

پرسیارەیلیگ بایەسە رووژنامەنویسەیل جوواوی بیەن!!

هادی جەلۆ

ئایا رووژنامەنویسەیل عیراق تویەنن جەخت بکەن ك دیموکراسی لە ولاتەگەیان وە گامەیل چەسپیاییگ ری کەید؟ ئەگەر بویشن بەلێ، نەبایەد لە مامڵەتکردن وەل کێشەیل سەخت گرژەوبوون و مەهانە نەیەنە کەس، دەس لە ژێر پشتنەو لە لییان بوەشنن. ئەگەریش بویشن شەل و لەنگە و خیلە و کەم و کوڕی فرەیگ هاتی، ئەی دی ئەرا وەشیوەیگ واقعیانە وەلیەو مامڵەت نیەکەن؟

ئەگەریش بویشن: نە دیموکراسی دیریمن نە هویچ. ئەی دی ئەرا جارجاریگ وە شیوەیگ سائەقلانە رەفتار کەن و سەرخوەیان دەنە فەتارەتەو؟ و کی ئەوە سابت کەید ك کارکردنیان لە کەش و هەواو باروووەزع نامتمانەیی و دەمارگیری و سەرکوتکردن، مەعنای ئەوە بەخشێ ك ئازان و قوربانی دەن؟..دوینید فرەکەس لەلییان لە دیدار و نویساننەگانیان مەیل دیرن وەرەو لایەنگری کاروەدەسەیل دەسلاتدار کەن و لە ژێر عاباوە پشتگیری لەی سیاسەتمەدار یا ئەواکە کەن، فرەیش لەلییان لە یەیش زیاتر چوی، وەختی خەیاڵ سیاسەتمەدارەیل وەوە خوەش کردن ك یانە بالادەس و زاڵن لە مەیدانەگە و هەسارەی درەخشانیگن و پیاو ئی قوناغەنە. لەلییانیش بوینەسە ئامێر و ئۆرگان میدیاییگ ئەرا ئی سیاسەتمەدار گەورا یا ئەواکەی ترەك.و لەلییانیش هەس هەزاران دۆلار گیرهاوردن لەو بەرنامەیلە ك کەناڵەیل ئاسمانی ئەرا هەڵوژاردنەگان ئامادەی کردن.

لەگشتی خەتەرترەك ئەوەسە ك بریگ رووژنامەنویس کار میدیا کردیەسە شمشیریگ وەدەس رکابەرەیل سیاسی تا بیەن لە مەردمەیلیگتر..! ئازادی دەربرین یا تەعبیر هەووەجەی ها بلیمەتی و پسپۆری خاسیگ ئەرا مقەیەتی کردنی و پەیاکردن رێز و ئحترام ئەرای، نەك گیلی و نەفامییگ ك تین و گور بیەیدە رەفتاریگ ك پەیوەستە وە هەووەجە و نیاز دارایی یا لایەنگرییگ سیاسی ك لە ئاخرەو خاوەنەگەی خەیدە چاڵ قویلیگ و هەوڵ وتەقەلای زیاتریگ توای ئەرا مقەیەتی کردنی.

لەی سالەیل و مانگەیل و هەفتەیل دوياییە چەن رویدای دڵتەزنیگ تویش رووژنامەنویسەیل هات جوور کوشتن و تیرۆرکردن و دویرەخستن و سووکایەتی وەپیکردن و لەکارلاوردن و زندانی کردن و دادگایی کردن، لە ئاکام کارکردنان لە نویسانن و پەخش و بلاوکردن رویدایەیل و وەشوونکەفتن گوێرانکاریەیل گەورای فرەیگ.

رووژنامەنویسەیل تەنیا ئەوە توان ك کار دیموکراتی بکەن و لە بان هەق و توانای خوەیان لەی باوەتە جەخت بکەن، وەلی وەل ئەوەیشەوە یانە لە دورایی یا ئزدواجیەت خەتەرناکیگ ژیەن لە رەفتاریان وەل ئەو کاردانەوە یا رەد فعلەیلە ك ئاراستەیان کریایە، دورایی بەرهەم بنیان سایکۆلوجی شیویای و گیروگرفتەیلیگ تاریخیە ك کوومەڵگای عیراقی تویشی هاتیە ك رووژنامەنویسەیلیش بەشیگن لەلی.

رەفتار یا سلوك رووژنامەنویسەیل لەی سالەیل دوياییە هەووەجەی ها لەیەوداین و دراسەت و رامان و چارەسەرکردن، گرینگ ئەوەسە ك بریگ لەی رەفتار و سلوك رووژنامەنویسەیلە کاردانەوە یا رەد فعل خەتەرناکیگ داشت. ئایا رووژنامەنویسەیل هەق دیرن لە وەرگردن هەڵویست یا مەوقفیگ دیاری کریای؟ و ئایا رەفتار یا سلوك رووژنامەنویسی نیەچوودە بازنەی هەق و باتڵەوە؟ یا لەوە بەرزترەکە؟ یا بەشیگە لە جمشت گشتییگ هالە ژێر کۆنترۆڵ پەیمانەیلیگ کوومەڵگا وەگشتی کەفتیەسە ژێری؟

چەن پرسیاریگتر جوور:

- ئایا بوود رووژنامەنویس عەرز وناموس و چشتەیل تایبەتی مەردم وەکەیف خوەی باس بکەی و ئایا وەگوورەی پەیمانەیل یا معیارەیل شەرەف پیشەیی ئی هەقە دیری؟
- ئایا بوود رووژنامەنویس تەبەنای راو ئەرای چوینەیل سیاسی بکەید و بچوودە ریز لایەنەیلیگ حزبی؟
- ئایا بوود رووژنامەنویس کار بکەید، لە بەرنامەیل دعایەکردن ئەرا سەرۆك حکوومەتەیل و نوێنەرەیل پەرلەمانی و یا سەرکردەیل فراکسیۆنەیل و حزبەیل ؟
- ئایا بوود رووژنامەنویس خوەی کاندید بکەی ئەرا هەڵوژاردن و ناوداری میدیایی خوەی وەکار باری جوور وەسیلەیگ دعایەکردن تا مەیل مەردم وەرەولای خوەی بکیشید و دەنگ بەنە پی؟
- ئایا بوود رووژنامەنویس، لە کەسایەتیەیل سیاسی و پارتەیل دەسلاتدار و ئەوانەگ هانە دەیشت دەسلات، پویل وەربگری؟
- ئایا بوود رووژنامەنویس کەسایەتیەیل گشتی یا سیاسەتمەدارەیل بکەیدە پەن و ناوزریان بکەید؟
- ئایا بوود رووژنامەنویس ئەو کەناڵ میدیاییە ك دیریدەی وەکار باری ئەرا پەلاماردان لایەنیگ سیاسی لەسەر حەساو لایەنیگ رکابەر؟

پرسیارەیل فرەیگ هەس ك سەرلە ئایەم شیونن و دابونەریتەیلیگ هەس بریگ کەس پایماڵی کردنە لەوەر هووکارەیلیگ جیاجیا. ئەوەیش مەنیە ك رووژنامەنویسەیل جوواو ئی پرسیارەیلە بیەن.

ئەرا چە ژویەر یا (ROOM)یگ کوردی نەیریم؟

ئاراس مارتن

ئمروو تەکنۆلۆجیای سەردەم سەرتاسەر دنیا گرتیەسەوەر و تەنانەت ولاتەیل جەهان سێیەمیش لەروی زانست و تەکنەلۆجیاوە، رووژ وەرووژ دیرن وەرەو نوا چوین فرەیگ وەخوەیانەو دوینن و توور ئەنتەرنێتیش ك یەکیگ لەدەسکەفتەیل گرنگ تەکنۆلۆجیەلەسەدەی بیس و یەکەم، تویەنستیەك سەرتاسەر دونیا وەیەکەو پەیوەند بیەێد و هەر کەسیگ تویەنێد وەتەنیا کرتەیگ یا فشار داین دوگمەیگ ئەرا هەر کوورەبتوایێد بچوود و هەرچشتیگیش بتواید لەلی وەر بگرێد. هەرچەن ك ئەنتەرنێت خوەی دونیایگ دەرەندەیشتە، وەلی لە هەمان وەختیش ئەی توور جەهانیەتویەنستگەجەهان ئیمەبویچگەو بکەێد و کارەیلیگ ك جاران ئەرامان فرەووەسەختی ئەنجام دریان ئیسەتویەنیم فرەووەئاسانی لە ریگەی توور ئەنتەرنێت ئەنجامیان بیەیم. لەێرەگرنگ ئەوەسەك چوین بتویەنیم لەئەنتەرنێت ئەرا وەریەوبردن کاروبارەیلماننەف وەربگریم و ئەنتەرنێت بکەیمنەئامێرێگ ئەرا ناسانن مێژوو و شارستانیەت و کەلتوور مللەتەگەمان وەمللەتەیل دونیا. وەلی گرفت گەورا ئەوەسەك تاك کورد تا ئیسەووەوەرپرسیاریەتیەوەهویر لەی مەسەلەنەکردیە و نەتویەنستیمنەهەر کاممان لەلای خوەمانەو ك رووژانەبەش فرەیگ لەوەختمان لەناو ماڵپەرەیل ئەنتەرنێتی بەیمنەسەر وەو شیوەیگ ك بایەتەبوود ئەرا خستنەروی کێشەی مللەتەگەمان لەناو ئەنتەرنێت کار بکەیم و رۆڵ یا دەوریگ گرنگ و چالاك داشتویمن. یەکیگ لەگرنگترین خزمەتگوزاریەیلیگ ك سەرجەم ولاتەیل دونیا ئەرا نەف وەرگرتن لەفرەبوارەیل سوود لەلی وەرگرتنەبەرنامەی (یاهوو مەسنجر)ەك هەرکەسیگ تویەنێد لەناو ئەو سەدان (ROOM) یا ژویەرەك لەی بەرنامەهەس، لەیەێ وەخت وەل سەدان کەس گفتوگوو بکەێد و فرەچشت لەوەرەبخەێدەوەرچەو ئەو کەسەیلەك لەشوینەیل جیاجیای دونیا سەردانی کردنە و بویەسەشوینیگ ئەرا دیالۆگ مللەتەیل و نەتەوەیل جیاواز. ئەوەی ك ئاشکراس هەر مللەت و ولاتیگ لەی بەرنامەی ئەنتەرنێتیەچەنەها (ROOM) یا ژویەر تایبەت وەخوەی دیرێد ك تاکەیل ئەو کۆمەڵگا لەهەر شوونیگ لەدونیا بوون تویەنن لەورەوەل یەکا گردەو بوون و فرەباسەیل بخەنەروی و وەل یەکا گفتوگوو بکەن، تەنانەت لەروی ئابووری و بازرگانییش ئەرا کالایل و کۆمپانیایل و ماڵپەرەیل و فرە چشت تر ك تایبەت وەخوەیانەلەورەووەبی وەرانوەر ریکلام کەن؛ وەلی وەداخەوئیمەی کورد ك زیاتر لە٤٠ملیون کەسیمن و لەسەرتاسەر ولاتەیل دونیا ژیەیمن و بەش فرەیگیش لەلیمان لەئەوروپا ژیەن ك مەڵوەن زانستی و تەکنۆلۆجیای جەهانیە، تا ئیسەنەتویەنستیمنەك (ROOM) یا ژویەریگ تایبەت کوردی ئەرا خوەمان دروس بکەیم ك بوودەماڵیگ ئەرا هەر کوردیگ لەهەر شوینیگ دونیا و لەجیاتی ئەوەگ بچیمن و لەناو (ROOM)ەیل فارسی و عەرەبی و ...هتد پەخش و بلاو بویمنەو و وەزووانەیل بێگانەقسەبکەیم لەماڵەبویچکەڵەیگ ك دی مولك خوەمانەوەل یەکا بنیشیمن و دەرددل بکەیم ...! وەلی وەداخەو لەناو ئەنتەرنێتیش کورد بەشبەشەو بویەو شوین و ماوایگ لەخوەی نەیری.

شەفەق

باڵیۆز ڕەسانن کوردی لە ناوراس و باشوور عێراق

ئا: ئاراس جەواد

■ عەلی حوسێن فەیلی: دەزگای شەفەق، ئەو چشتەگ لە خەیاڵەو بیە واقع و لە ئیرادەیگە و بیە کار

■ جەواد کازم فەیلی: ئیمە جوور رووشنهویرەیل کورد فەیلی وەرپرسیاریم لەوەراوەر نەوەیل ئایندە

عەلی حوسێن فەیلی
سەرۆك ئە نجوومەن وەڕیەوبردن دەزگای شەفەق

لەدوپای ساڵیگ لە ڕمیان ڕژیم وەرین عێراق و لە سەختترین بارووەزع ئەو وەختەی بەغدای پایتەخت؛ ئارەزوویگ مەحاڵ کوردزووانەیل نیشتەجای ناوڕاس و باشوور عێراق دوپای چەنای چەن ساڵ چەوەڕی وەدیهات؛ لەڕووژەیل پڕ لەڕویداگ بەغدای پایتەخت لەداڵگ بوی و جوور باڵیۆزخانەی یا سەفارەت ڕەسانن کوردی ئەرا یەکمجار لەمێژوو، قاپیی ئەرا هاوزووانەیل دەیشت هەرێم کوردستان وازکرد جوورهاودەنگیگ دڵسووز ك وە زووان داڵگییان دەرددڵ وەلیانا بکەێد و قسەیل دڵەیل نازکیان وە شێوەزار خوەیان بژنەفێ...

ساڵیگتریش لە تەمەن دەزگای رووشنهویری و ڕەسانن کوردەیل فەیلی (شەفەق) گوزەیشت و لە هەفتمین ساڵرووژ دامەزرانی، باس لە دەسکەفتەیل نوو و کار و پرووژەیل تازە و خەوەرەیل خوەش و مزگانیەیل فرەیگ کەیمن.

وەلی بایەتە لە سەرەتاوە ئاماژە وە ڕادیۆ شەفەق بکەیمن، ك ئمروو لە بەغدا و دەوروگردی پرۆگرامەیلی وە هەردو زووان کوردی (وە شیوەزارەیل فەیلی و سۆرانی) و عەرەبی؛ رووژانە وە دریژایی ٢٠ سەعات پەخش وەردەوام دیرێد، هەمیش گۆڤار (گوڵ سوو) ك وە شیوەزار کوردی باشوور (فەیلی) ٧١ ژمارەی لە چاپ دریاس ك یەیش وە یەکەم گۆڤار وە شیوەزار کوردی باشوور دانریەێ لە مێژوو ئەدەبیات و ڕەسانن کوردی و هەمیش گۆڤار (فەیلی) وە زووان عەرەبی ك تا ئیسە ٩٤ ژمارە لەلی لە چاپ دریاس و لە شان ئەوەیش ژمارەیگ کۆڕ و سیمینار و کۆنگرە لە بوارەیل جیاجیا ك لەلایەن دەزگای شەفەق ڕێکخریاگە و وەریەو چویە.

یەکێگ لە گرنگترین دەسکەفت و گەوراترین پرووژەی دەزگای شەفەق لە ساڵ گوزەیشتە، دامەزرانن ماڵپەڕ ئەلیکترۆنی دەزگای رووشنهویری و ڕەسانن (شەفەق)ە لە ژیر ناوونیشان (www.shafaaq.com) لە بان توور ئەنتەرنێت وە هەردو زووان کوردی و عەرەبی ك بەش و برگەیل فرەیگ لە خوەی گردگە و رووژانە باوەتەیلی لە بان توور ئەنتەرنێت بڵاوەو کەێد و هەمیش لە ڕیگەی ئی وێبسایتە پرۆگرامەیل ڕادیۆ شەفەق لە بان توور ئەنتەرنێت پەخشەو کریەێ، لە لایگترەو دروس کردن کتاوخانەیگ ك شمارەیگ کتاو ئەلیکترۆنی لە بەرهەم هاوردن ماڵپەڕ دەزگای شەفەق لە خوەی گردیە و هەمیش هەردو گۆڤار (گوڵ سوو+فەیلی) وە شیواز مۆدێرن دیجیتاڵ، بڵاوەو کریەن.

لە وەختیگ ك (شەفەق)یەیل شەم شەش ساڵەی دەزگاگەیان کوشننەو و شەم هەفتم عومری دەم دەن، عەلی حوسێن فەیلی سەرۆك ئەنجوومەن وەڕیەوبردن دەزگای رووشنهویری و ڕەسانن کورد فەیلی (شەفەق)، لە پەیامیگی ئەرا هاوزووانەیلی و شەفەق دووسەیل، وە بوونەی هەفتمین ساڵرووژ دەزگای شەفەق وەی جوورە باس ئەکا:

وەی بوونەوە هەم لە خوەم و هەم لە ئیوە و هەم لەو کەسەیلەگ هانە شوون کارەیل شەفەق و پەیجووریيان کەن، پیرووزبایی کەم.

هەر وەو جوورەگ زانن، ئیمە ساڵەیل سەختیگ نایمنە پشت سەر و ئیسە چیمنەسە ناو هەفتمین ساڵ مەزریانن دەزگای شەفەق، ئەو چشتەگ لە خەیاڵەو بیە واقع و لە ئیرادەیگە و بیە کار، وە باوەڕم ئمروو رووژیگە ك ئیمە تویەنیمن لە شوون ئەو ماوەی فرە و ئەو چەن هەزار رووژە و لە شوون ئەو چەن ملیۆن چرکە و دەقیقە و لە شوون بڵاوەو کردن ئەو گۆڤارەیلە (گوڵ سوو+ فەیلی) ك شمارەی هەرکام لە لیان نزیکەو بیە لە ١٠٠ شمارە و ئنشاڵلا لە ئایندە لە ١٠٠یش گوزەر بکا؛ تویەنیمن بویشیمن ك ئیمە هویر و ناوونیشان و پەیامیگ ئاشنا دیریمن و لە گشتی گرنگتر ئەوەسە ك وە ئومید خودا ئایندەیگ رووشن دیریمن لە سای ئی هەوڵ و هممەتە ك دەزگای شەفەق و دووسدارەیلی وەپی ئەڵسانە و توام لەیرە ئاماژەوە ئەوە بکەم ك گەوراترین گرفت ئیمە جوور کوردەیل نیشتەجای دەیشت هەرێم کوردستان، مەسەلەی ناسنامەس و خاسترین و کاراترین چشت ك تویەنێد ئی ناسنامەنیشان بیەێد مەسەلەی زووان و فەرهەنگ و رووشنهویری و مێژوو ئەو بەشە لە مللەت کوردە ك لە دەیشت هەرێم کوردستان ژیەن وئیوەیش زانین ك ئیمە نیەتویەنیمن ك ئنتمامان تەنیا ئنتمایگ نیشتمانی یا مەسەلەی خاك

جەواد کازم عەلی
بەڕیوەبەر ڕادیۆ شەفەق

بوود، ئیمە فرەتر لە وەگ ک هویرەو لە لی ئەکریەیٚ کیٚشەمان کیٚشەی نەتەوەییە؛ شەفەق لەی هەمگەی ساڵە تویەنست ئەرا گشت ئەو لایەنەیلە ک پەیوەستن وەی مەسەلە نیشان بدا ک ئەگەر ئیرادە و هممەت و بەرنامە بوود و ئەگەر کەسەیل دڵسووز بوون وە دڵنیاییە و تویەنن کارەیل گەورایگ بکەن هەرچەن لە دەیشت هەریٚم کوردستان و لە ناو دووزەخیگ وە ناو بەغدا ک لە بار ئەمنیە و هیچ چشتیگی گونجیاگ نەوی ئەرا ئەو کارەگ ئیمە وەپی ئەڵسایمن؛ و توام یەبویشم ک ئەوەگ ئەنجامی دایمن لە ئاست ئەو باوەڕەگ ئیمە وەپی دیریمن و ئەو بەرنامەگ ئیمە رشانیمەسەی نەوی بەڵکم ئەو چشتە بی ک تویەنستیمن ئەنجامی بیەیمن؛ وە ئەرای چوین من ئمڕوو رووژ خاسیگە ک وە هساوەگانمانا بچیمنەو، هەم گووش بتەکنیمن ئەرا ئەو ئەزیزەیلەگ ک هەمیشە گووشتەکنمان بینە و هەمیش لە بان قسیەیل ئەو کەسەیلە وردەو بیمن ک هەمیشە وە وردی نویسریاگەیلمان و کارەیلمان پەیجووری کردنە.

ئومیدمە ک ئەی بوونە دەسمان وازتر بکا ئەرا ئەوەگ ئی نەوە (جیل)ە ک ئمڕوو شەفەق وەریەو بەیٚد، بتویەنیٚ وە ئیرادە و هەوڵ و تەقالایگ فرەتر لە گوزەیشتە بەرهەمەیلیگ داشتوود ئەرا دویاڕووژ خوەی؛ لەوەر ئەوەگ کورد لە دەیشت هەریٚم ئەگەر بتوای بمینیٚ و دریژە وە ژیانی بدا و ژیان ئاسایی خوەی بوادەو سەر، بایەتە گرنگی بیەیٚدە زووان و فەرهەنگ و میٚژووەگەی و یە بەشیگە لەو کارەگ شەفەق تویەنستگە کەم لە فرەی ئەنجام بیا و ئومیدمانە ک هەر وەو جوورەگ دەسمیەتمان دانە دەسمیەتمان بدەن؛ من ئویشم (شەفەق)یەیل لە یەك چشت هاودەنگن و ئەوەیش ئەوسە ک گشتیان ئیرادەی کارکردن دیرن یا خوازن کار بکەن و ئەوانەیش دووسدار (شەفەق)ن چنە چاوەڕوانییگ لە ئیمە داشتنە و بایەتە داشتوون و غەڵەتمان وە غەڵەت و خاسمانیش وە خاس بوینن و ڕیٚنماییمان بکەن و پیٚشنیار بیەنە پیمان و وە هانامانەو بان و دەسمیەتمان بیەن ئەرا ئەو چشتەیلەگ نەتویەنستیمنە و بایەتە ئەنجامیان بیەیمن؛ شەفەق ماڵ گشت کوردیگە و بانتر لە ئەوەیش ماڵ گشت ئنسان عیٚراقییگە ک وە ئنسانیەت ئنسان هویر ئەکادە و و ریٚز و حورمەت دیریٚ ئەرا ئەو نەتەوە و زووان و شیوەزار و ئەو باوەڕەیلە ک لە ناو کوومەڵگای عیٚراقی وە تایبەت لە بەغدا هەس. ئومیدمانە ک دەنگ و هویر شەفەق فرەتر و فرەتر لە بەغدا دەربچوود و ڕوی لە گشت پارچەیلتر و ناوچەیل کوردنشین بکا، ڕوی لەو شوینەیلە بکا ک ئیمە لەتیان تاسەی دیدار و ژنەفتن دەنگ هاوزووانەیلمان ئەکەیمن و هەمیش تا لە هویر و توانا و بەهرەیلیان نەف بوەیمن؛ داخ گرانمان یەسە ک ئی پەرشوبڵاوبوین و دویرکەفتنە لە یەکتر نەتویەنست وەو جوورە ک بایەتە بوود هانامان بیا تا بتویەنیم کارەیلمان ئەونوا بوەیمن، ئیمە بایەتە خوەمان لە نوو بناسنیمن چوین هەم لە هویرەو چیمنە و هەمیش خوەمان، خوەمان لە هویرەو بردیمنەو وە باوەڕ من هویچ چارەیگ نەیریمن، ئەگەر بتوایم لە ئایندەی ڕووشنهویری، سیاسی، ئابووری و گشت بوارەیل ژیان ئی وڵاتە دەور داشتویمن بایەتە ئەرك خوەمان وە جا باریمن و چاوەڕی کەس نەکەیمن؛ ئەو چشتەگ تا ئمڕوو کریاس کەم نەویە وەلی ئومیدمە ک یە دویا چشت نەود و لەی ئاست و ئەندازەنەمیٚنیٚد و ئیمەیش جوور مەردمان تر ک ئەزموون خاسیٚگ داشتنە بتویەنیم لەئەزموونەیل ئەوان نەف بوەیمن و هەمیش ئەزموون خوەمان بکەیمنە نیشانەیگ ئەرا ئەو مەردمەك ئرادەی گۆڕیان و کارکردن نەیاشتنە؛ وەباوەڕم ئەوەگ تواى شەفەق بناسیٚ خاسترین چشت ئەوەسە ک شەفەق جوور خوەی بوینیٚ و ئەگەر شەفەق جوور خوەی بوینیٚ باوەڕ وە ئەوە تیەریٚ ک کارەگەی ئیمە فرەتر لە هەر کاریگ هەم ئنسانی بیە و هەمیش کوردی بیە، کاریگ بیە ک ئەرا دڵ خوەمان و مللەت خوەمان وە گوورەی نیاز و ڕاسییگ ک ئەو بەشە لە مللەت کورد ک لە دەیشت هەریٚم کوردستان لەتی ژیاس کار کردیمنەو وە باوەڕم هەر ئنسان خاوەن باوەڕیگ ئی چشتە لەلیمان قەبوول ئەکاد و ئیمەیش هەق خوەمانە ک وە گوورەی باوەڕ خوەمان هەم هویرەو بکەیمن و هەم کار، و هەمیش قسیەیلمان بویشیمن و خواستەیلمان نیشان بیەیمن و باسیان بکەیمن؛ ئومیدمە ک ئمساڵ هەرچەن ک گرفتەیل و سەختیەیلیگ فرە داشتیمن وەلی ئومیدوارم ک ئی سەختیەیلە نەتیجەی خاسیگ داشتوود ئەرا گشت لایگ، ئەوەیش وە هممەت و ئیرادەی ئەو برا و خوەیشکەیلە ک لە ناو شەفەق بوینە و لە ناو شەفەق گەورا بوینە وئەرا خزمەت وە مللەتەگەمان لە ناو شەفەق کار ئەکەن و ئومیدمە ک لە ساڵەیل ئایندەنەیەك شەفەق بەڵکم (شەفەق)ەیل فرەیگ داشتویمن و هەرکام لە بوار خوەی بتویەنیٚ زیایەیگ داشتوود ئەرا ئەو چشتە ک ئیمە وەپی ئویشیمن هەق و هقوق ئی مللەتە.

کورد لە دەیشت هەرێم ئەگەر بتوای بمینێ و دریژە وە ژیانی بدا و ژیان ئاسایی خوەی بوادەوسەر بایەتە گرنگی بیەیٚدە زووان و فەرهەنگ و میٚژووەگەی و یە بەشیگە لەو کارەگ شەفەق تویەنستگە کەم لە فرەی ئەنجام بیا

لە لایگترەو جەواد کازم عەلی وەریەوبەر ڕادیۆ شەفەق وە بوونەی ٦/١٥ ساڵرووژ دامەزریان ڕادیۆ شەفەق ک یەکەم پرۆژەی دەزگای شەفەق بوی لە سەرەتای دامەزریانی و وە دریژایی ئی چەن ساڵە لە بەغدا چالاکە، لە پەیامیگی ئەرا عاشقەیل ڕادیۆ شەفەق وەی جوورەباس ئەکا:

لە سەرەتای ساڵ ٢٠٠٤ وەختی باس دامەزرانن ڕادیۆیگ وە زووان کوردی وە زاراوەی کوردی خوارگ کردیم، فەرە کەس تەنانەت بریگ لە ڕووشنهویرەیل تویلەکییان هاتیاد و وتیان یە کار مەحاڵیگە لەوەر ئەوەگ شیوەزوان خوارگ فەرە لە وشەیل و دەسەواژەیل دنیای ئمڕوو نەیریٚ؛ بەڵی ئیمە لە کەشوهەوای نائومیدی و بی متمانەیی لە مانگەیل سەرەتای ساڵ ٢٠٠٤ دەس کردیمە پەخش بەرنامەیل ئەزموونی و دویاخر لە ١٥ی حوزەیران هەمان ساڵ دەس کردیمە پەخش فەرمی ڕووژانە ٦ سەعات بەرنامە، ئەویش تەنیا وە هاوکاری چەن کەسیگ؛ وەلی لەوەر ئەوەگ هەس کردیایم ک ئیمە جوور ڕووشنهویرەیل کورد فەیلی وەرپرسیاریم لەوەراوەر نەوەیل ئایندە، دەس کردیمە ڕوی وەڕوی بوینەوەی تەنگا تەنگی وەل نائومیدیەیل و بی باوەڕیەیل و سەرەتا بەرنامەیل تۆمارکریاگ ئامادە کردیایم و لەڕی ڕادیۆەگە پەخشیانەو کردیایم تا وەختی کەم کەم هاوهویرەیلتر هاتنە هانامان و پەرەدایمە کارەیلمان و دەس کردیمە پەخش بەرنامەیل زینگ وە زووانەیل کوردی وعەرەبی و ئمڕوو وە هممەت برا و خوەیشگەیل شەکەتی نەناس، ڕووژانە ١٢٠٠ دەقیقە بەرنامە پەخشەو کەیم؛ بەڵی ئمڕوو دەنگ شەفەق لە بەغدا دەنگیگە ک زوورم هاووڵاتیەیل لە بەغدا وە کورد و عەرەب و نەتەوە و تایفەیلتر وەلیا ئاشنان و تویەنستگە بوودە بنەوایگ ئەرا زینگەوکردن زووان و فەرهەنگ و کلتوور و کەلەپوور کوردی؛ وەلی وە باوەڕ ئیمە یە بەس نیە بەڵکم ئیمە ڕی دویر و دریژ و پڕ لە سەختیەیل ها لە وەرمان، ئیمە جوور بەشیگ لە نەتەوەی کورد ئارەزووەیل فەرەیگ لە دڵمان پەنگەو خواردنە و ڕادیۆ شەفەق یەکیگ لەو ئارەزووەیلەسە ک تا ئیسە هاتگەسە دی و جی خوەیە ک سوپاس حکوومەت هەریٚم کوردستان و سەرکردایەتی کورد بکەیم ک ئی ڕادیۆ جوور خەڵات بەخشینەسە هاوزووانەیل خوەیان لە بەغدا؛ وەلی گشت زانیمن ک لە دونیای تەکنۆلۆجیای ڕەسانن و ڕووشنهویری ئمڕوو ئامرازەیل ڕاگەیاندن وەرفراوانتریگ هەن ک تویەنن لە ڕووبەر فراوانتریگ تەئسیر داشتوون و ڕەنگ بیەنەو و فەرە لە موعادەلات ئاڵشت بکەن ک گرنگترینیان کەناڵەیل ئاسمانییە ک لە سەراسەر جەهان بینەرەیل فەرەیگ دیرن و نەخش گەورایگ لە (تەوجیە) مەردم دیرن؛ وە ڕاسی ئەگەر حکوومەت هەریٚم کوردستان ک تا ئیسە پشتگیری بی وینەیگ لە دەزگای ڕەسانن و ڕووشنهویری شەفەق کردگە و یەیش جی دەسخوەشی و سوپاسە ئەگەر بتوایگ ئیمە دوارە ئی بەشە لە مللەت کورد نەگ تەنیا لە عیراق بەڵکم لە سەراسەر جەهان ئەرا کوردایەتی باریمنەو و ڕاسیەگەی بویشیم زینگیانەو بکەیم بایەد کەناڵیگ ئاسمانی وەی شیوەزارە داشتویمن تا بویمنە جامەکیگ ئەرا سەرجەم ئەو هاوزووانەیلە ک وە شیوەزار کوردی خوارگ قسەکەن، بەس لەی بوارە چەوەڕی هممەت و هاوکاری حکوومەت هەریٚم و سەرکردایەتی کورد کەیم و وە ئومید خودا ئەوانیش ڕویمان نیەخەنە زەوی و ئی داواکاریەوە ڕەوا زانن.

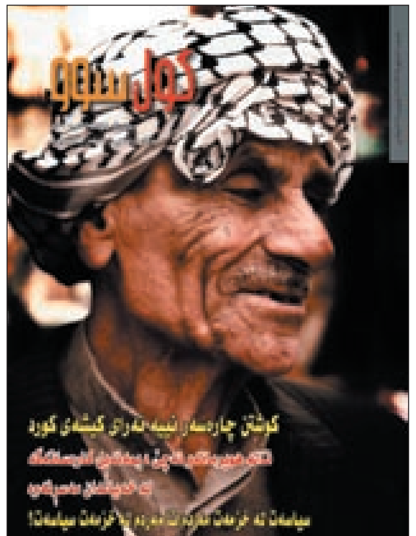

کورتەیگ لە تاریخ هۆریەیل و میتانیەیل

سەعید مەموزینی

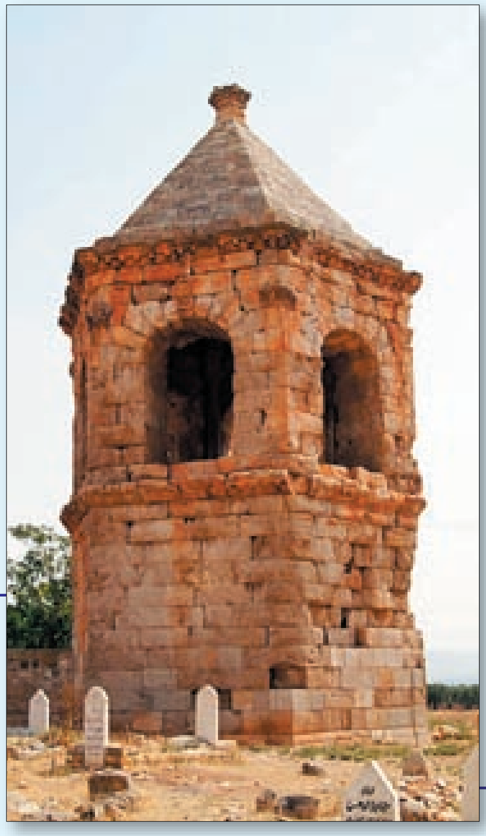

زووان هۆری هویچ پەیوەندییگ نەیریگ وەل زووان سامی و هندۆئۆروپیەوە، لەی ڕویەوەچووگە پاڵ شمارەی زووان سوبارتۆ ، وەلی هۆری زووانەیل لەسەرەتای هەزارەی دویم وەرجەزایین چینیگ ئەرەستوکراتی سیاسی هاوردنەدی ك وەزووان هندۆئۆروپی قسەکردیان، دویاخریش ئی زووانەبویەزووان ڕەسمی دەوڵەت میتانی ك وەسەبەب هۆریەیلەوەدامەزریا.

وەگوورەی قسەیل (جۆرج رۆ) ئادەمیزاد سەدەیگ زویتر زانیاری زیاتر لە بان هۆریەیل هاوردنەدەس، ناو هۆریەیلیش لەسەردەم کویەن لەکتاو (عەد القدیم) و (سفرتکوین) وە(حوریتیون) هاتگە، ئمجا (جیجر) تویەنست پەیوەندییگ لەناونی وشەی (خوداوەند خوەر) بوینیگەوە، وەدیکردن ئی وشەپەیوەندی سیاسی و دینی و نەتەوەیی زیاتر دەرخست لەو ناوچەیلەهەر لەڕووژهەلاتەوەتا رووژئاوا.

پەڕەستن خوداوەند خوەر لەلایەن چەنەها نەتەوەبیجگەجیاوازی ڕووشنهویری و کوومەڵایەتی و ئابووری و فکری نیشانەی دین هاوبەشەلە ناونی ئەو مەردمە. پیرووزی خوەر تا ئمڕوو لەلای فرەیگ لەکوردەیل دوینریەیگ و لەهۆریەیل وەرگیریاگە و مەردم باکوور ناونی دو چەمانیش وەهۆری ناسریان، وەل ئەوەیشا قەیری بەڵگەهەس ئەوەنیشاندەن گەوراترین خوداوەند لەی ناوچەبویە و پەرەسیاگە. زووان هاوبەش مەردمەگەیش حوریلی یا هوریلی بویەك مەردم کوردستان و ئەرمەنستان لەهەزارەی سێیم وەرجەزایین وەپی قسەکردیان و تا دویا هەناسەی ساڵەیل ئمپراتۆری هیتی (١١٩٠ – ١٤٠٠و . ز) هەر وەی زووانەقسەکریا.

لە شوون رمیان دەوڵەت میتانی، زووان (هۆری) بویەزووان دەوڵەت ئۆرارتۆ، ئی حکوومەتەلەدەوروەر دەریاچەی (وان) هاتەدامەزرانن و (توشپا پوروشبا) لە سەدەی ناوراس هەزارەی یەکم بویەپایتەختەگەی ك لە بەڵگەنامەیل ئاشووری و بابلی ناو ئۆرارتۆ تۆمار کریا و لەتەوراتیش وەئارارات ناوبریاگە. نویسانەیل بزماری ئەوەنیشاندەن ك وڵات ئۆرارتۆوەیل ناوی (هاڵیا) بویە، ئمجا (خالد – هالد) ناوی (رب النوع) مللەتەیل هۆری بویەك جنگ دریژ لەوەری بویە و لەبان شیریگ ئەفسانەیی دوینریاگە، مەردم دەڤەرەگەلەو باوەڕەبوینەك هاوسەر ئی خوداوەندە(باگبارسۆ) بویە، وەل ئەوەیشا هۆریەیلیش دو خوداوەند داشتنە، یەکمیان (تیشوب) خوداوەند گەردەلویل و هاوسەرەگەی (هیپا) ك خوداوەند دایگ بویە و ، دویمیانیش : خوداوەند بیگانەیل وەك خوداوەند (میزۆپۆتامیا) و لە سەدەی ١٣ای وەرجەزایین پاشایەتی ئاشووری لە وڵات هۆری و هاڵد شانشینیگ یەکگرتگ وەناو نایبریەیل لە باشوور دەریاچەی وان ك ناوچەی نەهریەیلەدامەزران. هەرچەنی هاڵد خوداوەند گەورای ئی خاکەبویە، وەلی لە ڕوی سیاسیەوەخوەیان وەناو خالدی یا هالدی ئاشنا نەکردن، هەر لەوەر ئەوەیش ئۆرارت (ئۆرارشت) تەنیا وەك ناو دەوڵەتیگ پەیا بوی. لەهەزارەی دویم وەرجەزایین نەتەوەیل بان ئی گووشەی زەویەیەك گرتن و یەکگرتنیگیش وەناو ئۆرواتری لە ڕووژهەڵات ئاسیای بویچگ دامەزرانن ك بویەسەبەب دامەزرانن شانشینی ئۆرارتۆیی.

نموونەی خەبات ژن کورد لە سەدەی گوزەیشت

ت:هەورازئەمین

لە شوون جەنگ جەهانی یەکم ١٩١٤ – ١٩١٨، ناو ژنەکورد دەرکەفت شان وەشان پیاو لە مەیدان جموجویل ئازادیخواز جویر پشتگیریکردن و خەباتکردن وەدریژایی رووژگار، نەك هەر ئەوەیش، بەڵکوو لەمەیدان زانست و ئەدەبیش.

لە شووڕش ئارارات ١٩٣٠ ناو ژنەکوردیگ دەرکەفت ك ئەویش (یاشار خانم) خیزان جەنراڵ ئحسان نوری پاشای سەرکردەی شووڕشەگەبوی و شان وەشان فرەیگ لە ژنەیل خەباتکەر لەو شووڕشە.

لە راپەڕین (ساسۆن)یش لە ساڵ ١٩٢٥ تا ١٩٣٦ ناو دو ژنەقارەمان کورد پەیا بوی وەناو (زاریا خانم عەلی و رقیەخانم عەلی) هەر لەو رویداگ و لەو شووڕشە. لە ساڵ ١٩٤٦یش (میناٚ خانم) خیزان شەهید و پێشەوای کورد قازی محەمەد دەور باڵایگ داشت لەبونیادنایین کۆمار کوردستان لە مەهاباد و یەکێتی ژنەیل دیموکرات کوردستان دامەزران لەمەهاباد و لەسەردەم ئەی کۆمارەفکر و ڕووشنهویری خستەناو ژنەکوردەیل. (رۆشن بەدرخان) هەمیشەزنگیش دەور کارا و بتەویگ داشت لە مەیدان ڕووشنهویری کوردی لەدیمەشق ك ناوبانگی یەکەمین ژنەکوردیگ دەرکرد لە ڕوی خوەندنەوەو نویسانن وەزوان کوردی و ئەبجەدی لاتینی لەگۆڤار (هاوار)و لە هەمان وەخت وسیان شان وەشان وەل میر جەلادەت بەدرخان هاوسەریا لەکاروانەڕووشنهویریەگەی . وەلی خوەندکار زانکۆ یا جامعی (لەیلا قاسم) ك شەرەف شەهادەت وەرگرت لەرووژ ١٩٧٤/٥/١٣ ئەویش وە خەبات وەردەام و دڵسووزی ئەرا مللەت و مەسەلەرەواگەی کورد ك لە بەغدای پایتەخت عیراق دریا لەسێدارەلەلایەن رژیم عیراق و هەر وەو سێدارەدادینەجوانترین داستان خەبات تۆمار کرد ئەرا مللەتەگەی جویر یەکەمین ژنەشەهید کورد ك مل خوەی خستەوەر پەت سێدارەلەوەر خاتر ئازادی کورد و کوردستان. بیجگەئەوەیش دەیەها ژنەکورد تر ك خەبات بی وچان کردن و بەدبەختی و دەردەسەری فرەیگ کیشان ئەوانەیش هەر شەهید و خەباتکەر بوینەلەژیانیان.

ژنەیل فرەیگ لەکورد هەوڵ و تەقلاو خەبات فرەیگ کردنەلەوەر خاتر ڕەسانن مەسەلەی کورد و هەق ڕەوای کورد، ك هەر یەکیگ لەلیان وەگوورەی پایەو جوور کارەگەی لە مەیدان کوومەڵایەتی و ڕووشنهویری و خەبات. لەوانەیش : مەریەم خان بۆتانی ك وەدەنگەخوەشەگەی گشت کوردستان پووشاویگ و لەوەختیگ ك زووان کوردی قەیەغەبوی لەسەردەم کەمالیەیل . یا نووریەد (عایشەشان) ئەو هونەرمەند پایەبەرزەجویر بوڵبوڵیگ چریکەی دەنگ خوەی ڕەسانەگشت کوردیگ . یا (زەکیەئالکان) ك لەوەر خاتر مەسەلەی ڕەوای کورد لە تورکیا خوەی سزان لەشەو ٢٠ ئادار ١٩٩٠ لەوەردەم قاپی ماردین لە قەلای دیاربەکر لەوەر مامڵەی تون وتیژ تورکی وەل ڕووڵەیل وڵاتەگەیا ، ك ئی ئادەمیزادەگیان خوەی کردەقوربانی ئازادی و لەدویا قوناغ کۆلیژ پزیشکی بوی لە زانکۆ یا جامعەی دجلەلەدیاربەکر . بیجگەئەوانەیش ژنەپاڵەوانیگ تر ئاشووری ك بەشداری کرد لەشووڕش ئەیلوول ساڵ ١٩٦١ وەسەرکردایەتی بارزانی نەمر، ناوبانگی فرەیگ دەرکرد و یەکێتی نیشتمانی لە ناونی کورد و ئاشوور دامەزران لە دژ داگیرکەرەیل. ئمرووویش ئەگەر بایگ و تەماشا بکەیم ، بێگومان ژنەکورد فرەیگ کەفیگەوەرچەومان ك هەوڵ و خەباتیان وەردەوامە.

ناو زەردەشت پەیغمبەر ناوێگە ك لە باوەت هویرەو کردن و ئایینێگ لە جیهانێ کوێنە و قەدیمی قەومەیل هێندوئۆروپی وەجێ مەنیە. لە باوەت ژیان ئەی پەیغمبەرە ئەفسانە و تاریخ وەل یەکا تێکەڵ بوینە و ئایینەگەیشێ هەم لەیوا وە سەرێ هاتیە. یانێ پەیام و ئامختە راسییەگەی ئەی پەیغمبەرە لە چوارچوو ئایینەگەی، لە باوەڕەیل ئایینەیل وەرجلە خوەی لە ناو ئایینێگ هاروردیەسان و جێ داسە پیان.

زەردەشت کێ بویە؟

د. کەتایون مەزدا پوور

ئەی جوورە باوەڕەیل و رای و ئایینەیل کوێنە ساڵیشە هەم کەفتنەسە ژێر تەئسیرێ پەیام ئاسمانی زەردەشت و بێجگە لە یەگ خوەیان تازەوەو کردنە، خوەیانیش ئاڵشتەو کردنە و فۆرمێگ نوو گرتنەسەو خوەیان و لەو زەمانە تا ئێنگەیش لە لای زەردەشتییەیلەو دیفاع لە لیان کریایەو هەسانیش و لە ناوێش نەچێنە. وێنەی زەردەشت لە دار و تەون میتۆلۆژی و داسان و مەتەڵ پێچیاس و لە ئەفسانەیش گامێ ناسە نواتر. ئەگەر ئاماژەیل رووشن خوەی لە گاهان(گاتەیل) یانێ وەتنەیل ئەی پەیغمبەرە نەویاتا، وە خاسی باروووەزعێگ ئامادەوی ك بوین تاریخی ئەی پەیغمبەرە ئینکار بکریا و هە بوەتیان: (چێشتێ لەیوا هە نەویەو درووە). زەردەشت لە گاتەیل خوەی ئشارە وە یەکم شەخسێ تەنیا (ك خوەیە) لە ناو نویسینەیلێ کەید و لە سەختییەیل و نالەباری باروووەزع خوەی گلیەی و لارە کردن خوەی نیشان دەید. ئەی جوورە نویساننەیلێ و وەتنەیل زەردەشتە لە سەر خوەی، یە رەسنێگ ك زەردەشت لە روی زەوی بویە و بوین تاریخێ راسە و فرەیش ئاساییە. لە تیکەی لە زادسپەرەم هاتیە: (وەختێگ زەردەشت لە داڵگ پەیا بوی، وە دەمە خەنەوە پا نا لە ئەی دونیا، وەل خوەیشا لیسکێ لە نویر هارود و پرشەی نویرێ هات و لە ناو ئەی ماڵەگ بوی پرشەی نویرێ تەمام ئەی ماڵە گرتەو وەر و لە خەنگێ هەفت ساحێر و جادووگەریش ترسیانە). لەیوا وەردەوام کەید: لە خەنگ و وە دونیا هاتن زەردەشت ئاوەیل و گیایەیل رووشن ترەو بوین و گێشتی مەخلووقەیل وە خوەیان مزگانی ئازادێ و رزگار بوین دان، وەی مەمەریشە هەرکامیان وە خوەیان وەتن: (قارەمانێگ ئەرا تەمامی دونیا و دروس کردن ژیانێگ خوەش ئەرایان و یەکمین مامۆستای تەمامی وڵاتەیل دوینا هاتیەسە دی). زەردەشت لە سی ساڵی و لە رووژ خۆرداد لە مانگ فەروەردین وە (هەم پۆرسی) وەئەهورامەزدا رەسی و بەهمەن جوی فرشتەی نیکی و خاسی، بردەی وە بارگەی خوەی و رێنمایی کرد و سروش خودا نالە دلی، ئەرا یەسە وە زەردەشت ئویشن:(هەم پۆرسی) وە یەیشە وەی مانا تیەید ك پرسین لە زەردەشت و جوواوەودان لە خودا.

ئمجا چوین گەشتاسب ئایینێ قەبووڵ کرد و راسی و هەقیقەت ستایش کرد، دیوەیل لە دووزەخ پەریشانەو بوین. دیویش نارەزایەتی و خەزەو خوەی هاورد ئەرا لای ئەرجاسب گەنەکار ك لەو رووژگارەیلە گەوراترین فەرمانرەوا و ستەم کار بوی وە دیو گاڵ ئەرجاسب دا وەل زەردەشتا و پەیرەوەیلێ شەر بکەید. لە شەر و وە گژا چێن و خارەت وبروە و هانگدان دیوەیل و دیوپەرسەیل، قەڵ وقامێگ و جەنگێ سەخت هاتە دی وە لەی چەپاو کردنە و کوتاینە بوی ك ئمجا ئاشو زەردەشت، لە هاڵێگ ٧٢ ساڵ داشت لە ئاگر خانەی بەلخ وە دەس(توربەراتور) شەهید بوی. جیا لە ئەفسانە و داسان و مەتەڵ، بازێگ لە ئاگایەیل و زانایيدان لە سەر نویساننەیل ئەڤیستا لەیوا تیەید، ناو بنەماڵە یا خانەدانێ زەردەشت(سپی تەمە یا سپی تامە) بویە. ناو باوگ زەردەشت(پوروشەسب و ناودالگی دوغدۆیە) بویە. ناو بازێگ لە بنەماڵیشێ چوی(میدیۆمانگ) ك ئامووزای زەردەشت بویە و ناو دویەتە بویچگلەی زەردەشتیش(پۆروچیستا) لە گاتەیل هاتیە. وە سەر ئەو هەمگە ئەفسانەیلەگ هاوردنە و وەتنە، سەرجەم ئاگایی و زانسن ئیمە لە سەر زەردەشت، یەکێ لیان یەسە ك زەردەشت لە دەوران زاروو بوین خوەی، پەروەردە و مخت مەعنەوی دیە و خوەی وە(زەوتەر) یا(زەوت) ناو ناسە سەر خوەی. دویای رەسین وە پەیغمبەری، ئەرا بڵاوەو کردن ئایین خوەی لە وەرایوەر تەحدای دوژمنەیلێ، ناچار بووت وە دەسڵاتدارێ وە قووەتە چوی (گەشتاسب) پەنا بوەید. گەشتاسب خوەیشێ چوین بڵاوەو کەرێ ئایین زەردەشت ناو لە لێ بەن و کورەی ئەسفەندیار (ئەسپەنیار) ك قارەمانێگ قەدیمییە و ناودار زەردەشتییە و (پەشۆتەن) مناڵ ترەك گەشتاسبە ك لە نەمرەیلە و لە سەرئەنجامیش چوین رزگارکەرێ تیەدە دی و هەر دوباڵ ئەفسانە و تاریخ وەل یەکا پەیوەندیان دەید.

دەور بازرگانەیل بیگانە لە کار کوردناسی

گوڵ سوو

لە سەدەی (١٦) وەل ئەو هەمگە کزی و کەمهیزیەوە، جموجویل بازرگانی و هەواڵ دەنگ و باس لە بان کوردستان روی لە زیایی کرد، ئەویش وە سەبەب پەیوەندی و هاتوچووکردن لە لایەن گرخوەرەیلەوە. نیمەی یەکم سەدەی (١٧)ی زایینی سەرەتای سەختەوبوین و سەقامگیربوین پەیوەندیەیل دبلۆماسی و سیاسی و بازرگانی خوەرهەڵات و خوەرئاوا بوی.

سەرەتای ناسین راسەقینەی کورد لە ناو سەفەرنامەیل خوەرئاوا وەل (مارشاند ئەنۆنیەن) ئیتالی دەس وەپیکرد، ئی کابرا ناو راسەقینەی خوەی نەناسریاگە و خوەرهەڵاتناسەیل ئی ناوەنانەسەقەیەوە.

ئی بازرگانە سەفەرنامەگەی لە (١٥٥٩) زایینی وە ئیتالی لە (ڤینز) چاپکریاگە، ئمجا لەتی باس لە قەڵاگەی شار بەدلیس کردگە و باس ئەوە کردگە ك شا ئسماعیل سەفەوی لەشکر گەورایگ کلکردگەسەگیان (شەرەف بەگ) میر ئەو ناوچە. لە سەدەی (١٧)ی زایینی پیشەسازی و بازرگانی وەرەو رمیان چی، لەلایگ تریشە وە ڤینیسیا وەل تورکەیلا تویش جەنگیگ خویناوی بویگ، دی کەمەکەمە بەرژەوەندیەیل خوەی لە رووژهەڵات لە دەس دیاگ و ئەو کەسەیلە ك وە سەبەب بازرگانیەوە خەریك گەشت و گەردین بوین شمارەیان فرە کەمەو بوی و تەنیا ئەوانە مەندوینە وەك لەوەر خاتر زانیاری وەل پیاگەیل دینیا روی کردوینە ناوچەگە، لەوانەیش کوردناس ئیتالی (پیترۆ دێللەڤاللی) ك وە شیوەی ریك و پێکیگ باس کوردستان و کوومەڵگای کوردەواری کردگە. ئی کابرا لە سەدەی (١٧) لە باوەت کوردەیلەوە نویساگە و لە هەمان وەخت کورد وەچەن هووزیگ لە قەڵەم داگە، وەلی چشتەیل فرەیگ ئەرامان هیشتگەسەجی و لەو سەردەمە باس بارووەزع سیاسی کوردستان کردگە لە ناونی دو گەوراهێز عوسمانی و سەفەوی، وەل ئەوەیشا باس ژنە کورد و دین و کلتوور کوردیش کردگە.کتاوە ناودارگەی دێللەڤاللی ك لە پاریس لە ساڵ (١٦٦٢ز) وە زووان فرەسی لە ژێر ناونیشان (سەفەرە ناودارەگەی پیترۆ دێللەڤاللی) کاریگەری گەورایگ داشت لە بان هویر رووژهەڵاتناسی و کوردناسی لە فرەنسا، ئمجا لە کتاوەگەی لە وەرگ دویم باس لە سروشت کوردستان و کورد کردگە و ئویشیگ (من کوردستان شارەزام و مەردمەگەی تا بویشید فامیدەو ئازاو شارستانین). دێللەڤاللی گشت رووژهەڵات گەردیە و گشت یاداشتەیلی وەك نامە ئەرا دووسیگی نویساگەك لە ئیتالیا بویە، ئمجا وە ئیتالی و فرەنسی پەخشەو کریاگە و گشت ئەو باسەیلە وە راسی نویساگە. ڤاللی لە ساڵ ١٦١٦ چووگە بەغدا و لە ئادار ١٦١٧ بەغدا هیلیگەجی و روی کردگەسە ئیران، ئمجا وەختی وە کوردستانا گوزەر کردگە راپۆرت جوانیگ لەبان ناوچەگە نویساگە و یەکەمین جەهانگەری ئیتالی بویەك وە شیوەی راس و دروسیگ دەسنیشان گەورایی و فراوانی نیشتمان کوردەیل کردگە. لە سەدەی (١٨)یش بازرگانیگ تر ئیتالی تیەیگە ناوچەگە وە ناو (لێ ئاندرۆ کۆتەلۆد)، ئی کوردناسە چەن زانیارییگ لە بان کوردەیل نویساگە و باس قەڵای سەختیگ کردگە لە ئاوایی حەسەن کێف و باس میر ناوچەگە کردگە ك باج لە ریوار و بازرگانەیل وەرگرتگە. تویەنیم بویشیم پایەیل گرینگ یا موهم کوردستان لەیوا کردویگ ك بووگە شوون وەیەك رەسانن بازرگانی ناونی خوەرهەڵات و خوەرئاوا و یەیش لەیوا کردگە شمارەیگ لە بازرگانەیل وەمەبەس بازرگانی بانەناوچەگە و قەیری زانیاری لە بان کورد بنویسن.

به‌حره‌ین: ولاّتیگ بیده‌نگ له ناونی بیاوان و ده‌ریا

گولّ سوو

به‌حره‌ین ولاّتیگه‌له‌چه‌ن دویرگه‌یا جه‌زیره‌یگ پیك تیه‌یگ و که‌فیگه‌کناره‌یل باشوور ئه‌و که‌نداو یا خه‌لیجه‌ك مه‌ردمانیگ وه‌که‌نداو فارس و قه‌یریگیش وه‌که‌نداو عه‌ره‌بی ناوی به‌ن. له‌سه‌رده‌م کویه‌ن وه‌و کناره‌یله‌ك که‌فیگه‌ناونی به‌سره و به‌حره‌ین وتیان به‌حره‌ین. ئی ولاّته‌روی وه‌ر یا مه‌ساحه‌ی که‌میگ دیریگ و له نیمه‌ی زیاتری له‌بیاوان و چوڵه‌وانی و شوونه‌یل وشك و بی دار و دره‌خت پیك تیه‌یگ. به‌حره‌ین له‌کویه‌نه‌وه‌به‌شیگ بویه‌له‌خاك ئیران. له سالّ ١٥٢٢ له‌لایه‌ن پورتوگالیه‌یله‌وه‌داگیر کریا، وه‌لی له سالّ ١٦٠٢یش له شوون راپرسی یا ئستفتایگ نه‌ته‌وه‌یل یه‌کگرتگ سه‌روه‌خوه‌یی ئاشکرا کریا. ولاّت به‌حره‌ین له‌سێ دویرگه‌ی سه‌ره‌کی پیك تیه‌یگ. جوور ده‌سلاّت به‌حره‌ین له سالّ ٢٠٠٢ له‌میرنشینیه‌وه‌ئالّشت بوی ئه‌را شانشین.شانشینی به‌حره‌ین فره‌ده‌وڵه‌مه‌ن نیه، ته‌نانه‌ت به‌ش فره‌یگ له‌وزه‌ی خواست خوه‌ی له‌عه‌ره‌بستان سعودیه‌وه‌دابین کردگه. به‌حره‌ین به‌رهه‌مهاوه‌ریگ گه‌ورای ئه‌له‌منیۆمه‌له ناوچه‌گه و پله‌ی په‌نجم به‌رهه‌مهاوردن ئه‌له‌منیۆم دیریگ له‌جه‌هان، به‌حره‌ین له‌یه‌کم ولاّته‌یل ناوچه‌گه‌س ك ده‌س کرده‌سه‌دوینستنه‌وه و دراوردن نه‌فت و دامه‌زرانن نه‌فتپاڵوو یا مه‌سفا، هه‌ر له‌وه‌ر ئه‌وه‌یش تویه‌نست وه‌رجه‌ولاّته‌یل ناوچه‌گه‌به‌هره‌مه‌ند بووگ له‌داهات نه‌فت، وه‌لی وه‌ل ئه‌وه‌یشا هویچ وه‌ختیگ نه‌تویه‌نستگه‌ئاست به‌رهه‌مهاوردن نه‌فته‌گه‌ی بره‌سنیگه‌ئاست کوه‌یت و عه‌ره‌بستان سعودی، هه‌ر له‌وه‌ر ئه‌وه‌یش ناچار بویه‌پشت وه‌ئابووریگ فره‌جوور بووه‌سیگ.شای به‌حره‌ین ده‌سلاّتدار بێ رکابه‌ر ولاّته‌و گشت پۆسته‌یل سیاسی و سه‌ربازی ها ده‌س بنه‌ماڵه‌ی پاشایه‌تی.

له سالّ ٢٠٠١ به‌حره‌ینیه‌یل پیشنیاریگ ئه‌میر ئه‌و وه‌خته و شای ئیسه‌ی به‌حره‌ین په‌سه‌ن کردن ئه‌را گویریان له‌سستم سیاسی ولاّته‌ئه‌را پاشایه‌تییگ مه‌رجدار وه‌په‌رڵه‌مانیگ هه‌ڵوژریاگ و ده‌سلاّت داد سه‌روه‌خوه‌ی. ئمجا له‌ئه‌نجامیش له سالّ ٢٠٠٢ له شوون ٣٠ سالّ له‌سه‌روه‌خوه‌یی ئی ولاّته‌یه‌کم هه‌ڵوژاردن ئه‌را دیاریکردن نوێنه‌ره‌یل په‌رله‌مان وه‌ریه‌وه‌چی و ٤٠ نوێنه‌ر له‌لایه‌ن مه‌ردمه‌وه‌هه‌ڵوژریان.وه‌زع به‌حره‌ین له روی ئازادی رای ده‌رخستن و ئازادیه‌یل سیاسی دی له‌و وه‌خته‌وه‌خاستره‌و بویه، وه‌لی ئۆپۆزسیۆن یا معارزه‌یل حکوومه‌ت دریژده‌نه‌خه‌بات خوه‌یان له‌وه‌ر خاتر خاسسازی سیاسی و به‌خشین ده‌سلاّت زیاتر وه‌ئه‌نجوومه‌ن هه‌ڵوژاردن. که‌ش و هه‌وای خاس و گونجیاگ به‌حره‌ین له‌ی ساڵه‌یل دویاخره‌بویه‌سه‌هووکار ئه‌وه‌ك گه‌شتیاریگ فره‌ی بیگانه‌روی له‌ی ولاّته‌بکه‌ن . به‌حره‌ین هاوپه‌یمانیگ نزیك ئه‌مریکاس له‌ناوچه‌گه‌و بنکه‌ی په‌نجم هێز ده‌ریایی ئه‌مریکا گرتگه‌سه‌خوه‌ی. مه‌نامه‌پایته‌خت به‌حره‌ینه و شماره‌ی مه‌ردم ئی ولاّتیشه٧٦٠ هه‌زار که‌سه، روی وه‌ر یا مه‌ساحه‌ی ٦٨٠ کیلۆ مه‌تر چوار گووشه‌س و زووانه‌گه‌یشی عه‌ره‌بیه‌و دینه‌گه‌یشی موسڵمانه. شێخ حه‌مه‌د له سالّ ١٩٥٠ له دایگ بویه له شوون مردن (شێخ عیسا)ی باوگی له سالّ ١٩٩٩ ده‌سلاّت گرتگه‌سه‌ده‌س. حکوومه‌ت گشت که‌ناڵه‌یل ته‌له‌فزیۆن و رادیۆوه‌یل ناوخوه‌یی به‌یگه‌رییه‌وه. قانوون کار ره‌سانن یا ئعلام به‌حره‌ین هه‌ق رووژنامه‌نویسه‌یل ده‌سه‌وه‌ر کردگه‌ئه‌را چالاکی و په‌خشه‌وکردن زانیاری و هه‌والّ، وه‌لی وه‌ل ئه‌وه‌یشا که‌م و کوری له‌لی کریه‌یگه‌دی.

کورته‌یگ له تاریخ سه‌نگه‌سه‌ر

عوسمان سه‌نگه‌سه‌ری

ئی ناحیه له کویه‌نه وه پیکهاتگه له (٩٦) ئاوایی و له سالّ ٢٠٠٠ له وه‌ختیگ ناحیه‌ی (ژاراوه) دروس بوی (٣٣) له لیان خریا بانی. تاریخ دروسبوین ناوده‌شت چووگه‌وه ئه‌را سالّ ١٩٢٦ ك فه‌رمان ئه‌رای ده‌رچی بکریه‌یگه ناحیه و له سالّ ١٩٢٨ وه‌ریه‌وبه‌ر ناحیه وه‌ك وه ره‌سمی ده‌سه‌و کاره و بوی، ئی ناحیه تا سالّ ١٩٧٠ سه‌ر وه قه‌زای رانیه و ئه‌ویش سه‌ر وه لیوای هه‌ولێر بویه. ناحیه‌ی ناوده‌شت مه‌کەز ناحیه‌ی سه‌نگه‌سه‌ره و ناوه‌گه‌یشی چووگه‌وه ئه‌را ئه‌و ئاواایه‌یله ك که‌فتنه‌سه ده‌یشتایی بنار کویه‌ی قه‌ندیل و بنار گه‌لاڵه و ده‌ورووه‌ری و هه‌ر له‌وه‌ر ئه‌وه‌یش وه‌پی وتنه (ناوده‌شت)، له باوه‌ت ناو (سه‌نگه‌سه‌ر)یش له‌وه وه هاتگه ك قه‌یریگ کوچگ خر و گه‌ورا ك منسیتاگه‌سه‌ر، له‌بان به‌رزایی سه‌نگه‌سه‌ر کویه‌ن بویه‌ك ئیسه شوونه‌واری مه‌ندگه. له شوون سالّ ١٩٥٨ له ئه‌نجام دروسکردن وه‌ربه‌س ئاو دوکان ك بویه‌سه سه‌به‌ب ژیر ئاو که‌فتن قه‌یریگ ئاوایی مه‌رزه‌گه و جیاوازبوین ئه‌و ئاوایی و تیره و ئه‌شره‌ته‌یله ئه‌را ده‌یشتایی (دوانزه بانوو) ك سه‌نگه‌سه‌ر ئیسه‌سه. ناحیه‌ی سه‌نگه‌سه‌ر وه‌رجه ئه‌وه ك ناحیه‌ی ژاراوه له سالّ ٢٠٠٠ له لی جیاوه بووگ، روی وه‌ره‌گه‌ی (٧٨٦) ك٢ بوی، وه‌لی ئیسه بویه‌سه (٦٠٨) کم٢ و شماره‌ی مه‌ردمی سالّ ١٩٨٩ نزیکه‌ی (٧٠٠) مالّ بویه و ئیسه زیاتر له (٤٣٨٠) ماڵه و ئمجا وه گووره‌ی سه‌رشماری سالّ ١٩٥٧ (٩٠٣١) که‌س بویه، وه‌لی ئه‌و شماره به‌رزه و بویه ئه‌را (٢١٦٥٤) که‌س له سالّ ٢٠٠٥و ئیسه‌یش شماره‌ی مه‌ردمه‌گه‌ی (٢٧٠٠٠) که‌سه. وه سه‌به‌ب شوون جوگرافی و سیاسی شاره‌گه‌وه له تاریخ ك هه‌میشه لانه‌ی شوورش و ئازایه‌تی بویه له هه‌ردوگ شوورش کویه‌ن و تازه کاره‌سات و به‌دبه‌ختی فره‌یگ هاتگه‌سه‌بانی و له سالّ ١٩٦٥ وه ده‌س رژیم ئه‌وسای عیراقه‌وه به‌شیگ شاره‌گه سزیاگه و کاول بویه و مه‌ردمه‌گه‌یشی ئاواره بوینه‌و له ١٩٦٥/٩/٢٥یش له جه‌نگیگ بی وینه گه‌وراترین داستان شوورش له‌لی تۆمار کریاگه و زیاتر له (١١) سه‌یاره‌ی رژیم سزیاگه و هه‌ر له ئه‌نجام ئه‌و کاریشه رژیم عیراق له ١٩٦٩/٥/١٤ سه‌نگه‌سه‌ر وه ته‌واوی سزانگه. له سالّ ١٩٧٤یش له‌لایه‌ن رژیمه وه تووپواران کریاگه و مه‌ردمه‌گه‌ی چه‌ن جاریگ ئاواره بوینه و له‌ناو ئه‌شکه‌فته‌یل خوه‌یان شاردنه‌سه‌وه. له سالّ ١٩٧٥ له شوون په‌یماننامه‌ی شووم جه‌زایر له لایه‌ن حکوومه‌ت عیراقه‌وه گشت ئاوایه‌یل بان مه‌رز ناحیه‌ی سه‌نگه‌سه‌ر بریارجیواز کردنیان دریا ئه‌را چه‌ن ئۆردگایگ زوووره‌ملی ك له سالّ ١٩٧٧ وه دویاوه په‌یره‌و کریا. سه‌رچه‌وه‌ی ژیان مه‌ردم ناوچه‌گه کشتوکالّ و حه‌یوانداری بویه، وه‌لی ئیسه‌وه داخه‌وه له‌وه‌ر که‌مته‌رخه‌می و نه‌وین پلان گونجیاگ له‌و مه‌یدانه‌وه بویه‌سه هووکار ئه‌وه ك جواویگ له زه‌ویه‌یل نه‌دریه‌یگه‌وه جویر خواستیگ قانجاز له لیان نه‌کریه‌یگ ئه‌رات کشتوکالّ. وه‌ل ئه‌وه‌یشا ناحیه‌ی سه‌نگه‌سه‌ر ناوچه‌یگ جوان و سروشتیه و چه‌نه‌ها شوونیگ له‌لی کریه‌یگ دی ك ئه‌را مه‌یدان گه‌شتوگوزار بووگه مایه‌ی مه‌یلکیشان گه‌شتیاره‌یل ناوخود و ده‌یشت کوردستان و بووگه داهات خاسیگیش ئه‌را حکوومه‌ت هه‌رێم کوردستان و هه‌قه‌حکوومه‌ت هه‌رێم پشتگووشی نه‌خه‌یگ؛ ناحیه‌ی سه‌نگه‌سه‌ر ده‌وڵه‌مه‌نه‌وه (نه‌فت، مس، گوچگ گرانێت، ئاسن) له بنار قه‌ندیل ك ئه‌ویش با یه سه حکو و مه ت جواویگ له‌لی به‌یگه‌وه.

> ناحیه‌ی ناوده‌شت یه‌کیگه‌له‌ناحیه‌یل فره‌کویه‌ن قه‌زای پشده‌ر سه‌ر وه‌پاریزگای سلێمانی، له‌روی شوون جوگرافیه‌وه‌که‌فته‌سه‌به‌ش باکوور خوه‌رئاوای پاریزگای سلێمانی و زه‌نجیره‌جه‌وه‌ڵ قه‌ندیل له‌به‌ش باکوور خوه‌رهه‌لاّتی وه‌ك مه‌رزیگ سروشتی ناونی (عیراق و ئیران) جیای کرده‌سه‌وه‌و له به‌ش باشووری ده‌ور دریاگه‌وه‌ئاو بویچگ و له‌به‌ش خوه‌رئاوایشه وه زه‌نجیره‌جه‌وه‌ڵ (کێوه‌ره‌ش)ه ك مه‌رز پشده‌ره‌له‌قه‌زای رانیه‌جیاوه‌کردگه.

شوکور باجەڵان:

بایەسە خانەیگ داشتویمن ڕووشنهویرەیل و هونەرمەندەیل کورد لە دەیشت هەرێم بگریدە خوەیە

یەکیگ لە تایبە تمەندیەگان مللەت کورد ئەوەسە ئامادەیی زگماکی یا فتری دیرێ ئەرا ماملەت کردن وەل جوانی سروشت یا تەبیعەت، ئەویش لەوەر جوانی سروشت خاك کوردستان و ئاو وهەوای پاك و سازگاری و ڕەوشت و ڕەفتار بەرز تاك کورد و بەهایەیل جوانی ك شکیەیدە مل گشت لایەنەیل ژیانی وەك جوانی کەل و پەل و جوانی گفتو لفت و جوانی زووان و شرینی زەوق و تام کردن گشت جوانییەگان ژیان،

ئەیانە گشتی وەل ئەو زوڵم زوور تاریخیە لە بان مللەت ك کاریگەری یا تەئسیر گەورایگ داشت لە بان تاك کورد و پلەی هەستیاری یا حەساسیەتی زیاترەوکرد و قیمەتەیل گران ژیان لە لای ئاشکرا و ڕووشنەو کرد و بەهرە یا مەوهبەی هونەری لەلای پەیاکرد...

یەکیگ لەو شارەیلە ك شمارەی گەورایگ هونەرمەند پیشکەش کردە دونیای جوانی شار خانەقینە، و میوان ئی جارەی دەزگای شەفەق و گۆڤار گوڵ سوو هونەرمەند شیوەکار (شوکور باجەڵان)ە ، ك لە پەراوێز یا هامش کۆڕەگەی دەزگای شەفەق و ماڵ کورد وە ژیر ناوونیشان ڕووشنهویری کوردی لە دەیشت هەرێم کوردستان و ئاسۆی ئایندە چەومان کەفتە پی و وە دەرفەت خاسیگ زانستیمنەی تا ئی دیدار کوڵە وەلیەو ساز بیەیمن...

شەفەق: لە سەرەتا حەز کەیم کارت کەسایەتی خوەد وە خوەنەوارەیل ئەزیز ئاشنا بکەید؟

- ناو تەواوم : شوکور جاسم حوسێن باجەڵان، لە ساڵ ١٩٥٠ لە شار خانەقین چەو لە بان ژیان وازکردمە و هەر لەورا خوەنین سەرەتایی و ناوەندی و دویاناوەندی تەواوکردمە، بەڵگەنامەی زانکۆییم لە ئەکادیمیای هونەرە جوانەگان بەغدا تەواوکردمە لە بەش نەخشەسازی چاپی لە ساڵ ١٩٧٦- ١٩٧٧، شایان باسە ك من وەبی (معدل) قەبوول کریام وەل تەلەبەیل بەهرەدار (موهوبین) دویای چوار تاقیەوکردن لە خەتکیشان و ڕەنگ.... لە ناو ئەکادیمیای هونەرە جوانەگان بەهرەگەم زیاتر دیاردا لەلای ماموستایەیل بەهرەدارم : کازم حەیدەر و محمد علی شاکر و و دویەتە هونەرمەند ڕەسمکەر ڕووسی ڤالنتینا ك هونەر شیوەکاری خوەنی و فرە کاریگەرێ وەبانم داشتن...

شەفەق : باس سەرەتاگان ژیاند ئەرامان بکە ؟

- وەکوو وتم من لە شار خانەقین پەیا بویم و لەو زەمانە ٥ سینەما داشتیم و هەمیشە نوورستیامە پرۆپاگەندە یا دعایەیل ئەو فیلمەیلە ك نمایشیان کردیان و حەز کردیام بنیشم ڕەسمیان بکەم ویەیشە کەش و هەوای پیتداریگ بوی ئەرا پەیابوین هونەر و هونەرمەندەیل و منیش هە لەی کەش و هەواوە دووسداشتن هونەر ڕەسمکردن لەلام پەیا بوی؛ ئەیە بیجگە تایبەتمەندی شار خانەقین لە بوونە دینیەگان وەك هەردوگ عەید ڕەمەزان و قوربان ك تەنیا لە شار خانەقین هەر عەیدیگ ٥ رووژ کیشیاد و لە بان ئەوەیشەوە فرەجووری مەردم خانەقین ك کورد و تورکمان و عەرەب وەیەکەو لەتی ژیان هەرچەنی ك زوورمی مەردمەگەی کوردن وەلی ئی فرەجووریە ، فرەجووری جنگ و کەلوپەل وەر مەردم وەلیەو پەیا بوی و بویە زەمینەیگ پیتدار ئەرا هونەرمەندەیل.

شەفەق: تائیسە چەن پێشانگا یا مەعرەز هونەری داشتیدە و پرووژەیلد ئەرا ئایندە چەس؟

- من تا ئیسە سێ پێشانگای ڕەسمی داشتمە بیجگە لە چالاکیە هونەریەگانم ك ئەیانەن: بێشانگای هونەرمەندەیل کورد لە ئیتالیا لە ساڵ ١٩٨٨ و پێانگایگ لە دەزگای ڕووشنهویری و بڵاوکردن کوردی لە ئادار ساڵ ١٩٩٥ و پێشانگایگ هاوبەش وەل هونەرمەند ئەحمەد زەرەدەشت لە ئادار ساڵ ١٩٩٦.

وەنسبەت پرووژەیل هونەریم ئەرا ئایندە من شمارەی گەورایگ تابلۆی هونەری دیرم وەلی لەوەر دەسکورتی هویچ توانایگ نەیرم پێشانگایگ خاس واز بکەم و هویچ دەزگایگ هونەری و هویچ لایەن ڕەسمییگ نییە ئەرك و خرج ئی کارە بگریدە مل خوەی..

شەفەق: ئیمروو تو هاتیدە ئەرا کۆڕیگ لە باوەت ڕووشنهویری کوردی لە دەیشت هەرێم کوردستان ، چوین نووریدە پەیوەندی ناونی سیاسەت و ڕووشنهویری و بایەسە چە بکەیمن ئەرا پیشکەفتن ڕووشنهویری و هونەر کوردی؟

- یەکم جار ،من ئویشم باروەزع ڕووشنهویری وەشیوەی گشتی فرە خەراوە چوینکە ئەو سیاسەتمەدارەیلە ك دەسڵات هاوەدەسیانەو زوورمییام ڕووشنهویر نین و ئەیەیشە کارەسات گەورایگە لە بان ڕووشنهویری ، چوینکە باروەزع ڕووشنهویری پەیوەندی وە باروەزع سیاسیەو دیرێ ، بایەسە ڕووشنهویر هەوەجەی و سیاسەتمەدار نەود ، ڕووشنهویر نەبایەد بچوودە نا شەرو شوور سیاسەتەوە چوینکە ئەیە بەهرەی کوشێ ، وەلی وە ئەوەزێ ئەگەر سیاسەتمەدار ڕووشنهویر بوود بەهرەدارەو بوود، ئەگەر تاریخ بخوەنین دوینید وەختی (ئەندرێ مالروو) بویە وەزیر ڕووشنهویری لە فەرەنسا ، لەو سەردەمە جمشت یا حەرەکەت ڕووشنهویری وەشیوەی گشتی گەشە کرد و پەرە سەند...

وە نسبەت ئیمەی کورد ئەو زوڵە ك تویشمان بویە فرە گەوراترەکە ك تویش مللت فلستین هات وەلی تەماشاکەید برایەیل هونەرمەند و ڕووشنهویرەیل فلستینیمان چالاکی هونەری و ڕووشنهویری گەورایگ لە دەیشت وڵاتەگەی خوەیان دیرن، وەلی ئیمەی کورد لەی کارە ناهمی کریایمنە و کەس نیە قاپی لەلیمان واز بکەید ئەرا نیشان داین کارەیل هونەریمان لە مەیدانەیل جەهانی و هەرێمی.

ئیمە بایەسە یەك خانەی داشتویمن ك گشت ڕووشنهویرەیل و هونەرمەندەیل کورد لە دەیشت هەرێم بگریدە خوەیەوو کارنامەی خاسیگ داشتویمن ئەرا ئایندەمان ئەویش وەپشتگیری حکوومەت مەرکەزی و حکوومەت هەرێم کوردستان.

گەناتەکاری ... دەسنیشانکردن و چارەسەر

گوڵ سوو

ئاشکراس ك وەکارهاوردن وشەیا کەلیمەی گەناتەکاری وە شیوەیگ وەرفراوان لەلایەن مەردمەوەچووگەوەئەرا چڵ ساڵ گوزەیشت، وە تایبەت لەی دەساڵ دویاخریشەپەرەسەند، وەلی ئەگەر بایگ و یەیش ئەو راسیپەبرەسنیگ ك گەناتەکاری لەی سەردەمەوەرەو زیایبوین چیەو زاڵ بویەلەبان دەسپاکی، ئەوەگشت هەواڵ و باسکردنیان نەوەلە شوون نەوەبیگومان ئشارەت وەئەوەکەن ك گەناتەکاری تەنیا بەرهەم ئی دەساڵ گوزەیشتەنیە، بەڵکوو پیچیاسەمەردمانیگەوە و هەر لەکویەنەوەشیواز و قەوارەی جووراوجوور ئەرا خوەی داناگە.
بەعزەجاریگ وەئاشکرا یا ژیر وەژیر یا وەگەورایی یا وەبویچگی خوەی نیشان داگەو گشت ری و شیوازیگ گرتەسەوەر و لە گشت ئەو شیوازەیلیشەزەرەد و کاریگەری فرەترسناکیگ لەشوون خوەی هاوردگە و ماڵویرانی فرەیگ لەلی کەفتەسەوە. گەناتەکاری جویر ئەوەك زانیم دژ دەسپاکیە، هەر لەوەر ئەوەیش لەو هەمگەمەیدانەیلەکریەیگەدی ك شایستەی دەسپاکیین و لە هەمان وەخت خوەی خەیگەشوونەیل جیاواز، لەوەر ئەوەبەعزەجار لەمەیدان ئابووری دوینریەیگ و بەعزەجاریگ لەمەیدان سیاسی یا مەیدان ئیداری کریەیگەدی، ئمجا لەوەر ئەوەك گەناتەکاری و دەسپاکی دژ یەکترن هەر لەوەر ئەوەیش لەیەك وەخت و شوون و سەردەم گردەو نیەون. ئمجا تویەنیم بویشیم: دروس نیەوە هویچ شیوەیگ وەیەکەوەگوزەران بکەن و هاوسەردەم بوون، مەگەر لەبارووەزعیگ نالەبار و تایبەت وەنە ئامادەیی یەکیگیان مەعنای لە ناوچگن ئەواکەی ترە.
لەراسی گەناتەکاری لەکەسیگ وەرجەسەبووگ ئەگەر هەوڵ وەدیهاوردن ئامانجیگ رەوا یا نارەوا بەیگ، یا بگەردیگەشوون پاکانەیا وە شیوەیگ ناتەندروس و ناوەجی ئەرا وەدەسهاوردن ماڵ و دارایی یا وەخشین لەداین قەیریگ لەو باج و پویلەك کەفتگەسەبانی یا چەوپووشی کردن لە قەیریگ لەو مەرج و ری و شوونەیلەك بووگەمایەی برین قوناغیگ یا ئەرا وەرگرتن پلەو پایەیگ یا ئەرا وەدەسهاوردن مەردم یا ئەرا گەمەکردن وەچارەنویش مەردم.
کردەوەیل گەناتەکاری فرەن، شایەت بەعزەجار پویل وەرگرتن بووگ یا دزی یا رفانن و داگیرکردن یا بردن ماڵ و دارایی مەردم وەنارەوا، یا گرتنەوەر ری ناوەجی و ناپەسەن یا خراو وەکارهاوردن دەسڵات و پلە و پایەیا خیانەتکردن، یا شایەت بەعزەجاریگ دعایەکردن بووگ ئەرا پەخشەوکردن رووشنهویری نادروس و نیەت پیس و بی هەڵویستی و دەسپیسی و ناپاکی و بی وژدانی و پەخشەوکردن رووشنهویری گەمەکردن وەنەریتەیل کوومەڵایەتی و نیشتمانی و دینیەیل بەرز و سڵ نەکردن لەخودا. ئمجا وەرفراوانترین شیوازەیل گەناتەکاری لەی سەردەم ئیسەپیکهاتگەلەپشت تەکانن و ریایکردن و دورویی و قسەهاوردن و بردن وەمەبەس خود نزیکەوکردن و زەرەدرەسانن وەکەسەیل تر و زاڵبوین لەبانیان. ئمجا لەی باوەتە وەبایەسەگەشەبدریەیگەهوشیاری مەردم و ئاراستەبکریەیگ وەرەو بنبرکردن گەناتەکاری و پابەندبوین وەدەسپاکی و رەفتار بەرز، ك ئەویش لەری گەشەسەندن هسکردن وەئنتمابوین ئەرا نیشتمان. هەر لەوەر ئەوەیش خاستر ئەوەسەبەزەییمان وەپیان نایگ و ریشەیان دەربکەیم و کەسەیل گەناتەکار دەسنیشان بکریەیگ و خەت قرمز ئەرایان دابنریەیگ و ئەوەك چەوپووشی لەگەناتەکار کرد چووگەخانەی خیانەتکاری و ناپاکیەوە، بیجگەئەوەیش چاودیری مللەت نەخش و دەور خاسیگ دیریگ لەبنبرکردن گەناتەکاری.

ئایندەی وزەی کارەبا

گوڵ سوو

لەی رووژەیلە جاری ترەك ئەچیمنەودویا ئەرای رووژەیل دەرد و مەینەتی لە بریان کارەبا ئەرای سەعەتەیل فرەیگ وە خاتر نزیکەو بوین رووژەیل تاوسان و بەرزەو بوین پلەیل گەرمی و زیاگەو کردن نرخ ئەمپیریگ کارەبا لە لایەن خاوەن موەلیدەل تایبەت چوین گشت یە ئاجز ونارەهەت هاووڵاتیەیل ئەکاد، وەلی کارەسات گەورای ترەك لەیە وجوود هویرەو پەخشە ك شەوانە ئەدەن وە ئایمەلە وەخت خەفتنی و یەراسی یا حەقیقەت سەختیگە کار وەدەسەیل وە تویشی نەهاتنە وەخاتر یەك ئەوان کارەبایان نابریەد و پەنکە و ئیرکۆندیشنەیلیانیش کورەو ناکریەن وگشتیانیش لە شوونەیل سەردیگ ئەژیەن کارەبا لەتی کوورەو نادی ئایا ئیمنە چەنی زوڵم لە لمان کریاگە و تا کەی ئی زوڵمە بەردەوامە و ئایا مەعقوولە لە شوون هەفت ساڵ و خەرج کردن دەهان ملیار دۆلار ئیمروو هاووڵاتیە دو سەعەت وە بەردەوام لە رووژەگە کارەبا نەیاشتید، ئایا ئی شیوایشیو یا خەلەلە هالەکوو، ئایا ئی شیوایشیوەها لە زانست یا علم کارەبا یا کەم وکوریتیگ ها لەو موهەندس کارەبائی عیراقیە یا هالە دەرك و هوشیاری هاووڵاتیە یا هە تەنیا کاریگەبەرنامەئەرای نەرژیاگەو لەپیشت سنوورەیل ئەرامان هاتگە.
وەلی شیوایشیو هالەگەناتەکاری ئیداری و نەبوین هەست نیشتمانی و زەعیفی ژیرخان ئیداری حکوومی ك ئاخرینی سستم ئابووریە، هەمیش کارودەسەیل وە مەرج یا شەرتەیل بانك جەهانی و سەندووق پویل یا نەقد جەهانی گشت یانەسەبەبن ، و هەلەسەرەتای دامەزرانن حوکم نیشتمانی لە عیراق حکوومەتەگە خوەی مەسئوولە وە مل لایەیل یا قاتعەیل کارەبا و ئاو و تەلەفۆن چوین ئەی قاتعەیلەوە ری ئەبریان و پەرەئەسینیان وبەردەوامیون لەلایەن دەزگایەیل تایبەت حکوومەتەگە، وەی خزمەتەیلە فرە خاس بوین تا وەختی رژیم وەرین کەفتەدام داگیرکردن کوەیت دویاجاریش ساڵەیل فرەیگ لە زانست یا علم لە دەسمان چوی، و دڵ نەیایمن ویەك موهەندس عیراقی ئەتویەنی لە لایەن علمی وەرەو نوا بچی وەلی ناتویەنی هویچ کاریگ بکاد لە وەراوەر سیاسەت و تەمایەیل بازرگانیەیل سیاسەت وەوفاداریان ئەرای وڵاتەیل هاوسا و بەرنامەیا شەریکەیل تەمادار وە سامان و سەروەت وڵاتەگەمان و دویرەو خستن کارناسەیل غیرەتدار و زیرەك، ئایاداد وە کی بووەیمن و وەورەو کی بچیمن و سەرکردەیل نیشتنەلە بان کورسیەیل جەنگ ئەکەن و دی هویرەو ناکەن وە دەرد و مەینەتی رووژانە هاووڵاتیەیل و کەمی وەل خوەیان فکرەو بکەن ئایا کارەبا دیرن ، نەیرن، چوین ژیانە؟ و سیاسەت و تەمایەیل و دووسداشتن شەخسی لە یەك ناکەفی وەل زانست یا علم وەورەونوا ناواتەهەوەو جوورە ئەخوازیمن و هاووڵاتیەیلیش ئەکید وە بەردەوام هەوە تویش ئی موشکلاتە ئەیەن ئەگەر کاروەدەسەیل گەورا کەمی واز نەیەرن لە دووسداشتن خوەیان.

نەرگس گوڵەگەم

سالم خەمانی

هەواڵد پرسم نەرگس گوڵگەم
سەرمایەی ژیان و ئاز دڵگەم
وەسووز و ئومید پرسم هەواڵد
هام لە پەژارەی حوسن و جەماڵد
بەو تابچیمن وەرەو خانەقین
نزیك مەنزڵگای فەرهاد و شرین
بەو تا بچیمن وەرەو تاقوەسان
سەربەیم لە شوون کردەی ئاشقان
تا نیشاند بەم شووندەس فەرهاد
چوی نەخشی کیشا وەداد و بیداد
نویسیاگەسلاٛم لە گوڵ شرینم

قاتڵ ئشق لای بیستوینم
نویساس ئەر مردم گیان فیدای شرین
شرین قووڵەمەلە دنیا و لە دین
بەمەدەبیستوین لەورەدیارە
رەنجەگەی فەرهاد ئاشق بیچارە
مەدرەسەی ئیشقە و جەم ئاشقان
لەورەراز دڵ ئەراد کەم بەیان
ئەوجا زانیدن دەردەگەم چوینە
جوور ئشق ناشاد پای بیستوینە
شەرت و پەیمانی هەردگمان دانەیم
کەشتی دەریای ئشق لەورەدروس کەیم
خوەد بووەسویردەر کەشتی هەردوگمان
منیش خزمەت چی وەدڵ و وەگیان
دی خوەد خاوەن کەشتید و قەرار
یا نوقمی بکەیا بەرەی کەنار

لە تەشەی تماشای ت

صلاح الدین قەرەتە پە

کامین... کامین گوڵە
لە تەشەی تماشای ت دەر چوود و
داڵگ وەهار شین ئەرای نەکەی؟
کامین مەلە
وە دەسەیل پیس ت
خوینالی نەود و
داڵگ ئاسمان شین ئەرای نەکەی؟
پای کامین دڵە
لە پەیکوڵ زووان ت
بی زویخ و زام بوود و
داڵگ عشق و رووژنای
شین ئرای نەکەی؟
ئەوروی چەوەیلد
سیەلاٛویگە پڕ لە قرژنگ و زالوی
دەرزی خوەزیە و
درز چەوەیلد کتەو بکەی!

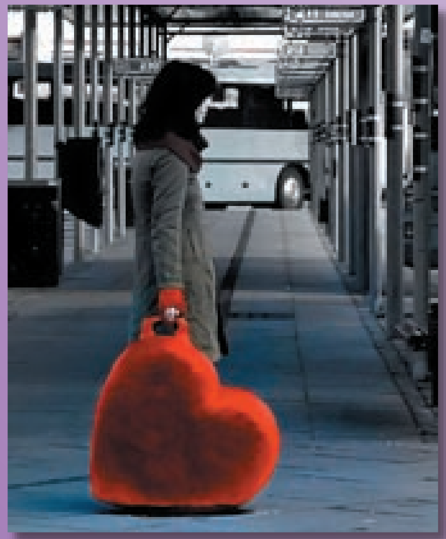

خوەر نازار

حەبیب جەلیلیان

خوەر لەوڵاٛت ئیمە نە!
لە وڵاٛتەیل تر مەگەر ئاوا بوودن
ئیمە
هیٛمان خوەر ها لە هویرمان
هویرمانیش ها وەرەو خوەرهەڵاٛت
ئیمە خوەرئاوا باوەر نیەکەیمن.
***
فرەوەختە گ خوەر لەخوەرهەڵاٛت

ماڵئاوای کردیٛەو جەم کردیٛە بەسات
فرەوەختە گ شەمشەمەکوورەك
وەل بایەقوش دەس دانەسەیەك
گوڵ بەرەفتاو سەرلیٛ شیٛویاسە
نیەزانیٛ رەوەن خوەر لە کام ڕاسە
جقیرە نیٛاس کشت و کاڵماٛن
دی میٛوان نیەتیٛ وەرەو ماڵماٛن
دەنگ جیکە جیك مەلویچگ نیەتیٛ

دی لەبووسانەو بووتەرچگ نیەتیٛ
خوەر گ دی نیە شەویٛ وەزوورە
لە ڕووشنای وەتن دروو ناپوورە
ماوا گرتیٛە خوەر لە خوەر ئاوا
چمان دی نیەتوایٛ بایٛدە دویاوا
ئەو خوەرە گ گشت وەتن نازارە!
ئرا چەتووریاس وەیٛ لە نجەو لارە؟
ڕووژگار لە گشت کردیٛەسە زقوم

چەو چەو نیەوینیٛد و ڕیٛیٛ ماڵ بیە گوم
کەسیٛ نوین لە ئەو نازارەنەیٛریٛ؟!
هەگ بایٛدەوە ماڵ کەیم وەنەیٛریٛ
ئراچە هویچ کەس هەواڵ نیەیٛدە دەس
کەسیٛ نیەدراریٛ ئیمە لەقەفەس
****
خوەر نازار مەردم ئیمە
ئەگەر نیەزانین فرە نەجیمە
م گومان نیەکەم دڵ لیٛمان بنەیٛ
وەیٛ ئاسانیە تەرکمان بکەیٛ
مەر پاوینگ قورسیٛ لە پایٛ بوی
بن سیەچاڵ دویریٛگ وەجایٛ بوی
چوینە چەوەریٛ ئیمە هیشتیٛە
دەس وەزرانی لەیٛ دام ریٛە
***
چەومان وەدەم خوەش مزگانیٛگە
مزگانی ئەگەر بتوایٛ گیانیٛگە
بویشیٛ گووش شەو کەر و چەویٛ کوور
خوەر نازارەگە تیەیٛدەو لە ڕیٛیٛ دوور.

مەســــەوی

موحەمەد حەسنی نیا

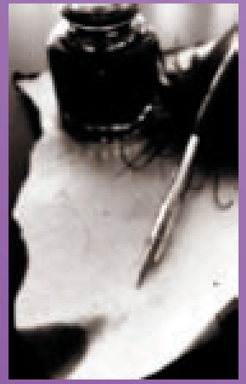

سووز دڵەگەم من وە کی بویشم
کی بوو وە یارم کی بوو وە خیشـــم
سووز دڵەگەم لە نیمە شەوان
لە سینەمە چوو تا هەفت ئاسمـان
من زادەی دەردم خەم ئیما نمە
زەمین و زەمان چوی زندا نمە
شەزندە داری لە خاوم خەفتە
عەقڵ و عاقڵی لە عەقڵم ڕەفتە

حەیات و مەمات ماناشان یەکەن
یانە دەسکرد چەرخی فەلەکەن
نەهاتم هات وهاتم نەهاتە
لە سەفەی شەترەنج ئی شاهەماتە
وەزیرم خەم و قەڵعەم ویرانە
شای سەفەی دڵم شیت و دیوانە
قەڵەم بشکنم کار خاسیگە
کەلیم خەم بووم یار خاسیگە

قاقەزیٛگ ئەرای شیٛعر وەتن ئاگر خوەی دا

هەیەگ بایدن
م لە جی ت ڕیٛ کەم
ت لە بان دەسەیل م بخەف
م بنچینەم و چەوەیل ت ڕەسیٛ
لە ئیٛوارانیٛگ ساسانی
سانەگان لە روی دەس ت نویسام و
لە لیٛان چیمەو بان
ئەو دەرساتەگ م

سەرباز (پاتاق) تنیش بویم
لە ئیٛواران تاق وەسان جیەلاد گرد و
لووایٛ لوو شیرین مانتوو کوڵەگەد کردیدە وەر و چید
م لە ئەسفار ئەربەعە
یا لە حاشا کردن ئشقد ك ئاگر بچوودە لیٛ
چلیار بیٛدەنگیٛگم
تا دویەتڵەیٛ دەم خریٛگ
هەر شەو دەمیٛ تام ئاو دەیٛد

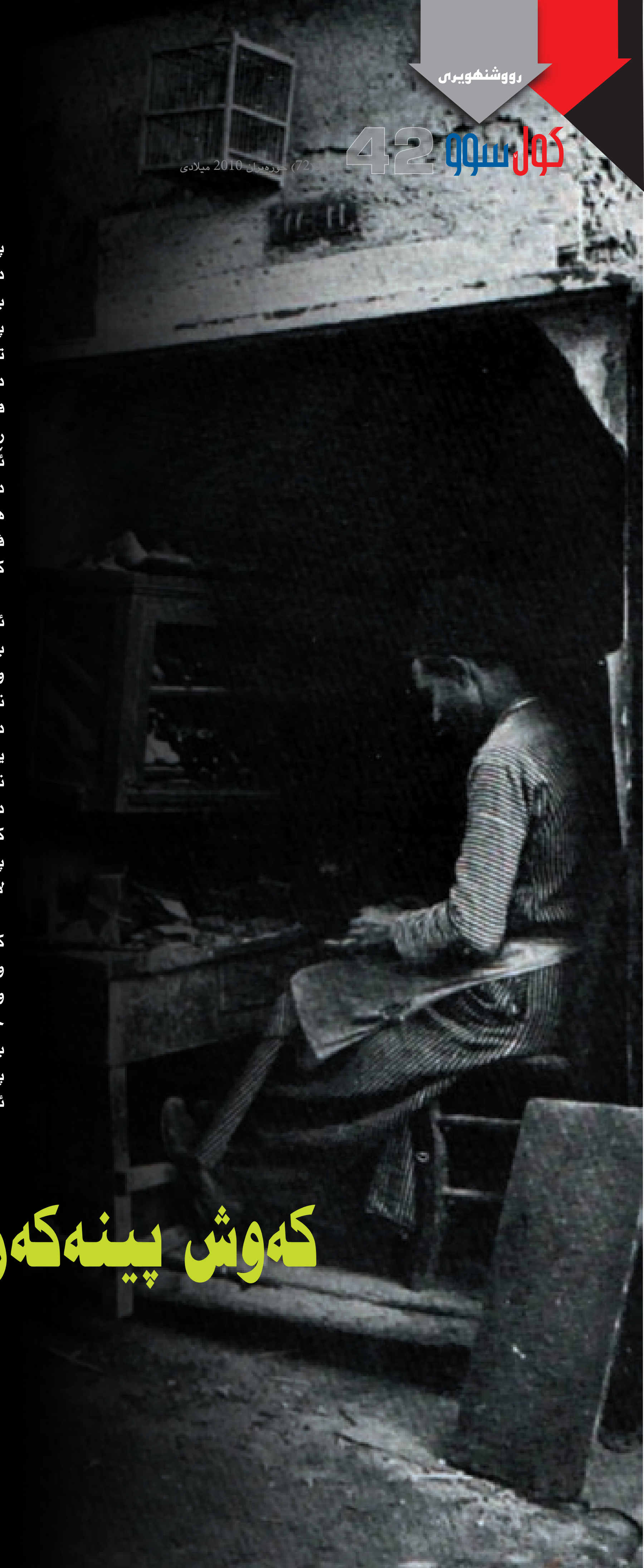

کەوش پینەکەر و ئارزووی پادشای

شۆڕش شاواز

له مەتەل هاوردنه ك ئەوسا کەوش پینەکەرێ بویه، ئەی کەوش پینەکەره ك له کەش پینه کردنێ، سبووق کەوشیش دا، وەل سبووق دان هەر کەوشێگ و پینەێ هەر کەوشێ ك خاوەنەگەی له لای بوی، هەمیشه و وەردەوام یه هاورده زووان:"ئەی خودا م نەکردیده پادشا"!. ئەی قسیەکردن ئەی کەوش پینەکەره هە وەردەوامویی، تا یەگ شای ئەو وڵاته ك ئویشن ناوی شاعەباس بویه وه دڵنگ دەرویشی له ناو مەردم خر خوەید تا بزانی له ژێر دەسڵات خوەی و فەرمانبەرانێ چه گوزەرێد و مەردم چوی له سەریان هویرەو کەن، رووژێ له رووژان له دەر دوکان ئەی کەوش پینەکەره رەت بوی و ئەی کەلیمەی پێیای کەوش پینەکەره ژنەفت!. شایش چێیەو نوواو دا کەوشەیلەگەی ئەرای خاس بکەید و وەختی تواس پویل بەێده پێ هەم ئەو قسیه هاورده زووان. شاعەباسیش کەمی چێه ناو فکرەو و قردگی له لای خوەی هویرەو کرد و چێ ئەرا کووشك شاهی خوەی، کل کرد وەزیر هاوردن و وەل وەزیرا نیشته شەور کردن!.

وەت جەناب وەزیر خوەد زانید م چەنێ ئایەم دادپەروەرێگم. ئەرا یەگ ئەی مەردمەگ هانه له ژێر دەسڵات من و فەرمانبەرانم، بزانم وه ئاسایش و ئاسوودەگیەو ژیان کەن، دڵنگ خوەم گۆێرانم و چوی دەوریشێ چیمه ناوێانەو تا بزانم، زوڵم و زوورێگ له لیان نەکریایه و بزانمیش چەنی خوەم ك وه دادپەروەر نامە، ئایەم دادسەنێگم و نیەیلمان زوڵم لیان بکریەید. ئێنگه وەختی م دوینم، یەکێ ئیدعا کەید و ئویشێ خوزەو م له جێگەی شا بویەتام، ئەرا یه ناریم بکەیمه پادشا!؟. وەزیر وەت: جەناب پادشا له یەگ خوەد ئایەم دادپەروەریگید، هویچ گومانی نێیه، وەلی ئەو ئایەمه ك ئویشید کییه؟ شاعەباسیش کردەو جوواو وەت: هاڵ و هەکایەت یەسه ك پێیایگ کەوش دویرنێگ لەیوا وەتیه و هەر کەسیش چوود ئەرا لای، هە یه ئویشێد.

وەزیر وەت:خاوەن شکۆ و شەوکەت، ئەی قسیه گووش نەکە، یەی کەوش پینەکەر چوین تویەنێد ئەی مەملەکەته وەریەو بووەید؟شا وەت: خو خاسترەك نێیه ئیمه بایم و ئیمتحانێگ بکەیم، ئەی هات و یه له م خاستروی و دادپەروەر ترەك!؟ وەزیر وەت: هەر جوور جەناب شا ئەمر بکەن، هە وه کەیم. شا وەت: بچن وه هەر جوورێ بویه بارنەی وەلی نەزانێ ئەرا کوو تیەرێنەی. وەزیریش هات وەته پاسەوانەیل تایبەت پادشا وه دەرمانێگ دا پیان و وه پیانیش وەت: ئەی دەرمانه دەینه پێ تا له هووش خوەی بچوود و نەزانێ وه کووا هاتیه و ئەرا کوویش چوود. پاسەوانەیل کەفتنەو رێ و نزیك دوکان کەوش پینەکەرەو بوین، وسان تا کەمێگ لیڵه زەوی گرت و بازاریش خەڵوەتەو بوی، وەل یەگا له دوکان هاتەو دەیشت و تواس دوکان بوەسێد، قەڵپەنجه دانه لێ و وه زوورملێ دەرمان دانەخوەردی. خسنەی ناو گونیەیگ و هاوردنەی. وەختی هاوردنەی لای پادشا، پادشا وەت:وەرجله یەگ بایدەو هووش خوەی دڵنگ و پرتاڵ پادشایی بکەنه وەرێ. پاسەوانەیلیش هەر ئەو جوورەگ پادشا ئەمر کرد، دڵنگ پادشا کرنەو وەر کەوش پینەکەر. پادشا وەت: وەختێ هاتەو هووش خوەی ئەوی دی پادشایەو، هەر چێ فەرمان دا، ئویەیش گووش بتەکنن و ئەرایشێ نەویشن م پادشام، تا بزانم ئەی پێیای کەوش پینەکەره چوین پادشایی کەید!؟. کابرا هاتەو خوەی و چوی یەکێ ك له خەو گرانێ ئەڵساوید، کەمێگ ئاژاژگی خوەی دا، وەختی خاس بەراورد گرت دی ها ناو کووشکێ وه دەور وەرێ تەمام گرتنه.

وەت:ئێره کووه م هام له ناوێ؟پادشا ك خوەی وه خزمەتچی یەکمێ ناوید، وەت: قوربان ئێره کووشك خوەدەو جەنابتان پادشای ئەی مەملەکەتەینه و ئیمەیش خزمەتکار جەنابدانین. کەوش پینەکەر کەمێ ئەلاجەویی هات و فکر کرد خەو دوینێد، ئەرا یەگ بزانی ها له خەو یا وه هوشیاریەو یانه دوینێد دەس کیشا دەم و چەوا و چەویل خوەی کەمێ ماڵی!. وەختی خاس تەماشا کرد دی راسه یانەگ دوینێد له خەو نێیەو راسگانیه و خوەی پادشایه. وەت: ئێنگه م پادشام و ئویەیش بایەد وه قسیەی م گووش بەین. خزمەتچیەیل و پادشا ك خزمەتچی یەکم کەوش پینەکەروین، کردنەو جوواو: خاوەن شکۆ و شەوکەت ت فەرمان بێه، ئیمەیش گیان له سەرفەرماند دەیم. وەته خزمەتچی یەکمێ(شاعەباس)ئەرام بویش ئێنگه چ وەخت له رووژه؟ خزمەتچی وەت: قوربان شەوەکییه. وەت: ئێنگه ك مه پادشام، بچن وه فەرمان م، بزانن چەند کەشتی قاویش و چەرم ك له چین هاتیه، گێشتیان پەخشەو بکەن له ناو پینەکەریل و کەوش دویرنەیل. ئەوانیش له وەر چەوی وەتن باشه قوربان هه ئێنگه فەرمان جەنابت جیوەجی کەیم.

خزمەتچی یەکم هاتەو دەیشت له خزمەت شای تازەی پینەکەر و وەت: یەکی لیدان ساتی ترەك باید بویشی قوربان فەرماند جێوەجێ کریا. خزمەتچی(شاعەباس) هاتەو وه خزمەت شا، سەرێ ئەرای چەمان، شایش ئمجا دەس کرده قسیه کردن و فەرمان ترەك دا، تا بویه نیمەروو کار رەسیه ئەوجێیه ك دی خەزانه له تالان وپلانێگ پینەکەر کرد، دی هویچه تێ نەمەن و خزمەتچیشی ك شەخس شاعەباس بوی، وه پێ وەت: قوربان دی هویچ له ناو خەزانه نەمەنیه.

پینەکەر وەت: ئێنگه وەخت یەیشه هاتیه، چوین م پادشام بایەد خێزانم بان له ناو کووشك ژیان بکەن و خێزان شاعەباس بکەینەو دەیشت وه دویایەیشه هەر چێ موڵك و باخ و زەوی و زار پادشا و و شازادەیل بوی گێشتی بەخشا وه قەوم و کارەی خوەی. ئەی هەمگه کارەگ کرد، شەکەتێ کردا!. وەت: ئێنگه وەخت بەزم و عەیش و نووشه، بچن شەراب و سازژەنەیل و گورانی چرەیل ئەرام بارن تا شەکەتی دەر کەم، ئەوانیش لەیوا کردن، وەختێ یانه تەمام ئەرای ئامادە کردن و کەمێ سەرخوەشەو بوی، ئمجا پەڵپ ترەك گرت و وەت: بچن ژن و دڵبەرەیل شاعەباس ئەرام بارن!. شاعەباس وەخت یه ژنەفت مویەیل گیانێ سیخ سیخەو بوی، وەته وەزیر: دەرمانەگه ك داینه پێ تا ئێره هاوردینەی ها کوو؟ وەزیر وەت: ها لای یەکی له پاسەوانەگان. شاعەباس وەت: ماڵد برمێ وەرجله یەگ کار وه جێ باریك بکێشێد، بچوو دەرمانەگه بار بەپێ. وەزیریش وه هەڵك بدەو خوەی رەسانه ئەو پاسەوانەو، دەرمانەگه له لێ سەن و هات ئەرا لای شاعەباس. ئێنگه پینەکەر وه شا بوی، ماتڵ یه بوی ك دڵبەر و ژن شا بان ئەرا لای تا وەلیان خوەشترەو بووت!. شاعەباس خوەی وه پێ نزیکەو کرد وەت ك جەناب پادشا تا ژن و دڵبەر شا تیەن یەی شەربەتێگه بخوەری تا خاسترەك خوەش وەپید بوگزەرێد. پینەکەریش قسەی خزمەتچی خوەی ك شاعەباسی گووش کرد و خواردەی. وەلیەگا ك خواردەی له هووش خوەی چێ. شاعەباس فەرماندا وه پاسەوانەیلێ بووەنەی هه لەورەگ هاوردینەی بخەنەی زەوی. پاسەوانەلیش پرتاڵ و دڵنگ شایی له وەری کەنین و هاوردن وه لویت وقویت خسنەی دەر دوکانەگەی. شەوەکی ك خوەروبان سویەر بوی و مەردم هاتن ئەرا بازار و دوکان خوەیان واز بکەن دین: پێیای پینەکەر وه لویەتی کەفتیەسه دەر دوکانەگەی خوەی. دەس وه کارەو بوین و ئاو هاوردن و دانه دەم و چەویاو هاوردنەی هووش خوەی. وەختی هاتەو خوەی وەت:ئەی خزمەتچی نادرس ئەوه چه بوی دایداه پیم، خوەم زانم چەولدا کەم؟ مەرم وەختی گووش دانه قسیەی ئەلاجەویان هات و وه پێ وەتن: یه چه ئویشێ؟ خزمەتچی ها کوو، وریه کەید. نەخەیر پینەکەر وەختی خاس بەراورد گرت دی هویچ له وەری نێیه و لویت و قویت ها ناو ئەی شەقامه، هه هاوار کرد باوه م پادشا بویمەو...!. مەردمیش وه پێ خەنسن و وەتن یه شیت بویه و ئەقڵ خوەی له دەس دایه. له ناوەین پادشا بوینیه نەتەنیا دەردوکانەگەی واز هیشتویده جی و هەر چێ کەوش و ئەسپاو کاریه بردوین، دی نەتویەنس کار بکەید و مەردمیش وه پێ وەتن: پینەکەرێگ ك خەو پادشایی دی و شیت بوی.

یەکەو گرتنێگ ناونی هونەرمەندەیل لەباوەت موسیقا و کار فەرهەنگی و قەومی کەن پێکهات ك ناسر رەزای و زەبیهولای ستتوودە و نعمەت بەهاروەند کەمانچەژەن و سەید ئەبداڵ کیبۆردژەن گرووپ هونەری وە ناو هەماوای کەرخە وەل یەکا داشتن، باس و قسیە لە مۆسیقا و هونەر و فەرهەنگ و رەسمەیل زاگرۆس نشینەیل کریا و ناسر رەزای لەی دیدارە باس لەیە کرد ك کتاوی لە سەر لور و کەڵهور و لەك نویسایە ك لەئایندە چاپ کریەید و باس لەیەشە کردن تا فرە ترە وە فەرهەنگ خوار (باشوور) بەها بیریەید و لەسەری کار بکریەید و ئەی هات و چووەیل وەردەوام بکریەید و ئەی فەرهەنگە بناسیەید.

ستتوودە و بەهاروەند: زاگرۆس نیشنەیل مۆسیقا ها لە خوینیان

دیدار: کەیوان کەڵهور

لە کەش ئەی دیدارە ئیمەیش یەوە دەرفەتی زانسیمن تا وەل نعمەت بەهاروەند ك کەم ئەندامە و وەل نەیاشتن یەی دەسا سازگرانێ چوین کەمانچە ژەنێد باسێ بکەیم و وەل هونەرمەو وەریەوەبەر ئەی گرووپە جەناب ستتوودە دیداری بکەیم و بزانیمن کاریان چەس و ئەرا لەی باوەتە کار کەن و چەنێ قیمەت و بەها دریەیدە خوەیان و کارەگەیان. ئینگەیش دەمەتەقەگەمان:

گوڵ سوو: خوەد وەپیمان بناسن و ئەرامان گەپ بیەچەن ساڵە سازژەنید وە سەریەوەك کەم ئەندامید و یەی دەس نەیرید و ئەرا ژەنین کەمانچەیش دەس یەکێ لە ئەندامەیل کارای لەشە ئەرا ژەنین ئەی سازە چوین و لە کووەو دەس وەپێ کردید؟

م لە ساڵ ١٩٧٣ لە خۆرمووە (خورەم ئاباد) لورسان هاتمەسە دونیا و ئینگەیش هە لەورە ژیان کەم و نزیك وە بیس ساڵە کەمانچەژەنم. م خوەم بێوەگ بچمە هویچ مەکتەبی و بچمەلای مامۆستای مۆسیقا، خوەم نیشتم و یای گرتم. رووژ یەکمێ دەس وەی کارە کردم، هویچ فکر وە یە نەکردویم رووژێگ باید ك بتویەنم ئەی سازە بژەنم. سەرەتا وەچەن کەس لە دووسەیلم پیشنیار کردم ك ئەوان ساز بژەنن، وەلی دووسەیلم خوەیان فرە لە تخونێ نەیان و خەمساردوین. وەلی لە دروس کردن ساز دەسمیەتم دان و دویای وەگ نەخشەی لە روی لاپەرەی کاغەز کیشایم، سازەگە دروس کردیم. ئمجا ئەلاجەوید تیەید ئەراد بویشم سازەگەمان لە چە دروس بوید؟ ئەی سازەگ ئیمە دروس کردیم لە تەنەکەی جێ شیر وشك مناڵ و چوو سادەیگ و چەن تەڵ سیم باریك بوی!. وەختی ساز دروس بوی، دووسەیلم فرە لەی سازە خوەشیان نات وەپیان وەتم ئەی سازە چێشتیگە ك ها لە ناوخوین و دەمار ئیمە، ئمجا چێم مویکەشێگ (ئارشەی) لە دوی ئەسپ خوەم دروس کردم وە ئەی مویکەشە هە کیشامە بان ئەی سیمەیلا و زیق و ویق کردن و دەنگی دراورتم. ئمجا چوین یەی دەس نیاشتم ئەرام فرە زامەتوی، خاس نەتویەنیم ساز بژەنم. نیشتمە فکرەو کردن، چێم تەڵی سیم هاوردم و مویکەشەگە بەسیمە باڵمەو، دیم نێیەود، ئمجا کەژ هاوردم و وەکەژ لاسیکی بەسیمەی باڵمەو، دیم یەیشەجووا نیەێد، ها لەیوا داشتم فکرەو کردم ك چەبکەم؟ لە لای خوەم وەتم: بیلا بووەسمەی وە باڵ کراسەگەمەو!. منیش بەسیمەی وە باڵ کراسەگەمەو دیم

ستتوودە: م تواسم وە ئیرادەی خوەم یە برەسنم ك وە سەر یەوەك کەم ئەندامم، ئایەم تویەنید هەر کاری بکەید و خواسن تویەنینە مۆسیقای خۆزماڵیش ئەرا یە ئەڵوژانن چوین ئەی مۆسیقاها لەناو خوینمان و فەرهەنگمانەو تام و بوو خوەی دێرێد

فرە خاسترەکە. تویەنم یەبویشم خودا کوومەکم کرد لەی کارە و دەس کردمە ژەنین ساز. وەی کارەگ کردم باوەر داشتم ك تویەنم ئەنجامێ بەم و ئاشق ئەی کار خوەمە بویم و ئەی ئشقیشە بویە مەمەر سەرەکی سەرکەفتنم.

گوڵ سوو: جەنابدان لەو وەختە تا ئینگە چ کارەیل لەی باوەتەو ئەنجام دایدە، ئایا لە کۆنسرتەیل یا تەکژەنین بەرنامە ئەنجام دایدە؟

م وەل دووسەیل هونەرمەندما لە چوارچیوەی گرووپی لە خورمووە فرە کۆنسیرت و بەرنامە ئەنجام دایمەو وەل جەناب ستتوودە لە ڤیستیڤاڵەیل فرەی بەشدار بویمنە. هەر لە لورسان بگرەتا شارەیل ترەك ئیران. لە ڤیستیڤاڵەیلێ ك بەشدار بویمە تویەنم وە ڤیستیڤاڵ نەوایی کرمان، ڤیستیڤاڵ کلتووری یەزد و ڤیستیڤاڵ کەم ئەندامەیل سەرانسەر ئیران بەشدار بویمن و لەی ڤیستیڤاڵەیشە هەم لەتەك ژەنین و هەم لە گرووپی بویمنە یەکم. دویای یانەیشە لە ڤیستیڤاڵ کەم ئەندامەیل شار شیراز هەم لە دو بەش تەکژەنین و گرووپی بویمنە یەکم. لە ڤیستیڤاڵ کەمانچەژەنەیل لە خۆرمووەیش بەشداری کردیم و پلەی یەکم وە دەس هارودمە لە هەر دو بەشێ. فرە ڤیستیڤاڵ چێمە ك ئینگە وە هویرم نین.

گوڵ سوو: خوەد زانید ساز کەمانچەساز سەختیگە وە جەنابدان کەم ئەندامید و یەی دەسد هەڵەداڵگ زایند نیاشتیدە، مەمەر یەگ سازێگ چوین کەمانچەو ژانید چەس و روی کردن وە مۆسیقا خۆزماڵی چ مەمەرێگ دێرێد؟

م تواسم وە ئیرادەی خوەم یە برەسنم ك وە سەر یەوەك کەم ئەندامم، ئایەم تویەنید هەر کاری بکەید و خواسن تویەنینەو مۆسیقای خۆزماڵیش ئەرا یە ئەڵوژانن چوین ئەی مۆسیقاها لەناو خوینمان و فەرهەنگمانەو تام و بوو خوەی دێرێد. وەل ساز کەمانچەیا فرە ئاشناویم و بەشێ لە گیان خوەم زانسمەی وە ئەی سازەدەنگی دراری ك ها لە ناو گووشت و خوینمان و ریشە دوانیەو تا مەخز سوخانمان چێیە، چە بکەیم یەیشە نیشانەیگە لە فەرهەنگ

ئیمەیٚ مەردمان زاگرۆس نشین. وە ئەی موسیقایە لە مەڵوەند کورد و لورنشین وەل یەکا وە هاوبەشی ژەنیەید و نیٚشانەی لە فەرهەنگ هاوبەشە.

گوڵ سوو: ئایا وەمەمەر یەگ کەم ئەندامید، دەزگا یا ریکخریایگ مەدەنی یا دەوڵەتی لە لید پشگیٚری کەید یانە؟

تا ئینگە هویچ دەزگا و ریکخریایٚگ چ مەدەنی و چ دەوڵەتی پشتگیٚری لەلیم نە کردیە و هە خوەم ئەرا خوەم کار کەم.

گوڵ سوو: وەی کار هونەریٚگ کەید، زانیمن ك وەختگیرە، ئمجا چوین ژیان خوەد وەریەو بەید و ئەرا وەریەو بردن ژیانت ئایا داهاتیٚ دیرید و لە لاٚیەن مالٚییەو چوین خوەد ئیدارە کەید؟

م خوەم کارگەی ساز دروس کردن دیٚرم و ئەی سازەگ وە دەسمەو دوینیٚد و وەپیٚ ژەنم خوەم دروسیٚ کەم.

شەفەق: ئایا ژن خوازیدە یا نە؟

نەهیٚمان ژن نەخوازیمە.

گوڵ سوو: لە سەر ژن خوازین و ژیان هاوسەرگیری هویرە و کەید یا نە؟

هاوسەرگیری و خیٚزان دروس کردن ئەرا م یەی کەم زامەتە و بەسیاس وە بارووەزع مالٚییم و سامانم و چوین ئینگە لە باوەت سامان مالٚییەو لە رەویٚشت خاسیٚگ نیٚیم، نیە تویەنم ئەی کارە بکەم، وەلی ئومید وە خودا بەسم تا بزانم چوین بووت!؟

گوڵ سوو: ئایا لور وە بەشیٚگ لە کورد زانید یا کورد بەشیٚگ لە لور؟

وەرای و باوەر م کورد و لور هەر یەکیٚگن و جیاٚوازی لە ناٚوەینیان نیەزانم و هەردوگیان هەیەی فەرهەنگ دیٚرن و تەمام زاگرۆس نشینەیل وە تەمامی هەر یەکیٚگن لە هەر جیٚگیش بوون، وە یەی ناو چرنان.

ئیمەی کورد و لور هەر یەکیمن

گوڵ سوو: خوەت وەپیمان بناسن و لە کارەیلد ئەرامان بویش؟

م زەوبیهولاٚ ستوودە ناومەو نزیکەی بیس و یەك ساڵ دیٚرم کار هونەری کەم. لە سەرەتای دەس وە کار بوینم لە ناو کار هونەری کار ئەکتەری و پیٚشکەشکاری بەرنامە تلیفزیۆنی و دەرهاوردن و ئنتاج فیلم کار کردمە و ئینگە نزیکەی دا ساڵیشە لە باوەت ناسین فەرهەنگ قەومەیل ئیران لە بەش لوری کار کەم. هەر ئەو جوورەگ جەناب بەهاٚروەند ئاماژە وەپیٚ دا لە فرە ڤیستوالیش بەشدار بویمنەو. ئینگە لەی باوەت پەرەپیٚدان فەرهەنگ قەومیش وە رەوش پرۆفیشناڵ چوار ساڵە کار کەم و بویەسە پیٚشەیگ ئەرا من و هاوکارەیلم. لەیوایشە هویەرەو کەیم و باوەریش دیٚریم ك ئەی کارەبایەدە وەردەوامیٚ بکەیم: چوین هویردە هویردە دیٚریٚد فەرهەنگەیل لە هویرەو چن و داب و نەریتیش یا ها لە هالٚی لە ناو چیٚن یا دیٚرن مرن. وە داخیشەو کەسیٚگیش نیٚیە وە قیمەت و بەهایان بزانیٚ و ژیان تەمامی مەکانیزەوە بویە و تاریخمان دیٚریٚد لە هویرەو چوود ك ئیمە کی بویمنەو توایم لە ئایندە ئەرا کوو بچیم. م هەتا خوەم دیمە فرە کەسەیل وە چەویٚ گەن تەماشای ئیمەگ ئەی کارە کەیم بەراوردمان گرن و ئەی کار ئیمە ك کاریٚ فەرهەنگییەو داب و نەریت لە ناوچیٚن لای دەید، وە عەشایر و

دویا کەفتیٚگ ناو نەنە سەرمان. ئەی جوورە رەوانگەی بویسە هاوکار یەگ نەزانن ئیمە دیریم چەکەیم و جووریٚ ترەك لە لای خوەیانە و شیٚیەو بکەن وەیە خوەی بوودە مەمەر ناوەین خسن و جیاوازی لە ناو فەرهەنگ و داب و نەریتەیل جیا وەجیا.

ئیمەی لور و کورد تەمامی یەکیٚگیم و هویچ جیاٚوازی فەرهەنگی لە ناوەینمان نیٚیە، چوین تەمام ئاداب و تەقالید و داب و نەریتمان هەر چوی یەکە، هە لە قسیەکردن و ماڵ گرتن تا خواردن و دڵنگ لەوەر کردن و سویر و پرسەمان بگرەتا... هەر چوی یەکن و جیاوازی فرەی لە ناومان نیٚیە. وەلی وە داخەو یانە دیٚرن لە هویرەو چن و کەم کەم لە ناو بریەن وەی مانا ك دیریم بیٚ شناسنامەوە بویمن وەئەگەر نوا لەلیٚ نەگریەید چیٚشتی وە ناو ناسنامەی فەرهەنگیمان نیەمینیٚد. بریگ کەس وە تیٚژەو وەپیمان ئویشن ئویە لە پیٚشت کویٚە هاتینە!؟. خوو برا متەنیا لە پیٚشت کویٚوەنە هاتمە تەمام قەومەیل ئەوسا لە ناو جوگرافیای ئیران بوینە و هەن لە پیٚشت کویٚەوە هاتنە. ئیمە گیٚشتمان هەر یەکیٚگیمن و لور و کورد هەیەی فەرهەنگ دیٚرن و خاوەن یەی ناسنامەیم و تاریخی ئەرا خوەمان دیریم. ئیمە خاوەن شارستانیە تیم و فەرهەنگی کویٚنەو دیٚرین دیریم ك تەمام دونیا یە قەبوول کردیە. وەختی دوینیمن لەیوا قەبووڵان دیٚرن ئمجا گەی تیەیدە خوەمان، ك خوەمان وە خوەمان باوەر داشتویمن و قەبووڵ خوەمان بکەیم. ئیمە تەنیا نەبایەد شعار بەیم، بەڵکوو بایەتیشە کرداریش داشتوویم و کار بکەیم و ئەی فەرهەنگەگ دیریم گەشە بەیمە پیٚ و لە دونیا بلاٚوتریەو بکەیم. نەبایەتە خوەمان بویمنە ئەسپاو یەگ لە ناو بچوود.

شەفەق: ئەوانەگ دەسمیەتدان دەن لەی باوەتەو ك کار کەین ئایا فرە تریان کیین؟

م یەچیٚشتیٚگ توام ئەرادان بویشم وە یەسەگ م نیەتوام جیاوازی بخەمە ناونی کورد و لور، وە بویشم وانەگ وەلان هاوکاری کەن کوردن یا لورن. چوین ئەگەر بویشم ئەوانە لورن، ئمجا کورد خسمە ناو پەراویٚز و ئەگەریش بویشم کوردن، لور خسمەسە ناو پەراویٚز. راس بتواید ئیمە یەکیٚگیم و هویچ جیاوازی نەیریمن. ئیمە ئاریاییمن و لە یەی فەرهەنگ ئاو خواردیمە و خوەیمیش.

گوڵ سوو: ئویە وەل ناسر رەزازیا دیداریٚگ داشتین و باس لە فەرهەنگی هاوبەش کردین، ئینگە وەختی جەنابدان کورد و لور وە یەکی زانین و جیا لە یەك نیەزانیدان، ئەی دیدارە چوین دوینید و رایتان چەس؟

وەرجلەیەگ م ناسر رەزازی بوینم و یەکەو بگریم، م لە سەر ئەی هونەرمەندە رەوانگەی داشتم ك گەن نەوی، فرە دووسداشتم لە نزیکەو بوینمەی تا بزانم شەخسییەتی چوینەو رەفتاریٚ چەس و ئەڵسان و نیشتنی چوینە!؟. وەختی لە نزیکەو وەل یەکا باس کردیم، دیم رەوانگەی خاس و بەرزی لە سەر لور و لەك و کەڵهور دیٚریٚد، ك م وە نسبەت خوەم لە لیان سوپاس کەم و رەزازی لەیواگ دیارە توایٚد تیٚکەڵی فرە ترەکی وەل لور و لەك و کەڵهورا داشتوود، ئەڵبەت م لە رەوانگەی فەرهەنگییەو ئویشمەی وە باسی لە سەر سیاسەت و چیٚشتەیل ترەك نیەکەم، چوین من ئایەمیگم ك کار فەرهەنگی کەم و ئەلاقەی وە سیاسەت نەیٚرم. لە باڵ هونەرە و وەختی تەماشا کەم یەتویەنم بویشم، مەگەر ئیمە تویەنسیمە چەن ناسر رەزازی دروس بکەیم و داشتویم؟ ئایا کەسی تویەنسیەپا بنەیدەو جیٚ پای ناسر؟ تا ئینگە کەسی نەویە. ئیمە بایەد ئەی جوور کەسایەتەیل بکیشیمانەکار و نەیلیمن لە هویرەو بچن و وەلیانیشا هوکاری بکەیم تا ئەی فەرهەنگ ئەزیزمانە نەیلیمەی لە ناو بچوود.

گوڵ سوو: مەجەلەی گوڵ سوو وە زووان کوردی وە زاراوەی خواروو لە لایەن دەزگای رووشنهویری و رەسانن کورد فەیلی شەفەق دەر چوود، رای جەنبادان وەی مەجەلە چەس؟

م وە هەق خوەم زانم، وەختی مەجەلەگە دیم و زانسم لە بەغدا ئەی جوورە کاریٚ کریەید، ئەوەیشەوە ئەو بارووەزعەگ لە بەغدا ژنەویمن و نا ئەمنیشە، وە راسی م پیٚویست زانم، ئەی کار دەزگای شەفەقە وە کاری گەورا بزانمەی، وە تەمام کەسەیل دروسکەر ئەی دەزگا وە کارمەندەیلی میٚیەنیٚ نەوی بویشم و لەیرە و دەس گیٚشتیان ماچ کەم و ئومید دیٚرم سەر کەفتیٚ بوون لەی کارەگ چوی واجبیٚگ دینی میٚنیٚد وەردەوام بوون و دلسەردیشەو نەون.

سۆفیزم و سۆفیستەیل

گوڵ سوو

لە سەد ساڵ ناونی نیمەی دویم سەدەی چوار و نیمەی یەکم سەدەی (٣)ی وەرجە زایین، سۆفیزم وەك خوەندگا ئاسایگ فەلسەفە لەیۆنان سەرهەڵدا. لە یۆنان کویەن، سۆفیست پیاویگ فەیلەسووف خاوەن توانا بوی لە مەیدانەیل فرەیگ و لەورانوەر خەرجی دیاریکریاگیگ دەرس دیاگ. وشە یا کەلیمەی (سۆفیست)یش وە رەسەن هەر یۆنانیە و پەیا بوینیشی دەروازەیل فرەیگ لە وەردەم ئاسۆی فەلسەفەی یۆنانی واز کرد.فەیلەسووفەیل سۆفیست سەرەتایی وەك (پرۆتاگۆراس و گۆرگیاس) وەل ئەو هەمگە هەوڵ و تەقلایەیلە هیمان نەتویەنستنە ئەنجام خاسیگ بکەفیگە دەسیان وەك ئەنجام دەرسەیل مەدرەسەی فەلسەفی، لەوەر ئەوە ئەنجام و سەرکەفتنەیل وە تەواوی بویە بەرهەم فەیلەسووفەیل سۆفیست دویای خوەیان، لەوانەیش (پرۆدیکۆس، هیپپیاس، دیۆنیسیۆدۆرۆس، کریتیاس، دیاگۆراس) ك دویاخر سەرکەفتگانە ئەنجام کارەگە دان و سۆفیزم کردن بنەرەتیگ و بەشیگ گرینگ یاموهم و دانەوریاگ فەلسەفە، هەڵبەتە لە مەرزیگ وەرتەنگ و دیاریکریاگ سەرەتا فەیلەسووفەیل یۆنانی وەبی وەرانوەر دەرس دیان، ك یەیش وەچەواشەی فەیلەسووفەیل سۆفیس ك زیاتر دەرسەیل ریتۆریك و زانست سیاسەت دەوڵەت نیشان قوتابیەیل جایەڵ جوان دیان و لەورانوەر ئەوەیش خەرجییگ وەرگرتیان.لەباوەت کوچگ بنەرەت فکرەی سۆفیەیلیش، زیاتر وە سەبەب ئەوە ك سەرهەڵداین سۆفیزمیش دەرئەنجامیگ سروشتی پیشکەفتنەیل فەلسەفی وەرجە خوەیە، دی دەرس و باوەتەیل ئی بنەرەتیشە نەك هەر ریرەویگ پر لە گومان و دودڵی گرتەوەر، بەڵکوو گشت ئەنجامەیل نەزەرییش هەر لیوایلیو گومان و دودڵی بوین و هەر لەوەر ئەوەیش فکرە و ئەرای چوینەیلیان کەفتە چواچیوەی ماتێریالیزم.سۆفیستەیل کوچگ بنەرەت فکرە فەلسەفیەگەیان پیکهاتویگ لەوە ك ئادەمیزاد لە زانستن هەر چشتیگ بیتواناسە و گشت چشتەیلیش هان لە پیشکەفتن و گویریانیگ وەردەوام و هەمیشەیی، هەر لەوەر ئەوەیش گشت مەسەلەی هس و سووزیگ ئادەمیزاد راس و دروسن وە تەنیا لەو سەردەمەیلە ك ئادەمیزاد لە تیان ژیەیگ یا لە ئادەمیزاد ژیەن. ئادەمیزاد پەیمانە یا قیاسە ئەرا گشت چشتەیل وە تەنیا لە وەخت وجوودیان نەك لە نەوینیان، وەلی ئیمەی ئادەمیزاد هس وە هویچ نیەکەیم بیجگە واقع. سۆفیستەیل لەو باوەریشە بوین ك وە هەوڵ و جموجوویلیش نیەتویەنن هویچ بارنە بەرهەم، چوینکە هویچیان نیەتویەنن لە فکرەوە جیگیر بوون، ئمجا ئەگەر چشتیگ زیاتریش لەی مەیدانەوە بووگ ئەوە لە توانای ئیمە نیە زانیاری یا مەعلووماتیگ لەباوەتیەوە باریمنە دەس، یەیش وەو مەعنا ك ئایا کی تویەنیگ خاوەن گەرەنتییگ خود خوەی بووگ ك وە تەواوی وەل خود چشتەیلا یەکەو بگریگ وە مەرجیگ یەکەوگرتنەگە لە دەیشتمانەوە بووگ؟ ئمجا ئەگەریش هیمان وجوود چشتیگ لە واقع دەسەوەر بووگ جویر ئەوە ك سۆفیستەیل ئویشن، ئەوە لە وتن دەرنیەکەفیگ، چوینکە ئەو وشەیلە نیەتویەنن هەمان مەعنای جووراوجوور بووەخشن لەلای کەسەیلیگ جیاواز جویر ئیمە. سۆفیستەیل خوەیان تەرخان کردوین ئەرا ئەوە ك بوونە مامۆستای مەیدان رەوانوتن و هووکارەکردن رەفتار و نیشانداین زانستیەیلیانیش هەوڵیگ بوی ئەرا ئسپاتکردن ئەوە ك رەسین وە راسی چشتیگ دەسەوەر نیە، هەر لەوەر ئەوەیش وتیان راسی خوەی لە خوەی وجوودی مەحاڵە.

پاشمەنێ کەشتیەگەی نووح لە باکوور کوردستان دوینریاوە

گوڵ سوو

یەی پەیجووریکەر چینییگ لە پەیرەویکەرەیل کڵیسای ئیفنجیلی لۆتەرِی ئەوە ئاشکرا کرد ك پاشمەنێ کەشتیەگەی نووح لە بان جەوەڵ ئاگری لە باکوور کوردستان دییەسەوە. وەگوورەی خەوەریگ ئاژانسەیل ئەو کابرای پەیجووریکەر و بەهەمهاوەر دوکیمەنتی زانستی چینیە ناوی (یانگ فینگ جینگ)ە وە هاوکارِی ژمارەیگ پەیجووریکەر تورك ئەو پاشمەنگەیلە لە بان جەوەڵ ئاگری وە بەرزایی ٤٠٠٠ مەتر دینەسەوە.

لە رِووشنەوکردن رِووژنامەنویسییگ ،جینگ ك لە هەمان وەخت ئەنداّمە لە "سەنتەرّ جەهانی پەیجوورییەگان کەشتیەگەی نووح " جەخت لە بان ئەوە کرد ك ئەو پارچەیل چووە ئەرا ٤٨٠٠ ساڵ چوودەوە، و زیاتریش وت ك لەیەکەوداین و ئەزموونەگانیان لەبانی ئی چووەیلە ئەوە ئاشکراکرد ك کەشتیەگە چەن بەشیگ تایبەت لەتی بویە تەرخان کریاینە ئەرا لیزگردن گیاندارەیل جووروەجوور.

ئی پەیجووریکەر چینیە ئەوەیشە ئاشکراکرد ك پەیوەندی کردنەسە کاروەدەسەیل تورکیا و داوا لەپیان کردنە مقەیەتی کردن ئەرایان دابین بکەن لەو ناوچەی جەوەڵیە تا ئەو وەختەگ زەوی کەنین یا حەفرکردن تەواو کەن، ئاماژەیش وەوە کرد ك داواِ لە یۆنیسکۆیش کەن ئەو ناوچە وە " میراتیگ جەهانی" بیەیدە قەڵەم.

لە ئاکاما ئی پەیجووریکەر چینیە رِەسیەسە ئەو باوەرە ك ٩٩,٩٪ دڵنیاس لەوە ك ئی چووەیلەگ دێنەسەیانەو هین کەشتیەگەی نووحە.

خەنگ وە دەنگ بەرز کیش ئایم کەمەو ئەکا

ئا: داڵگ عەلی

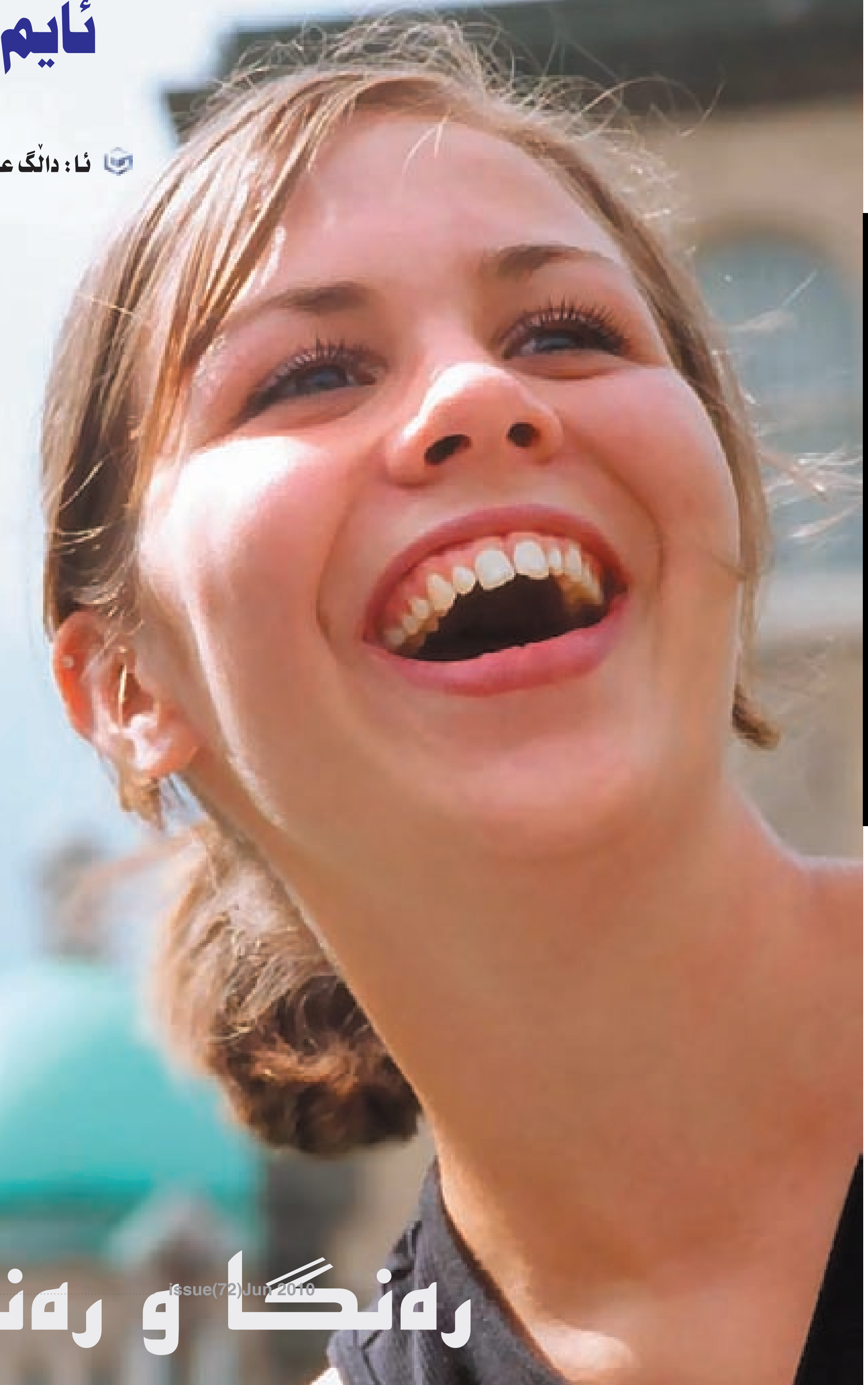

خەنگ برِی لە (سوعرات) گەرمی لە لەش ئنسان ئەسوزنید چوین گرنگ نیە ئایمە هە تەنیا لە بازیەیل دەوین یا سوارِبوین پاسکیل و ماتۆر یا ئەڵگرتن سەیینیگ بەشداری بکاد تا لە کیش یا وەزن لەشی کەمەو بکریەد، وەلی ئنسان ئەتویەنی ئەرای ماوەی دە تا پانزە دەقیقەت لە رِووژەگە ئەرا خوەی وە دەنگ بەرز بخەنید، چوین یە ئەیلیدەی، دە تا چل سوعرەی گەرمی لە لەشی بسوزنی وەی سوعراتە خود ئەو نسبەتەسە ك ها لە ناو کوت بوِیچگیگ شکولاتە، وەی خەنگە حاڵەت مەردم خاسترەکەو ئەکاد چوین خاسترین دەرمانیگە ئەرەیان، و لە نەخوەشیەیل جوور وەجووریگ دویریانەو ئەخاد.

ڕەحمەت لە کفن دز!!

ماجد سوێرەمەیری

مەتەڵ سیاسەتمەدارەیل وەل دروودایینا مەتەڵیگە نە سەر دیری نە بن، وەتایبەتی ئەو سیاسەتمەدارەیلە ک لە غەفڵەتیگ لە زەمان دەسیان پەرت بوود لە کورسی و تەخت حوکم و بوونە خاوەن وڵات؛ هەر لە سەروەت و سامانەگەیەو بگرەی، تا ڕەسیدە مللەت ڕەش و رویت و بیچارە، ک تویش ئی جوورە دەسڵاتدارەیلە هاتنە... کارەگە ڕەسیەسە ئەو رادە ک نازناو سیاسەتمەدار چمانی کارت و مووڵەت ئەوە بەخشێ ک دروودایین ئەرای ڕەوایە و کار فرە ئاساییگە و لە فەرهەنگ سیاسەت وشە یا کەلمەیگ نیە ناوی ڕاسگوویی بوود.

لە سەیر و سەمەرەی سیاسەتمەدار و وەسەرهاتەیلیان وەل دروودایینەو ئەوەسە ک (خرۆشوڤ) سەرۆك وەرینتڕەك یەکێتی سۆڤییێت وەرین فرە هەوادار ڕاوکردن باڵدار و مەلەیل بوی؛ و ڕووژیگ لە ڕووژان سەرۆك یەکیگ لە وڵاتەیل میوانی بوی و وەل خوەیا بردەی ئەرا یەکیگ لە دەیشتەیل وڵات، و لەو وەختە وەزیر ڕەسانن یا ئعلام سۆڤییێتی دەس کردە باس کردن دەسنیشانگردن خرۆشۆڤ و چوین هەمیشە وە یەك گوللە باڵدارەگە کوشید، و تا ئیسە ئەرا یەکجاریش گوللەیگی لە کیس نەیایە!! لەی ئانە باڵدار چاخ و گووشتنیگ دین و خرۆشۆڤ ک قسەگان وەزیرەگەی وادارترەکیەوکرد، وە گشت دڵنیاییگەو کردەی نیشان و گوللەیگ لەلی گرت؛ وەلی وەك هەمیشە نەیا لی، و باڵدارەگەیش ئەرا خوەی باڵەوگرد و دویرەو کەفت، لەی ئانە وەزیر ڕەسانن دەس کردە هاوار و(وە قەوڵی خوەمان سەڵاوات کیشان) و وت: ئەیە موعجزەی گەورایگە، ئەرا یەکم جار لە تاریخ باڵداریگ مردارەو بوی بوینم باڵەو بگرێ!!!

هەر لەی باوەتە ڕووژیگ لە ڕووژان (ونستۆن چرچڵ) سەرۆك وەزیرەیل وەرینتڕەك بەریتانیا، سەردان قەورسانیگ کرد و لەبان قەوریگ ئی ڕستە یا جوملە خوەنیەو: (لەی شوونە، پیاو خاس و سیاسەتمەدار وەتوانا فلان کور فلان خەفتیە)؛ ئەویش وت : ئەرا یەکم جار لە ژیانم بوینم ک لە یەك قەور دونەفەر خاك بکریەن!!

بەڵی؛ لە عیراق ئی ڕاسییە هویچ دەلیل و بەڵگەیگ نیەتواید، تەنیا ئەوە نەود ک لاپەڕەیل تاریخی بیەیمنە یەکا و بخوەنیمنەی تا وە ئاسانی ئەرامان ئەوە دیار بیەید ک ئی قسە وە تەواوەتی ڕاسە، هەر لە سەرەتای دامەزرانن یەکم حکوومەت عیراقەو بگرەی تا ڕەسیە سەردم ئیمڕوومان؛ ک وە سەردەم دیموکراسی و شەفافیەت ناو بریەید؛ وەلی ئەوەگ وە تایبەتمەندی ئەرا سیاسەتمەدارەیل عیراق شمارە کریەید ئەوەسە، ک ڕووژ وەڕووژ مەسەلەی دروودایین پەرەسینید و ئەگەر ئەوسا وە کەڵاو ئەفەندێریەوە و ئینجا وە پووشاك زەیتوونی بەعسی و بەیریەی سەربازییەوە دیاردیاد ، ئیسا نوورە هاتە بان گشت ئەو پووشاکەگانتڕەك ک ئەوسا جووریگ لە ڕێز و تەقدیر داشتن لە ناو کوومەڵگا و خوەیان وەبەشیگ لە مللەت ڕەش و ڕویت شمارەکردیان و وتیان ئیمەی شوورگێر و دیفاعکەر لە مللەت عیراق وەك گشت چینەیل مللەت ئیمەیش قوربانییمن، وەلی وەختی یانەیش هاتنە پای تەخت و قەلەم فەرمانڕوەایی گردنە دەس و سامان و چارەنویس مللەت کەفتەگێریان، نەتوینەستن لە قاعیدەی (سیاسەتمەدار = دروودایین) بیەنە لا ؛ و ئەگەر ئیمڕوو گووش بیەیدە قسەو قەوڵ و وادەی هەر وەزیر و هەر کاروەدەس گەورایگ لەی وڵاتە، نەك هەر وەئاسانی درووەگەی ئاشکراکەید وەلی، لەیرا کارەگە لەگشتی خەراوترەکە و، بویەسە مایەی ترس و دڵەڕاوکی هاووڵاتیەیل، چوینکە ئیمە، وەتایبەتی لە بەغدای پایتەخت هووکارەی ئەوە بویمنە ک هەرجاریگ کاروەدەسیگ ئاسایشی باس خاسەو بوین بارووەزع ئاسایشی بکەید، ئی ڕووژ تڕەك تەماشاکەید، دەیان تەقینەوەی گەورا، ناوچەیل جیاجیای بەغدا لەرزنید و ئەگەر وەزیر کارەبا باس خاسەو بوین کارەبا بکەید ئەوە بایەسە، هەر لە وای ئیوارەوە، خێزانەیل عیراقی بکەفنە فتڕاق پەیاکردن چووریگ بانزین ئەرا موەلیدەی ماڵ، چوینکە دڵنیان ک ئی ڕووژەگەی تڕەك، نەك هەر کارەباگە خەراوترەکەو بوود، وەلی وە تەواوەتی بریەید، یا هەر کاروەدەسیگتڕ باس لە خاسەوبوین هەر مەیدانیگ خزمەتگوزاری بکەید، فرە وەپی نیەچوود، ئەو مەیدانە ک باسی کریا خەراوترەکەو بوود...و لەیرا ئەو پەند کوردەواری خوەمانەکەفیدە هویرمان ک ئویشید : سەد ڕەحمەت لە کفن دز!!.

واران

هەنای ئەورەیل کەن ئاخیزەی واران   ئابای بی کەسی کوتا لە شانی
وا بوود وە خالق سەنفۆنی داران   تاگەر گووش کارکرد هووش وا مردەو
هەنای واو واران سەنفۆنی ژەنن   واهیلان قوشەن ویرانی بردەو
جماتەیل سرود سەد مللەت خوەنن   کویە سڕ و کوور لاڵ و بی گیانوی
فیسقە و سەموورە ک وە دڵگیرەوە   ئەوسا زانسم لە جنس سانوی
چن وە کولووری دار پیرەوە   تەم و تەمەلویل وڵات دا پووشا
بایەقوش وشك بوی وە قەی دارەوە   ژار پاییزی دڕگەیل گوشا
چەو چقان وە ناو وەڵنگە مارەوە   تەم دەسی کیشا لە چەوەگانم
تا وا خسە و ژێر تەرم وەڵنگ شەو   تا لاوە کردم لەپ نا ئەو بانم
لە پا تا وە سەر بوی وە نەتل چەو   دی نە کویە دیم نە تەم و نەخوەم
قاژە سیەلگەی ئاشاز لی بڕیا   چمان دەیدامی دەم وا کرد بردەم
لەی دەروەن هلات لەو دەروەن سریا   چوی کوو دەس کوتام وە چواردەورەوە
هەنای دەنگ لە دڵ ئەور کەو کیشا   سەرم دا لە قەی تاش کەورەوە
چمان کڕ لە پووس وشك شەو کیشا   سەر کوتام سانوی پا کوتام لیژوی
منیش هەر گەردم وە دوارە وە   لیژی کەور چوی لیژ زنگانی تیژوی
مەی هسارە کەم وە شە وارە وە   وەرەو هەر جای چیم لە هەر جای وسام
یەی مەلی ناڵان وە دەم خەوەو   دەس کوتام دیم تاش سەختی ها نوام
تویەم دل تەنگی وە شان وە شەوەو   کویەگان کوو خەم سویمارەی منن
کویە لەو دەنگە چرچ چی لە گیانی   دەیشتەیل پەشیوی پەژارەی منن

سەعید عەبادەتیان

شەفەق ...
هەفتەم ساڵ
مەدرەسەی
عشق و
کوردایەتی
SHAFAQ